

Reuerendi Patris P. Hieremiæ Drexelii e Societate Iesu Opera omnia

Duobus nunc Voluminibus comprehensa, & libellis ante hac non editis
aucta ; Illvstrata, Indicibvs Moralibus, Locorum S. Scripturæ, Capitalium
Mysteriorum fidei, Rerum, & Concionum quouis anni tempore habendarum
; Congestis Et Compositis Methodo prorsus, alijs Auctoribus inusitata ; Sed
Theologis ...

Indicibvs Illvstratvs Et Avctvs Concionatoriis

Drexel, Jeremias

Antverpiæ, 1643

Pars Prima.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77031](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77031)

TOBIAS

MORALI DOCTRINA

ILLVSTRATVS.

PARS PRIMA.

CAPVT I.

Tobias primarij generis, vir honoratus.

TOBIAM VIRVM HEBRÆVM B
exatiffimæ virtutis, omnibus noscendum,
imò & scimitandum proponere animus est.
Præfanda tamen paucula de libro, qui Tobias inscri-
bitur.

§. I.

Tobiæ liber moribus formandis utilissimus est.
Non nemo ex iis, qui librum obtricare solent,
ingenuè dixit. Libellus est verè aureus. Ediscendus
esset à pueris, haud secus quàm decalogus, & in imo
pectoris diligentissimè condendus, in quo nihil nisi
mera pietatis semina, imò flores & fructus inveniun-
tur. Non minùs honorificum de eodem hoc libro
clogium est istud: Inter historia primum tenet lo-
cum liber Tobia: qui meâ quidem sententiâ felicis
Xenophontæ ac Aristotele tradit œconomiam. Nam
& exemplis vivis omnia, & salutaribus præceptis de-
monstrat. Nulla hominum ætas est, ordo nullus aut
sexus, qui non habeat ex hoc libro discere præce-
ptiones optimas, nemo est, qui sui hinc officij non
moneatur.

Liber Tobia: Canonicus est. In ore duorum aut trium
testium stat omne verbum, assertionè Christi: tres nomi-
nasse suffecerit. Divus Irenæus libro adversus Valen-
tinum cap. 34. in testimonium venit. † Divus Cy-
prianus epistolâ 52. argumentum ex eo libro sumpsit
adversus Novicianos. Divus Augustinus l. 2. de do-
ctrinâ Christianâ c. 8. hunc ipsum in canone Scri-
pturæ Sanctæ collocavit, & ex eo ipsemet partem
sermonis ducentissimi vicefimi secundi pro con-
cione proposuit. Sat testimonij. Mihi unus Au-
gustinus loco mille testium est. Ad hunc cum anti-
quissimi Irenæus & Cyprianus aliique accedant rem
omni modo testatissimam habemus. Taceo Concilia,
quæ Tobia: librum inter divina monumenta, ut ger-
manissimam eorum partem numerant. Ita dilucidè
Concilium Tridentinum. Itatorius Ecclesiæ consen-
sus & decreta. Sed jam in libri auctorem indage-
mus.

Scriptus hic liber creditur ab utroque Tobia: tam
parente quàm filio. Nam Angelus utrique præcipiens:
*Vos autem, inquit, benedicite Deum, & narrate omnia mi-
rabilia ejus.* Hebræus & Græcus contextus apertissimè
hunc in modum loquuntur; scribite omnia hæc, quæ
contigerunt in libro. Nihilominus non usque adeò
id certum est, cum initio hic liber Chaldaicè sit scri-
ptus; quod Hieronymus præfatione ad Chromatium,
& Heliodorum testatur. Ab utriusque Tobia: obitu,
tertius aliquis versus pauculos censetur adjecisse. De
hoc tam gracili libello Paulus suum illud pronuntia-
vit: *Omnia quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam
scripta sunt, ut per patientiam & consolationem scriptura-*

Tom. II.

rum spem habeamus. Sanctorum vita, lex viva, Instru-
ctio nostra. Chrysostomus sanctorum hominum res
gestas à Spiritu divino eam ob causam dictatas, &
à nobis relictas asserens: *Ut discerent, inquit, quod li-
ter ejusdem fuerint nature, virtutibus tamen studerint, ne
simus nos ignavi & desides in iis exercendis.*

Meum hinc votum est, quod Iobi sit: *Quis mihi
tribuat, ut scribantur sermones mei? Quis mihi det ut
exarentur in libro stylo ferreo, & plumbi lamina, vel cæte
sculpantur in silice? In fimo statuere cogitat tablinum,
& ordiri scriptionem non vulgarem: nec enim tabu-
læ ceratis, aut arborum corticibus, aut candidis lin-
teis, sed nec chartæ, vel membranæ, sed marmori,
aut chalybi mandare vult verba, quæ scriptitare me-
ditatur. Utinam & ego hunc librum scriptionis neu-
tiquam prolixè omnium memoriæ imprimere, aut
quod mavelim pectoribus omnium, velut marmoreæ,
aut chalybeæ lamina possim insculpere. De hoc To-
bia: libro, qui pagellas pauculas complectitur, verè
ausim pronuntiare: Liber mole quidem modicus,
sed Christiana perfectionis est commentarius.*

Scriptionis porro hic erit ordo, qui est historia. Ordo scri-
ptionis.

Ordiamur à Tobia: genere & familia.
Tobias ex urbe & tribu Nephthali oriundus prima-
rius Natalibus. Pater illius Tobiel, Avus Ananiel pro-
avus Adiel, abavus Gabaël, tritavus Asaël, tritavi
pater Nenathiel.

Judæi supra quàm dici potest, in conscribendis
genealogiis diligentissimi. Hinc ista talia tam exactè
sciri potuerunt. Sed porro eamus.

§. II.

Natus est Tobias anno quater millesimo quadrin-
gentesimo vicefimo. Denatus est sub Manasse
Rege quater millesimo quingentesimo vicefimo se-
cundo. Ita vixit centenis & duobus annis. Tobia: pa-
tria fuit Galilæa superior, urbs Nephthali, quæ à tribu
sortita nomen. Ergo non ignobili familia ortus est,
quod ex accuratissimâ profapia, generisque descri-
ptione cuiusvis facillè constat, in qua avus, proavus, ab-
avus, tritavus, & pater tritavi tam distinctè nomi-
nantur.

Deinde si Tobia: munus aulicum spectemus: Sal-
manafaris Regis princeps œconomus fuit Tobias, ad
quem omnia emenda pertinerent. Neq; verò credi-
bile huic officio hominè ignobilè præfectum. Itaque
Tobias primarij generis vir honoratus. Et hæc nata-
lium ornamenta Deo in acceptis referenda. Ita enim
Deus, quibus vult, concedit; negat innumeris. Ha-
bet generis dignitas, familiæ vetustas suos honores,
quibus emineat. Nemo id negaverit. Paulina præcep-
tio est: *Reddite ergo omnibus debita; cui honorem, hono-*

Regis Sal-
manafaris
œcono-
mus.
Rom. c. 13.
vers. 7.
Gregorius Nazianzenus triplicem statuit nobili-
tatem. Prima suam supernè trahit originem: Ad ima-
ginem divinam conditi sumus. Quâ quidem ratione
omnes peræquè sumus nobiles. Altera priscom san-
guinem

Ecc

guinem

guinem & claros prefert natales. At hæc nobilitas uti suum habet ortum, ita suum etiam occasum & interitum ignorare non potest. Tertia, quam virtus parit est eruditio. Vulgarè phrasi dicitur: Homo nobiliseft, aut quia ingenij nobilis, iudicij maturi, memoriæ excellentis, aut quia bene institutus, optimè moratus, insigniter doctus, eximie sedatus, omnibus sese attemperare parus. Sic quisvis dispiciat, quibus velit nobilitatis insignibus ornari, si nondum eâ claritate fulgeat. Seneca de nobilitate verà differens: *Bona mens, inquit, omnibus parat, omnes ad hoc sumus nobiles. Si quid aliud est in philosophiâ boni, hoc est, quod stemma non inspicit. Præcipuus Socrates non fuit: Cleanthes aquam traxit, & rigando hortulo locavit manus: Platonem non accepit nobilem philosophiâ, sed fecit. Quis ergo generosus? Ad virtutem bene à naturâ compositus. Hoc unum est intuendum. Non facit nobilem atrium plenum fumosis imaginibus: Nemo in nostram gloriam vitæ: quod ante nos fuit, nostrum non est. Animus facit nobilem, cui ex quacunque conditione supra fortunam licet surgere.*

1. Tim. c. 6. Paulus Timotheum suum hortatus: *Divitibus, inquit, huius sæculi præcipe, non sublimè sapere. Præcipi vult, non suaderi his, qui ceteros facultatibus, nobilitate, aliis dotibus antistant, supercilium non erigere, non insolescere: Dic eis & manda, ut famulos atque subditos, & quoscunque alios, non minùs quàm se, ac suos putent esse homines. Contrarium subinde factum. Homines potentes ac nobiles supercilio tam grandi servos suos, & ignobiliores alios despexerunt, perinde ac si magnates isti de longè meliore luto sint facti. Minimè Christiana, & amens, barbaraque insolentia hoc est. Præcipe igitur, præcipe tam fastuosos pavonibus cristas ponere, & meminisse, non solâ multitudine fumosarum imaginum, nec stemmatis tantum & longi sanguinis æstimatione cenferi hominem; vera nobilitatis insignia, virtutis & eruditionis esse ornamenta, plus aliis scire, auctiorem doctrinam comparare, sanctius ad virtutis leges vivere, hoc facit nobilem.*

Tobias fuit vir ad omne virtutis imperium exactissimus.

Talem in exemplum statuimus Tobiam, qui familiaria, & stirpe clarus, clarior fuit virtute, vir exactissimus ad omne virtutis imperium. Talis & Romanus martyr vir nobilissimus, qui Galerij Imperatoris ævo, Asclepiadi Antiochiæ præfecto in os objiciens: Absit à me, inquit, ut nobilem me præferat parentum sanguis, aut lex curiæ; generosa Christi sequela nobilitat viros. Non cupio ut mihi, meoque generi quidquam parcas. Christi sanguis pro me sufful me nobilitat. Oratione tam ingenuâ irritatus Asclepiades, Christi Athletam flagris & plumbatis cædi, latera mucronibus conscindi iussit: At Romanus non minùs fortiter ac herè: Gratias ago tibi, ô præfecte, inquit, quòd in meo corpore multa referaris ora, quibus Christum meum deprædicent. Tot ecce Christum in me linguæ, tot laudant labia, quot vulnera.

§. III.

Nostro hoc ævo in aulis principum illustre nobilitatis ornamentum & insigne est clavus aurea, quam reges, Principesque dant Magnatibus, qui sibi sunt aureæ. Has quisquis desiderat, quavis horâ eas impetrat, hac geminâ clave momentis omnibus cælum referat. His ornamentis ad omnem nobilitatis perennitatem insignimur.

Lunula in calceis præcipua nobilitatis insigne.

Ante annos quadraginta & plures, quod recentissimè memini, vir non longi sanguinis, nec lunulis pedem insignitus, sed arte musices clarissimus auream à suo principe clavem in eximij favoris signum accepit. Sapuit vir iste, & intra suam sese fortunam continuavit, clausam galeam non perforavit, non se alium, quàm

A erat, iactavit: Scitur, ajebat, qui sum; & gloriosus mihi meâ me arte evehi; satis est mihi clavis aurea, maximi favoris argumentum, hæc una clavus satis me nobilitat. Prudenter hæc & modestè.

Clave aureâ nobilibus inferi potest, quisquis id ferri affectat. Et genus & formam regina non pecunia, sed pecuniæ largitio, sed elemosyna, sed oratio donat. Elemosyna & oratio, duæ claves aureæ. Elemosyna cælum, oratio cor referat divinum, ed spiritum ardentem precantis ingreditur. Hieronymus Celantiæ sapienter instituens: *Nulli te unquam, ait, de generis nobilitate præponas, nec loco humilioris natus te inferiores putas. Nec scit religio nostra personas accipere, nec conditiones hominum, sed animos suspicit singulorum. Sola apud Deum libertas est non servire peccatis; summa apud Deum nobilitas est clarum esse virtutibus.*

De elemosynâ cæli clave aureâ Hebræus vates Daniel luculentissimè: *Quamobrem, inquit, rex consilium dedit meum placeat tibi, & peccata tua elemosynis redime, & inquitates tuas misericordis pauperum. Hoc nolter nobis Tobias suo loco dicit. Quoniam elemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Fidia magna erit coram summo Deo elemosyna omnibus facientibus eam.*

Hic dices: Quàm ego velim in egenos esse liberalissimus, & quavis hebdomade centum philippicos in pauperum turbam parti. At recule tenues sunt & accisæ, vacuâ manum non explicant. Vellem si possem. Solatium hic ingens Augustinus supplicans: *Quid, dicit, quid vis, inquit, & non potes factum Deum computat. Dicitur Deus, quid quisque voluerit, non quid poterit.*

De oratione aureâ cæli clave dixit Siracides: *Oratione humilioris se nubes penetrabit, & donec propinquet non solabitur, & non discedet donec Altissimus expiati. Applica hanc clavem, & referasti cælum & aspueristi cor divinum.*

Qui geminas has claves aureas habent, hi regum regi à cubiculis sunt primæ admissio amici, summæ nobilitatis magnates. Orando & elemosynas erogando jus civitatis supernæ, nomen nobilitatis æternæ obtinetur.

CAPUT II.

Tobias inter omnes tribules suos eximius.

Tobias genus & patriam exposuimus. Postquam viri nomen, continuò multiplex comitatur elo-

I. Puer etiânum & pæne infans, puerile nihil aut infantile moribus præ se tulit. Cùmque esset junior omnis in tribu Neptali, nihil tamen puerile gessit in opere.

II. Ceteris omnibus ad Ieroboami vitulos aureos properantibus, ille solus Hierusalem ibat, & templum Domini frequentabat. Ita divinæ paginæ testantur.

Denique cùm irent omnes ad vitulos aureos, quos Ieroboam fecerat rex Israël, hic solus fugiebat consortia omnium, & pergebat in Hierusalem ad templum Domini, & ibi adorabat Dominum Deum Israël.

III. Societatem hominum pravorum cautissimè declinabat; illud Siracidæ monitum sectatus: *Qui rigerit picem, inquinabitur ab eâ, & qui communicaverit superbia, induet superbiam.*

IV. Omnia primitiva sua & decimas suas fideliter offerrebat, ita ut in tertio anno profelytis & advenis ministraret omnem decimationem. Fidelissimus debitor, mitissimus exactor.

V. Hæc & his similia secundum legem Dei puerulus observabat: parentes honorabat: statim de die temporibus Deum adorabat, mensam, somnum, actiones omnes precibus Deo commendabat, leges divinas memoriæ diligentissimè mandabat. Iosephus scriptor Græcus Hebræorum

rum liberos sic educatos asserit, ut in ipsis pæne incu-
nabulis divinas leges cœperint edificere. Quemadmo-
dum alicubi locorum, ubi morum corruptela est, po-
liticæ Machiavelli præceptiones vel in cunis immul-
gentur pueris. Ita Tobias etiânum parvulus, & pæ-
ne cum nutricis lacte leges divinas combibit. De his
singulis Tobie actionibus singulariter agendum foret.
Sed unicum sumemus illud: Cum irent omnes ad vitulos
aureos, hic solus fugiebat consortia omnium. Ergo Tobias
inter omnes suos tribules eximius. Quod jam uberius
dicemus.

§. I.

Incredibile profus videtur unicum exercitui posse
resistere. Sed id factum docent decantatæ veterum
historiæ. Rex Persena, Tarquinios reges expulsos in
gradum pristinum restitutus exercitum ad portas per-
duxit. Hetruscis jam in urbem ponte sublicio irrum-
pentibus Horatius Cocles extremam pontis partem
occupavit, totumque hostium agmen, donec post ter-
gum suum pons abrumperetur, in fatigabili pugna
sustinuit. Atque ut patriam imminente periculo libe-
ratam vidit, armatus se in Tiberim misit, non fluvij
altitudine dejectus quasi fatis, non pondere armo-
rum pressus, nec ullo vorticis circuitu actus, ne telis
quidem, quæ undique cœgerebantur, læsus, turum na-
tandi eventum habuit. Nusquam itaque tot civium, tot
hostium in se oculos converterit, stupentes illos admira-
tione, hos inter lætitiâ & metu hæsitantes: unum
quisque duos acerrimam pugnam confertos exercitus, al-
terum repellendo, alterum propugnando, distinxit.
Denique unus urbi Romæ, tantum scuto suo, quantum
Tiberis alvo suo, munimenti attulit. Quapropter dis-
cedentes Hetrusci dicere potuerunt: Romanos vicini-
mos, ab Horatio victi sumus. Ita vir unus in multa
millia hostilis exercitus pugnavit. Sed Horatium Co-
cilem salvum ac valere jubemus. Tobias adhuc pue-
rulus adversus populi multitudinem ingentem pugnâ,
pugnâ, gradu se moveri nequitiam passus: Cum
irent omnes ad vitulos aureos, hic solus fugiebat con-
sortia omnium. Cum omnes ederent ex cibis genti-
lium, iste custodivit animam suam, & nunquam con-
taminatus est in escis eorum. Videte puerum, qui in
suâ gente multa millia adultorum abstinentiâ, fide,
constantiâ longè superavit. Verè liliolum in spinis, lam-
pas in obscuro, smaragdus in luto, sidus in tenebris: co-
lumba in accipitrum medio, ovis in luporum circulo;
sanctus & impollutæ fidei inter improbissimos. Nep-
thalitæ omnes idololatræ, Tobias solus uni & vero
Deo adhæsit.

Pulchella mundi ratiocinatio est, & maximarum
virium, quæ etiâ fortes animos enervat: Syllogismus
iste est, sed planè informis: tamen alij omnes hoc faci-
unt. Cur ego eximi numero & singularis esse velim;
si hoc aliis, cur mihi non liceat? Hoc illud mundi
robustissimum epicherema est. Exemplis rem mon-
stramus, vulgatissimæ voces sunt: 1. Omnes jam vi-
vunt bacchanalia, nemo sobrius. 2. Quisque ad cru-
menam suam vigilat, quisque suum venatur lu-
crum. 3. Nemo est, qui corporis cultum non amet.
Hoc vestium genus jam ubiq; usitatissimum. 4. Hanc
pecuniæ exercendæ rationem nemo non sequitur. 5.
Nemo aliter hac de re loquitur. 6. Ad quietem om-
nes properamus, laborem fugimus omnes. 7. Nemo
tolerat se dictis contumeliosis aut acerbis peti. 8. Ne-
mo non amicus esse cupit reginæ pecuniæ: certè nec
ego hostis ero. Centum talia: Hoc omnes faciunt,
omnes, omnes; ego unus sum eximius? Sic alter al-
terum ad gehennâ suavitatem inter brachia ducit, alienis
perimus exemplis. Quis est, qui cum paucis, quis est,
qui serio, totoque pectore solus cupiat potiri cœlo?

Tom. II.

§. II.

Tobias solus fugiebat consortia omnium. Noë
mus solus inter nequissimos bonus: Noë vir ju-
stus atque perfectus fuit in generationibus suis. Omnis
caro corruerat viam suam. Mundus feculentum hircor-
um refertissimus, solus ovicula Noëmus, cui dixerat
Deus: Te vidi justum coram me. In hic solus. Iosephus
in Ægypto, quàm non sanctâ domo exceptus est: Do-
minus, aulæ asclela non magnam domus curam ha-
buit, domina impudica & nequam femina, ancillæ
dominâ non sanctiores, in vercundæ; domesticæ om-
nes idololatræ. Unicus Iosephus inter tot corvos &
Harpyias veluti columbula se cœtinuit. Deum coluit,
virtuti studuit. En iterum hic solus. Iobus idea pa-
tientia, solus veri Numinis cultor inter idolorum ser-
vos. Vir erat in terrâ Hus, ubi homines impij idolo-
latræ, nequiores quàm bestia. Hinc ille ingemiscens:
Frater, inquit, sui draconum & sociis strathionum, ille ta-
men unus religione in Deum, vitæque sanctimoniam
eminuit. & ad mores paternos suos quoque filios for-
mavit. En etiam hic solus. Non adeo magnæ artis est
probum inter probos, sed inter improbos probum per-
severare. Quod Gregorius eruditè commendans: Sic
ut enim, inquit, gravioris culpa est inter bonos bonum non
esse, ita immensè est præconij, bonum inter malos exitisse. Eo-
dè modo inter Sodomeos & Gomorreos, salaces hædos,
vir integerrimus, quem Petrus Apostolus laudans:
Aspectu, inquit, & auditu justus erat, habitans apud eos, qui
de die in diem animam justam iniquis operibus cruciabant.
Ecce iterum hic solus. Iosephus ab Arimathæa inter
septuaginta duos senatores confederat, qui omnes in
Christi caput pronuntiârunt: Reus est mortis. Quid ille
unus & solus, hic diceret? Solus tamen & unus contra
rem dixit sententiam: Non est reus mortis: non enim
confererat consilio & actibus eorum. Ecce & hic solus. Ho-
ratius Cocles, Tobias inter suos omnes eximius. Epi-
scopo Pergami vox divina hæc scribi iussit: Scio ubi
habitas, ubi sedes est Satana, & tenes nomen meum, & non
negasti fidem meam. Medius filiorum Belial religionem
non mutavit, mores sanctos non exiit. Ecce & hic
solus. Thomas Morus Angliæ fidus illustrissimus in
Londinensi curiâ confedit, cõsiliis regis improbis ob-
stiturus: ceteri suadentes omnes & Placentini senato-
res id decreverunt, quod maxime rex Henricus vo-
luit, in cuius sententiam omnes alij concesserunt, so-
lus Morus restitit, illas Baptistæ voces usurpans: Non
liceat tibi. Ecce hic solus viam veritatis non deseruit, ca-
put in super huic sententiæ impendit, verè curiæ Bri-
tanniæ Phœnix. Hinc Carolus V. Imperator dixit:
Rex Henricus toti Angliæ caput amputavit, cum
Morum sustulit. Si Morus præ ceteris videri voluisset,
aut solâ restitisset pertinaciâ, laudem non tulisset. At
verò dictante scientiâ & conscientia caput conse-
crare veritati, hoc sanè immensè est præconij. Ecce
hic solus Tobias verus Phœnix.

Quotidianum est bonæ mentis homines inter im-
probos versari. Est famulus, aut ancilla in domo, in
quâ mores regnent pessimi, de quâ vix alio modo
judicare possis quàm isto: Mi Deus, quàm dissolutis
moribus in hac domo inquilini sunt, quàm vitâ hic
vivitur vitiosâ, estur, potatur, luditur totos dies, totas
subinde noctes. Exclusum est his ædibus Ieiunium,
exclusa pudicitia omnis; turpia, obscœna verba pæne
omnium ore sparguntur; exempli boni vix quidquam
videas. Precando mensam adire, aut ab eâ recedere
pæne dedecori est; somnum ut pecudes ordiuntur.
Hæc mihi parum videntur christiana, hæc divinis le-
gibus non conformia. Hunc ergo domesticorum fu-
rorem non sequar. At irridebor, & vexabor? Paruna
refert: modò id Deo Angelisque placeat. Ecce hic so-
lus

Ecc 2

Bonemen-
tis homi-
nes inter
imptos
solj:
Tobias.
Noemus.
Gen. c. 6.
vers. 12.
Gen. c. 7.
vers. 1.
Iosephus;

Job c. 30.
vers. 29.
Sic Greg. 10. 2.
1. 1. moral.
c. 1. mihi
pag. 316.
Lorhus.

2. Petr. c. 2.
vers. 8.
Iosephus
ab Arima-
thæa.
Math. c. 26
vers. 66.
Luc. c. 23.
vers. 51.
Episcopus
Pergami
Apost. c. 2.
vers. 13.

Thomas
Morus.

lus; ecce hic Tobias. Iste custodit animam suam, hic sanctus est. Hæc talis ancilla non servit vitii, animo libera. inter spinas rosa est. Quod Origenes per præcæ legis sanctos confirmans: *Qualis fuit Melchisedech, inquit, in medio Chananæorum, qualis Abraham in medio Chaldaeorum, inter profanos sanctus, inter obscenos mundus, pius inter impios. Sunt etiamnum in orbe, non dubitem, episcopi modis latentis sancti, quos difficile est dignis demonstrare, & dicere: hi sunt. Iste custodiunt animas suas. Deus defendit illos ab omni vitiorum turpitudine.*

Vnicus talis homo plures est apud Deum, quam aliorum multa millia. Quod Siracides aperitissime confirmans: *Melior est, inquit, unus timens Deum, quam mille filii impij. Hoc Chrysothomus expendens, & idem omnino adstruens: Melior est, inquit, unus faciens voluntatem Dei, quam innumeri peccatores.* Davidi Regi olim à populo dictum: *Tu unus solus pro decem millibus computaris.* Idem hæc usurpare liceat in hominem inter improbos tam castis & probis moribus viventem. Hic unus solus computatur pro decem millibus. Multitudo vitii favens non curanda quidquam, nec sectanda. Quod Deus expressissime præcipiens: *Non sequeris, ait, turbam, ad faciendum malum: nec in iudicio plurimorum acquiesces sententia, ut à vero devies.* Nec enim refert, quam multi, sed quam boni. Socrates imprudentissimum iudicat, qui unicū adulterinum nummum rejecit, ut monetam improbam, & marsupium his nummis plenum admittit, ut pretium non spernendum. Argentum falsum, non ideo probum est, quia multum est: vitia non ideo laudanda, quia plurimos habent cultores & patronos. Laurigeri multi, pauci Phœbi. Eam ob rem optimus princeps Mathathias, cum suaderetur ei à multis, ut Antiocho regi pareret, & præsentem sese necessitati attemperaret, voce generosissimâ dixit: *Esti omnes gentes regi Antiocho obedimus, ego & filii mei & fratres mei obediemus legi Patrum nostrorum. Propitius sit nobis Deus, non est nobis utile relinquere legem & iustitiam Dei. En germanum Tobiam imitatore. Hic geminum documentum exactius observandum.*

Eclli. c. 16. vers. 3. Chrysothomus. 8. in Acta. 2. Reg. c. 18. vers. 3.

Exod. c. 23. vers. 2.

1. Machab. c. 2. v. 19. 20. & 21. Duplex documentum.

§. III.

I. Cum irent omnes ad vitulos aureos, &c. Mundum inspicere, imò teipsum intueri, ad vitulos aureos nemo non festinat. Pecuniæ obediunt omnia. *Scilicet uxorem cum dote fidemque & amicos. Et genus & formam regina pecunia donat.* Dat census honores, inde gravis iudex, inde severus eques. Atheniensium nummi bove, Peloponnesiorum testudine signati. Hinc verum & vetus verbum: *Virtutem & sapientiam vincunt boves, vincunt testudines.* Quantum quisque suâ nummorum servat in arcâ, tantum habet & fidei, religionis, nobilitatis, ingenij, dignitatis.

Invenal. sat. 3. v. 140.

Hor. ep. lib. 1. ep. ad Ma. cen. pa. 245.

Hor. loc. cit. An hi vituli fusiles è puro puro ro auro sint confecti.

Protinus ad censum; de moribus ultima fiet. Quæstio. Quot pascit servos? quot possidet agri lugera? Quam multa, magna que paropside cenat? Quantum quisque suâ nummorum servat in arcâ tantum habet & fidei. O cives, cives quærenda pecunia primum est. Virtus post nummos. Aurum potest omnia. Quidvis nummis præsentibus opta. O igitur beatus uir, ô ter beatus, qui post aurum vitulosque aureos non abiecit!

Vitulus argentum est auro, virtutibus aurum. Quæstio hic sit, num fusiles hi vituli è puro puro auro sunt conflati? auro, non vitulos fuisse, sed vitulorum capita, eaque aurea. Hæc illa Hebræorum idola, quorum effigiem in Ægypto utique viderunt, & ad suos ritus impiè transulerunt. Vitulari, præcis erat lætitiâ exultare, uti amenitate vernæ pecudes in pratris solent. Quis hominum à suo protoplasto suos habet

impetus, & procurfus, seu latentem perulantiam, seu exultantem lætitiâ, aut vehementem exandescantiam aut tetricam & lacrymis exundantem tristitiam. Hinc propensiones & affectus diversissimi: alii in aliud ferimur, sua quemque trahit voluptas, eaque sibi dissimilima. Sunt, quibus summæ sit voluptati viles animas ad jurgia & pugnos mutuos concitare. Alii potando, alii ludendo, alii venando plurimum oblectantur. Aliquorum in doles summis studiis querit nummos, alii honores & dignitates aucupantur industria incredibili, plurimi ad cultum pompamque vestium curam atque operam omnem conferunt. Invenilia desideria, aurea vitulorum capita. Timothei commonefaciens Paulus: *Juvenilia, inquit, desideria fugite.* Cum igitur omnes ad vitulos eant aureos, & suam quisque cupiditatem ac libidinem sectetur, vos soli, quicumque in rem vestram fapitis, custodite animas vestras. juvenilia desideria fugite. Exemplis optimis præit Tobias. *Hic solus fugiebat consortia omnium, & peribat in Hierusalem ad templum Domini, & ibi adorabat ad Dominum Deum Israel.* Ninive, ubi Tobias habitabat, colluvies erat idololatriæ, vitiorum officina, & tamen ab omni sese turpitudine Tobias abstinuit. Hic nempe solus. Neminem pigeat virtuti solum operari, nec enim pigeret, si posset, vel solum cælo frui, Dei aspectu potiri.

II. Deus subinde præmium in hac etiam vitâ tribuit, qui nullam actionem bonam mercede suâ destituit. Hæc illa Nymphis paterna in suos est providentia. In exilio Tobias longe fuit felicior, quam in patriâ; Deus illum periculis plurimis subduxit, & eas concessit facultates, quibus familiam honestissime aluit, insuper & egenos juvit. Macello & laniena destinatus à Sennacheribo rege incolumis evasit, à Gabelo pecuniam mutuo datam recepit, optatissimum filii matrimonium vidit, visum perditum recepit, ætatem longissimam vixit. Scutum divinæ providentiæ illum protexit. *Benedictio Domini super caput iusti, dixit Salomon: quod verissimum fuit de Tobia.*

Anno Christiano millesimo sexcentesimo trigesimo primo Vesuvium montem ea egit intemperies, ut à mille quingentis annis nihil tam terribile visum, auditum, lectum credatur. In ejusmodi terræ motu, qualem & Plinius secundus narrat, qui sub dio agebant, cervicalia capitibus imponebant, & linteis constringebant, ne à volantibus lapidibus læderentur. *Beatus vir, qui in sensu cogitabit circumspicionem Dei, ac providentiam infinitam, quæ omnia circumspicendo in-tuetur & lustrat, omnia rectissime disponit, ordinat, regit ac gubernat. Omnes via hominis patent oculis ejus, spiritum ponderator est Dominus. Huic igitur Domino revelata opera & diriguntur cogitationes tua. Quidquid agis, ad Deum, & ad ultimum finem tuum referas, & divina providentia amantissime semper, & in omni loco te*

D proteget. Hoc cervicali capiti tuo hæreat, & nusquam non tutus ibis. Divina providentia non solum cervical est mollissimum, sed ad versus mala & pericula firmissimum scutum, præsidium tutissimum. Hanc imponamus capiti & in viâ, quæ ad superos ducit, pergamus. Sub hoc cervicali, sub scuto isto non potest lædi, nisi, qui non vult defendi.

CAPVT III.

Tobias in cogitando Deo assiduisimus.

Tobias aded honestè & sanctè se gessit, ut rex Salomanasar hunc captivum suum eximie amâr, cumque gratiâ non simplici honorâr. Nam Tobias integrum erat cundi, quod veller, agendi quod liberet. Deinde ad insigne in aulâ officium adscitus est. Erat enim, quod Græci dicunt ἀγαθὸς ἄνθρωπος: quidquid emendandum,

dum, Tobias emit, cibum, potum, vestem, jumenta, equos, vasa, supellestem. Tobias economus & procurator aulicus fuit, nec defuerunt ampla dona, quibus rex suum sibi famulum arctius devineiebat. Ex his Tobias in alios suae gentis plurima liberalissime derivabat. Nam ad omnes unâ captivos frequentissime revolvebat, solatiis & monitis instruebat, advefis non frangi docebat: *Pergebat, ait facer Historicus, ad omnes, qui erant in captivitate, & monita salutis dabat eis.* Gabelo sui generis viro non abundantem decem argenti talenta dedit mutua. Ad nostram monetam philipporum sex millia. Cardanus censet fuisse ducatorum quinque millia. Tobias insuper omnes ubiq; pauperes miseratus famelicis cibum, seminudis vestitum, mortuis sepulturam dedit, in neminem non beneficus. Et quod honestissimas actiones istas plurimum commendabat, assidua Dei memoriam pectore fovebat. *Et quoniam memor fuit Domini in toto corde suo, dedit illi Deus gratiam in conspectu Salmanasar regis.* Tobias ergo in cogitando Deo assiduissimus. Memoriam Dei assidua in animo nutrire, non animum tantum incredibiliter jurat, sed & facultates auget, & quidquid agendarum rerum est occultis beat successibus. Memorem esse Dei in corde suo, verae sanctimoniae fundamentum est, quod jam uberius explicandum.

§. I.

Tobias memor fuit Domini in toto corde suo, nec enina meminisse tantum Numinis, sed ex toto corde voluit meminisse. Atq; hoc est omnia cum Deo, omnia in Deo, per Deum omnia transigere, animumque suum penitus in Deum transfundere & immergere: quod vivendi genus in hoc orbe felicissimum est, quando quis vel horulam credit infelicem, quâ Dei non meminerit, aut animâ ad divina non crexerit. Theologorum princeps Thomas Aquinas: *Oblivio, inquit, parvi pensio est evidens signum, cum ea magis insigniamus memoriam, que magis estimamus.* Oblivio Dei, vilipensio Dei: Rex David hoc uno pæne lætatus: *Providebam, inquit, Dominum in conspectu meo semper: providebam, quia diligebam, & ideo diligebam, quia memoriam dilecti semper retinebam.* Contrarium est cernere in homine improbo, qui Dei memoriam excutiens in ventum ivit, quod Pfaltes dixit: *Non est Deus in conspectu ejus, inquinata sunt via illius in omni tempore.* E diverso mundæ sunt via illorum, qui memores sunt Domini in toto corde suo. Germanam in Tobia hujus rei effigiem habemus. Oblivio Dei, interitus animi. Memoria Dei assidua, non dubia hominis sanctimoniam.

Hoc plurimum auget amorem divinum: quotiescunque enim Dei meminimus, Deumque cogitamus, velut ligna subijcimus huic amoris igni fovendo.

Deinde patientiam mirificè roborat hæc Dei memoria: quæ animo identidem suggerit: Recordare IESU, aspice flagellis cæsum, intueri spinis coronatum, suspice cruci suffixum; vide morientem. Summæ cernis exempla patientiæ: bibe, fili mi, bibe servule impatiens è calice, quem tuus ebibit Dominus.

Tertiò hæc Dei memoria validè à peccatis committendis retrahit: nam fieri non potest, ut serio in Deum affectu ferar, mox tamen abeam, & in scelus me præcipitem. IESU dulcis memoria, daps vera cordis gaudia. Hinc sanè non queruntur falsa. Eam ob causam Tobias filio suo præcepit: *Omnibus diebus via tua in mente habeto Deum, & cave, ne aliquando peccato consentias.* Perinde si dixisset: Cavebis facillè peccatum, si memoriâ jugi aspexeris Deum.

Quartò: certa docet experientia omnes hominis actiones felicitate incredibili & sanctâ benedictione & S. benedictione affici ab hac jugi memoriâ Dei, aded ut omnia negotia in hominis emolumentum cedant. Quod luculen-

tissimè hoc loco confirmatur: *Et quoniam memor fuit Domini in toto corde suo: Mox nulla interjecta vocula subjungitur: Dedit illi Deus gratiam in conspectu Salmanasar regis.* Hoc QUONIAM accuratè cogitatèq; perpendendum: *Et quoniam memor fuit Domini, ideo dedit Deus illi gratiam.* Hanc ipsam ob causam, quod assidua Deum memoriâ complecteretur, Deoque adhereret individuo & indissolubili nexu, idcirco Deus fortunas etiam & facultates illius miris auxit successibus. Quam prosperitatè rerum Salomon prædicens: *In omnibus, inquit, viis tuis cogita illum, & ipse diriget gressus tuos.* Quod & Tobias filio identidem instillans: *Omni tempore, ait, benedic Deum, & pete ab eo, ut vias tuas dirigat, & omnia cõsilia tua in ipso permaneant.* Summa hominis felicitas, assidua pæne cogitatione Deum cõplecti.

Quintò, viri sanctissimi priscae legis hac Dei memoriâ singulariter excelluerunt, profectorum omnium ac successu incredibili. Abrahamo Deus imperaverat: *Ambula coram me, & esto perfectus.* Conatus certè id facere, ambulavit coram Deo. Dixerat Deus: *Patriam tuam & omnem cognationem team desere, obediit, deseruit.* Iusserat Deus: *Circumcisionem recipe, paruit, recepit.* Præceperat Deus: *Filium tuum ut vitulum in victimam jugula, non restitit, manum gladio armavit, jugulare voluit, ferire cœpit.* Quid quid injunxisset ei Deus, quam promptissimè fecisset, memoriâ quia coram Deo ambulavit, hoc est, jugem Dei memoriâ retinuit. Hinc maximis facultatibus & copiâ rerum omnium abundavit, vir longè ditissimus, cui semper præsto essent trecenti octodecim famuli. Memoria Dei solet esse opulentissima.

§. II.

Rex Sionis David sibimet gratulatus unicè: *Domine Deus David, auriga meus est, ego patulo, vehor lento, & meum ante me aurigam semper aspicio; ita hic tutus confideo; subinde suaviter in hoc curru dormio, quia pericula non metuo, sed totum me divinæ providentiæ committo; vias omnes & viarum compendia novit auriga meus: Vbi hospitium mihi fuerit accommodatum, sublitet, & hospitio me reficiet opportuno; Dominus regit me, nihil mihi deerit, nihil unquam, quamdiu Dominus me ita rexerit, quamdiu ego in hoc curru progressus fuero.* Hinc omni cogitatione, curâque in unum istud incumbo, ut in curru hoc permaneam, ne forte subitâ temeritate hinc desiliam; dum mansero, felix ero, & nihil mihi deerit.

Atque hic Hebræi regis animus erat, Dei semper meminisse. Hinc notissima voces illæ toties repetitæ: *Providebam Dominum in conspectu meo semper. Oculi mei semper ad Dominum. Memor fui Dei, & delectatus sum.* Hinc ego, mi Lector, toties dictis, scriptisque urgeo, & precatiunculam illam brevissimam omnibus familiarissimam esse, & vel uno die millies ingeminari cupio: *Domine IESU, miserere mei, & dirige me.* Dic istud centies, vel unâ horâ, dic millies. Ita in omnibus viis cogita Deum, & ipse diriget gressus tuos. Imò vel illas solum geminas voces: *Domine IESU, identidem & assidue animo vel ore ingemina.*

Iosephus licet servus, licet extra patriam longè positus, licet alienigena & Hebræus, tamen ei Deus in Ægypto tantam aspiravit gratiam, ut Putiphar primus illius Dominus omnem domum suam commiserit illi gubernandam. In ipso carcere Deum expertus faventissimum, in regios captivos curæ suæ creditos imperium tenuit. Demum rex Pharaon regnum Ægypti in annonâ procurandâ ei tradidit. Ad hanc honoris sublimitatem per gradus ascendit; primò domum, dein carcerem & captivos, denique regnum partem magnâ administravit. Vnde huic homini ignoto, ex-

Memorem esse Dei in toto corde suo, verae sanctimoniae fundamentum est, quod jam uberius explicandum.

Tob. c. 1. vers. 13. Gen. c. 2. vers. 2. Mardocheus.

Ester. c. 10. vers. 4. Daniel.

Don. c. 4. vers. 5.

Ibid. c. 14. vers. 1.

Ibid. c. 6. vers. 10.

Tobias.

Tob. c. 1. vers. 14.

tero, seruo, captivo tanta gratia? Memor fuit Domini in toto corde suo. Fuit & Dominus cum eo. Quis Mardocheus? Homo vilis, inglorius, & ignobilis, Hebraeus, contemptus, altissimo patibulo iam destinatus, jam pene in eo pendulus; repente ad summam dignitatem erectus, abundans & felix, regi proximus. Quae tanta mutationis causa? Mardocheus memor Domini in toto corde suo, tam mirabiles rerum eventus divinae providentiae adscripsit, dixitque: A Deo facta sunt ista.

Daniel in Persia succedentibus diversis quatuor regibus felicissime servavit, a singulis honore maximo affectus. Illius quidem invidia in leonum cavum deiecerat, sed divinus favor cum sospitem in lucem iterum afflavit; ingentia ei oblata munera; Nabuchodonosor, cetera superbissimus, Daniele tamen collegam nominat: quemadmodum duo Consules sunt, qui civitatem unam gubernant. Profecto Daniel amplissimum dignitatis gradum adeptus in summam venit gloriam. Testimonio sunt haec verba: Erat autem Daniel conviva regis, & honoratus super omnes amicos ejus. Sed unde huic Hebraeo juveni tanta felicitas? Memor erat Daniel Domini in toto corde suo, nam, tribus temporibus in die steterat genua sua, & adorabat confitebaturque Deo suo, sicut & ante facere consueverat.

Tobias quantis peregre successibus floruit? nam, uti Hebraeus contextus loquitur, constitutus est super omnia, quae habuit Salmanasar, qui dedit illi potestatem, quocumque vellet ire, habent potestatem quaecumque facere voluisset. E terra patriae urbeque Nephthi nec obolum Tobias extulit, cum sacco Niniven ingressus, ut captivus & mendicus, in exilio nihilominus, Deo prosperante, iis crevit successibus, ut evaserit ditissimus: praeterquam enim quod innumeris victum, vestitum, aliaque vitae subsidia gratis praebuerit, decem insuper argenti talenta apud Gabelum deposuit. Quae obsecro causa tam insignitae crescentis opulentiae? Quoniam memor fuit Domini, dedit illi Deus gratiam. Haec jugis & suavis memoria Dei viliora etiam ista secundat. Sed heu verendum est, ne pauci sint, qui curae ac cordi habeant hanc cogitandi Dei assiduitatem. Ideo inter nos multi inermi, & imbecilles, & dormiunt multi. Malus somnus, qui Dei oblivionem inducit.

§. III.

Hanc ego Dei memoriam omnium animis ita cuperem insculptam, ut eam nulla delere posset oblivio. Sunt annuli, sunt libelli, sunt flosculi memoriales: uti ex annulis est lunula, & annulus purus, & flosculis ferratula Chamadris, seu quercula minor. Tales annuli, tales libelli & flosculi eo loco ad manum sint, ut semper sint in oculis. Hoc ajo: suam quisque conscientiam interroget, quid frequentissime cogitet, seu tristitia sint illa, seu laeta. Atque huic rei, quam creberrima versat cogitatione memoriam Dei ea lege affigat, ut quotiescunque consueta cogitatio redierit, toties una etiam memoria Dei recurat. Hebraei legis divinae memoriale compendium vestimentis, praesertim manticeis, pileis, limbis inscribebant. Nos pectori pauculas has voces inscribamus:

Voces pectori inscribenda.

Domine IESV miserere mei, & dirige me. (aut) Domine IESV miserere nostri, & dirige nos.

Sed objicias: Qui negotiis, curis, arumnis pluribus submersi sunt, his talibus vacare non possunt. Possunt optime, modò velint: negotia juvat, curas sublevat, arumnas mitigat, die uno vel una etiam hora saepius animum erigere, & Dominum IESVM pauculis his verbis suaviter compellare: Domine IESV, miserere mei, & dirige me. Aut illa solum animo versare: Domine IESV. Sat longa est oratio haec intelligentissimo Deo, qui magis affectus nostros, quam nostra verba ponderat. Nihil hinc laboris, nihil impensarum, nihil ardui

moliminis: imò quò sumus occupatiores, aut turbatiores, eò crebrius sint istae ad Deum aspirationes. Qui mare navigant, in mari secum vehunt anchoram, quae in oculis & ad manus est, sed otiosa. Vbi verò fluctus insurgunt, & saevit mare, non tantum aspiciunt anchora, sed & in altum dejicitur: Dei memoria nobis est anchora, tunc maxime usurpanda, cum inter fluctus volvimur. Divo Francisco Xaverio, in navigiis aut asserses, aut anchorarii funis volumina stratum dederunt. Nos auspiciaturi somnù, aut finituri, & quid quid demum operis, aut laboris aggressuri, nunquam id sine Dei memoria faciamus.

Dei memoria omnis boni causa; Dei oblivio, omnis mali origo. Quod Moses Israël plebi tantopere inculcans: *Observa, inquit, & cave, ne quando obliviscaris Dominum Deum tuum, & negligas mandata, &c. Sed recordaris, quod ipse vires tibi praebuerit.* Baruch de captivorum à Babylone reditu vaticinatus: *Exurge Hierusalem, inquit, & sta in excelso, & circumspice ad orientem, & vide collectos filios tuos ab oriente sole usque ad occidentem, in verba Sancti respondentes Dei memoria.* Ecclesiastes divinas preceptiones suas concludens: *Deum time, inquit, & mandata eius observa, hoc est enim omnis homo.* Quod Bernardus explicans: *Si hoc est, dicit, omnis homo, ergo absq, hoc nihil est omnis homo.* Et reverà potius pecudis quam hominis ritu vivit, qui Dei sui, non quam potest creberrimè meminit.

Ionas fugitivus conscendit navim: hinc à nautis mercatore habitus & examinatus perquisitissime, quae patriae, quae domo, quae gente, unde veniret, quò tenderet, quid operis aut mercimonii haberet: *Quid est opus tuum?* inquit. Ad quos Ionas prout septuaginta Hebraei proceres interpretatur: *Servus Domini ego sum,* inquit, & *Deum cali colo.* Haec mea mercimonia, hoc opus meum. Hoc sanè sit opus & nostrum, haec primaria negotiatio, haec prima sint cura nostra, semper meminisse Dei. Ad hoc conditi sumus.

Isaias, Ezechiel, Oseas, Prophetae alii quoties illud ingeminant: *Quia oblita es Dei Salvatoris tui, & Hierusalem, & Damascus, & Iudaea, quia oblita es Dei creatoris tui, & furis adiutoris tui non es recordata, propterea plantabuntur insidiam, & germen alienum, obliviscar silivium tuorum & ego.* Dei oblivio omnis mali origo.

Subinde querimur nos mergi salissimo mari, arumnis multiplicibus cumulari. Verè Dei oblivio horum malorum omnium causa. Vox Domini est: *Ego diligentes me diligo.* Ita: Ego obliviscentes me obliviscor. Iusta Christi novimus: *Querite primum regnum Dei, & haec omnia adjicientur vobis.* Quod exponens Gregorius: *Quia enim nobis, inquit, in intentione aeternitas, in usu verò temporalitas esse debet, & illud datur, & hoc ex superabundantia superadditur.* Continua sit nostra ad Deum aspiratio: exemplo Tobiae. Memores simus Dei in toto corde nostro: Dominus reget nos, & nihil nobis deerit.

Caelius Rhodiginus memoriam illam appellat *Matutinam*, quae illius, quod complectitur, retinentissima est. Hac tali memoria matutinà tenacissima opus est institutum, ut bonitatis divinae nunquam agamus immemores.

Andreas Zoëardus (cujus res gestas Maurus Boëmus Episcopus conscripsit, quem & puer vidit) solitudinem & seductum vitae genus sectatum parè ac duriter se habuit. Moris autem erat, ut Anachoretæ ad jejunium vèrnum tolerandum, quadraginta quinquè dactylos tugioliis suis inferret: Zoëardus quadraginta nuce accepit, & eo victu còtentus diem Christi Resurgentis cum gaudio expectavit. Cavata quercus domum illi praebuit, hanc intus totam acutus clavus ligneis asperavit, ad caput doliarum circulum appensus quatuor lapidibus affixit; ut quocumque caput, vel reliquum corpus sese acclinaret, lapides aut clavos monitores sentiret. Monitores, Deus bone, asperit!

Cum

Cum plurimis hoc idem agit divina providentia, qua perpetuo aliquid perpeffu asperam immittit, ut nunquam desit monitor de cogitante Deo. Iam liberi turbant, jam servi non obtemperant, jam mali nuntii occurrant, jam curę somno privant, jam vexat corpus, jam cruciat animus; tot monitores, quod dolores, aut morores, idem omnes unã voce dicunt: Memor esto Dei in toto corde tuo; Dominus regit te, & nihil tibi deerit. Iugis Dei memoria virtutum omnium cognata, bonorum plurimorum caussa.

CAPUT IV.

Tobias tam studiosus sepulturae, quam patiens cecitatis.

Quam felix & beatus egerat Tobias Salmanaſare imperante, tam afflictuſ ac miſer fuit Sennacheribo rege, qui Salmanaſari ſucceſſit. Sennacheribus tyrannus omnes Tobias faculrates in ararium ſuum rapuit, & Tobias occidi juſſit. Hęc viro ſancto cauſa fuit defendendi Niniven. At ubi tyrannus à ſuſinet filiis jugulatus, Tobias Niniven rediit, priſtinam domum ſuam recepit, facultates denuo acquiſiſit, quas utraque manu in egenos tribuit. Nam teſto die Pentecoſtes, cùm lautiùſ paraſſet prandium, ſolus epulari non ſuſtinuit, ſed ſuę religionis pauperes ad illud invita vit. At audiit Hebræorum aliquem jugulatum jacere in viã, ille mox accubitu exiliens, & ut venator viſã prædã, relictiſ epulis impranſuſ ad cadaver properavit, quod iurſivã pietate rapiens, quã potuit occultiſſimè in ædes ſuã deportavit, ut illud ſub primas tenebras cautè ſepeliret. Tam opimis ſpoliis ditatus ad menſam, rediit, epulas luctu temperans, dum ſuper menſam Prophætã Amos vaticinium memoraret: Dies iſti veſtri converterentur in lamentationem & luctum. Ad occaſum verò ſolem cadaver, quod interdū tlexerat, humavit. Tam pius in defunctos animus non placuit cognatis, amicis, qui pietatem hanc velut temerariam, & nimis ſimplicem graviter obſurgantes: Nonne, aſebant, hujus rei cauſã interſici juſſus eſt; & vix eſſugreſſiſti mortis imperiũ, & iterum ſepeliſti mortuos: At verò Tobias Deum, divinãſque leges magis veritus, quã dictã hominũ, rapiebat occiſorum corpora, & occultabat in domo ſuã, dum mediis noctibus ea ſepeliret.

Contigit autem, ut quadam die à ſepulturis fatigatus domum rediret, & ad parietem in grabato ſe componens obdormiſceret, hiantibus oculis, in quos ex hircundinum nido excrementa calida defluerunt, intuleruntque cecitatem. At verò Tobias, cùm ab infantia ſemper timeret Deum, & mandata ejus cuſtodiverit, non eſt contriſtatus contra Deum, quòd plaga cecitatis ei eveniret, ſed immobilis in Dei timore permansiſt, agens gratias Deo omnibus diebus vitæ ſuę. Tobias tam ſtudioſus ſepulturae, quã patiens cecitatis. Hic geminum iſtud & ſepeliendi ſtudium, & patiendi robur uberiùſ explicandum.

§. I.

Sepulturae cura & ſedulitas apud Hebræos magna fuit. Quã quidem in re, quẽmadmodum in genealogiis & ſtemmatarum libris æternam, quã liceret, lui memoriam quaerierunt. Deinde fides, quã reditum à morte ad vitam expectat, nõdum irrobortarat, quamvis eam hiſ ipliſ ſepulturis viderentur teſtari. Abrahamus congi Sarez locum ſepulturae quadringentiſ ſicliſ monetã probã emit. Idem officiũ Iſaac Rebecca & Lia præſtitit. Jacob Aegyptio voluit efferri quibulcumque demum ſumptibus, & in Palaſtinã humari. Hęc curæ funebres in omni priſcã lege obtinuerunt. Auguſtinus cauſam aſſignans: Non ſunt, inquit, abjicienda corpora defunctorum, maxime juſtorum ac fidelium, quibus tanquam organũ & vaſiſ uſus eſt Spiritus ſanctus. Ambroſius ſui diſcipuloſ confirmans: Nam ſi viventes nudos, ait, lex operire

A praecipit, quando magis debemus operire defunctorum corpora: l. de Tobia, Si viantes ad longiora deducere ſolemus, quando magis in illam æternam domum proſectos, unde jam non revertentur? Ego, inquit Job, ſuper omnem inſirmum ſievi. Quis inſirmior defuncto? Nihil hoc officio præſtantius, ei exhibere officium, qui tibi jam non poſſe reddere. Theologorum aſſertio eſt gravem committi noxam, ſi corpora Chriſtianorum inhumata deſtituantur. Nam opera chaſtatis, ut ipſi loquuntur, in caſu neceſſitatis obligant. Hiſtoria Machabæa Iafonem inſepultum eſſe abjectum memorat in commeritum ſupplicium, quòd aliis hoc injuriæ feciſſet. Pœna maxima, privari ſepultura, quòd patibulariſ fit & ſuã manu jugulatiſ.

Ælianus de religione priſcã ſubmonens. Lex etiam hæc, ait, inter Attricas ſcripta fuit: Si quis in hominiſ inſepultum cadaver incidat, ſaltem terram ei injiciat, & ita ſepeliat. Lege Athenienſium cautum eſt, ut quæ, qui ceſſum militem non ſepeliſſet, neglectam hanc humanitatem capite lucret. Ferẽ ipſæ, cùm nolent homines, aut non poſſent, veſpillones egerunt. Hieronymus in vita Pauli Anachoretæ, memorat ei ſepulchrum à duobus leonibus eſſoſſum. B. Vincentii corpus, Auguſtino teſte, corvũ à direptione volucrum defendit. In ſanctorum rebus geſtiſ id crebriùſ factum poterit obſervari. Quod Ambroſius quoque adttruens: Ferẽ, inquit, hanc humanitatem defunctiſ corporibus deſuſſe produuntur, & hoſtias cornines negabunt, vindicare à volatilibus, vindicare à beſtiis porciſ dapes conſortem naturæ: Non tamen neſciendum hoſ ſepulture honores animo defuncti non prodeſſe. Quod nec idololatræ penitus ignorãrunt. Lyſimachus crucem minabatur Theodoro Cyrenæo, qui animoſiſſimè reſpondens: Hęc mors, inquit, formidabilis ſit purpuratiſ tuiſ: Theodori nil intereſt, humi an ſublime putreſcat. D. B. genes ſe mortuũ in apricos campos juſſit eji. Cui amici: A feris, aſunt, laceraberis. Quibus iterum Diogenes: Date mihi ergo, inquit, bacillum in manus, avibus abigendis: Nil ſenties, dicunt. Quid igitur opus, ait Diogenes cadaver magnis impendiſ integrum ſervari, nec diu tamen ſervari poſſe? Ferarum ventre an terrã condar, quid refert? Tot igitur ceremoniæ, ſumptus, & pompa funeris, ſepulturae ac monumnti ſplendor, maſculolæ & elogiortum artificia nil juvant defunctos.

Nihilominus hęc conſuetudines indoctæ, & abuſivnes magna, ac quotidiana jam plurimũ invaluerunt. Saepẽ funeris ſumptuoſa nimium pompa eſt; ipſiſ mortuiſ induimus ſuperbiam. Ah quid iſta manes juvant? Verbo teteri non raro dixeris: Honorantur ubi nõ ſunt, & ubi ſunt, cruciantur. Nec illud hęc ullo modo probandum, quòd ii, qui languinem cognatum lugent; cõplures dies publicum & templa vitent velut contagioſas domos. Error luculentus, & conſuetudo ſeridã mandanda. Quid enim obſit luctuũ adire templum, ubi cum ceteriſ Deum exores, & ſtatium è ſuggeſtu accipias? ſed ſatanas honeſtiſſimis etiam actionibus ſe miſcet, incautoſque facile fallit religione vanã & larvã virtutiſ.

Tobias certè laudatiſſimus ob ſepulturas tam religioſe curatas. Et hęc, obſecro, diſcamus quanti ſit honeſtæ actioniſ nervũ & vim reddere, ſummã fide, optimo animo. Hęc triplex à Tobia nervus. 1. Convivium Tobias apparavit, & convivales hoſpites jam præſentes habuit, nihilominus convivium & convivã deſeruit, ut cadaver temere abjectũ ſepeliret. Nec moras tulit tam pium officium. Nec enim auditus eſt dicere: Curemus priùſ vivos, & paratum epulum ſumamus, dein mortuos ſepeliamus. Non diſtulit, ſed ſtatim exiliens de accubitu ſuo, & relinquens prandium jejunos pervenit ad corpus. 2. Naturæ ac Dei legem longè pluriſ fecit, quã regis: quod æquum & juſtum videbatur, fecit; tamen hęc faceret non ſine grandiſ capitiſ ac vitæ diſcrimine. 3. Illuſtram de mortalibus ad vitam revocandiſ fidem monſtravit. Nec eniã eos unquam tam ſedulõ ſepeliſſet;

Alian. l. 5. var. lect. c. 14 p. 178. Aug. 10. 10. ſerm. 13. de ſanctiſ pag. 110. ubi hæc cõceptiſſima verba: ut Vincenziõ gratia cõſeratus mittitur corvũ aviſ imica cadaveribus, expoſitaſ cornines vindicare à volatilibus, vindicare à beſtiis porciſ dapes ſervatura jejuna. Ambr. l. de Tobia. c. 1. ſine. Cic. in Tuſc. 11. Funeris ſumptuoſa pompa eſt abuſivoſ magna.

lisset; nisi credidisset illos in lucem denuo asserendos. Hæc sunt, quæ nostris actibus maxima tribuunt momenta & actiones à se bonas ad gradum dignitatis excellentissimum extollunt. Hinc & Angelus singularim & significanter: Quando orabas, inquit, cum lacrymis & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, &c. ego obtuli orationem tuam Domino. En gemmam nobilissimam auro clausam, en anulum pretiosissimum, sepulturæ studium non unâ solùm virtute decoratum. Sed hic altera pars dictionis, tolerantia cæcitatibus inspicienda.

Summa fuit Tobia, tolerantia in cæcitate perferendâ. Hic cum Psalte regio dixerimus: Verè Deus mirabilis tu es, quia omne, quod volueris, facies, sermo tuus potestate plenus est, nec dicere tibi quispiam potest: Quare ita facis? Expostulare cum Deo nefas, facti rationem à Deo postulare non licet. Et en judicia Dei occulta, admiranda, semper tamen æqua. Tobias post tot virtutum officia, & actiones sanctas, dum Dei causâ laborat, cæcitate incurrat. Hic multi, qui valetudinem & bona fortuna nimis æstimant, aliter debuissent fieri iudicaverint. Nam Tobias eodem Pentecostes vesperæ à sepeliendi labore admodum fessus, cum aliquid immunditiæ legalis, à cõtractu mortuorum contraxisset, domum suam non omnino ingressus, sed in vestibulo juxta parietem decumbens, obdormivit; hic hirundines in dormientis oculos deiecerunt fordes. Quomodo autem si dormiit? Interpretes septuaginta censent apertis cum oculis dormiisse. Pro testimonio dicit Plinius: Parentibus oculis dormiunt lepores, multique hominum. Hoc tamen mirum videri possit cum sicum hirundinis excrementum oculis medeatur, quem modo eos recens & calidum perdat. Nam & hirundinum pulli sic cæcantur, eorum tamen oculares medici sunt parentes. Quæ de re Tertullianus ita loquitur: Hirundo si ex cæcaverit pullos, novit illos oculare rursus de sua chelidoniâ.

Tobias igitur usum oculorum perdidit anno ætatis quinquagesimo sexto, sed non perdidit casu, aut fortuitò. Hic igitur ambos oculos immergamus in divinam providentiã, quæ ab omni retro æternitate, quidquid nobis tolerandum, ad unguiculum dimensa est. Nil in orbe fortuitò, aut casu fit, si divinâ spectemus scientiam; si nostram, plurima. Deus puncto temporis omnes terrarum & marium, omnes cæli & inferorum recessus, ac sinus, omnium Angelorum & hominum corda, cordiumque latebræ pervidet ac penetrat, disponitque omnia sapientissimè. Non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus; omnia autem nuda & aperta sunt oculis ejus. Quoniam oculi Domini multò plus lucida res sunt super solem, circumspicientes omnes vias hominum, & profundum abyssi, & hominum corda intuentes in absconditas partes. Opera omnis carnis coram illo, & non est quidquam absconditum ab oculis ejus. Hinc nihil in terrâ sine causâ fit. Divina providentiã attingit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter.

Augustinus in Psalmum illum interpretes: Confitebor tibi in toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua: Occultum, inquit, iudicium est pœna, quâ nunc unusquisque hominum, aut exercetur ad purgationem, aut admonetur ad conversionem: aut si contempserit vocationem & disciplinam Dei, excacatur ad damnationem. Non in toto corde confitetur Deo, qui de providentiâ ejus in aliquo dubitat. Omnia ad divinâ providentiæ regimen referantur, quæ stulti quasi casu & temerè, & nullâ divinâ administratione fieri putant. Paulus in tribulatione gaudet, quia non casum, sed Dei donum tribulationem agnoscit. Egrotat quis? si probus est, exercetur ad præmium; si improbus, monetur ad conversionem; si obduratus, preparatur ad damnationem. Moses infantulus in picatâ vimineâ fuscellâ à Pharaonis filiâ non casu, sed certo Dei consilio inventus est. Ad Hic-

Tob. c. 12. vers. 12.

Psal. 119. vers. 1. Eccles. c. 8. v. 3. & 4.

Plin. l. 11. Natur. hist. c. 37.

Vide de viciis Ornihol. l. 17. c. 6. sine s. Tertull. l. de pœnit. c. 12. pag. 199.

Tobias anno ætatis 56. perdidit usum oculorum.

Heb. c. 4. vers. 23. Eccl. 23. vers. 28. Idem c. 39. vers. 24.

Sap. c. 8. vers. 1.

Aug. in psal. 9. pag. 24.

Tribulatio est Dei donum.

A remiam in vinculis hærentem venit, sed non casu, pa- truelis ejus offerens emendum prædium. Ene, ajebat, à me agrum meum, è quo tamen nec manipulus, sed nec spica mihi poterat, cum Chaldaei Iudæã jam pæne totâ occupatâ Solimæis portis imminerent. Nihilominus Hieremias agrum illum, qui jam in potestate hostis fuerat, signatis tabulis emit, testes adhibuit, argentum adnumeravit, non casu, nec temere, sed causam hanc addidit: Intellexi autem, quod verbum Domini esset. Hussai principis armentum omne abactum, greges ovium combusti, liberi ruinâ domus obtriti, non casu, nec fortuitò: Dominus abstulit, & sicut Domino placuit, ita factum est.

Cum sorti nos committimus, & ex urnâ fortuitorum bonorum feliciorum sententiam expectamus, schedulæ inanes, & vacuæ extrahuntur plurimæ, sed non casu, subito huic inauratus scyphus, illi pretiosâ vestis, isti pictura nobilis obtingit, neque hoc casu. Nam sortes, Salomone teste, in sinum mittuntur, sed à Domino temperantur. Hoc regem Hebræum David mirâ solabatur in ærumnis etiam gravissimis, cum Amnon filius carissimus ad mensam jugularetur, cum nequissimus Semei verba & lapides in regem suum jaceret, cum Absalon rebellis filius in parentem arma moveret. David ad Deum se vertens: Ego autem, inquit, in te speravi Domine; Dixi: Deus es tu, in manibus tuis sortes mee. Dicant, faciãtque homines quod volunt, laudeat, vituperent, extollant, abiciant, parum interest, quod tua, mi Deus, providentiã me fieri decreverit, id fiet, non istud forti, sed tuæ potentie ac voluntati adscribendû.

Ambigebat rex Babylonis Nabuchodonosor num vim bellicam in Ammonitas verteret, an verò adversus Hierusalem tenderet: Strix enim rex Babylonis in visio, inquit Ezechiel, in capite duarum viarum, divinationem querens, commiscens sagittas interrogavit idola, extra consuluit. Ad dexteram facta est ejus divinatio super Hierusalem, ut ponat arietes, ut aperiat os in caede, ut elevet vocem in ululatu, ut ponat arietes contra portas, ut comportet aggerem, ut adificet munitiones. Sed hoc non casu, neque fortuitò factum, sed divinâ voluntate has sortes temperante.

Rex quidem gravissimè deliquit, quòd tanti momenti bellum sorti subjecerit, nihilominus prout Deus voluit, ita fors exiit.

Rex Israël Achab mutatâ veste in aciem prodiit adversus Galaaditas, eoque loco substitit, quo extra teli jactum esse videretur. Vir autem (miles gregarius), terentid arcum in incertum sagittam dirigens, & casu percussit regem Israël, inter pulmonem & stomachum. Hoc sanè, si spectemus providentiã humanâ casu factum est, ne utiquam verò, si divinâ. Quod Michæas aperitissimè prædixit: Dei sagitta nunquã aberrat metâ. Ad sanandum, ad vulnerandum certissimæ sunt manus divinæ; non evadit ullus, quem eæ sibi ad istû destinaverint.

Cum Ioas rex Iudæ animo angeretur ob vicinum hostem, humentibus oculis Elisæum adiit, & quam rebus omnibus urgeretur, exposuit, ejus auxilium imploratus. Elisæus, qui unum hunc plurimum solari & juvare poterat, sub hoc ipsum tempus ærotavit, & mortuus est, sed non casu, sed nec in sepulchrum casu illatus est. Nam eo ipso anno Moabitæ latrones irruptionem illac fecerunt, hinc cadaver hominis eo tempore sepeliendi latronum metu in tumulum Elisæi abjectum revixit. Neque hoc certè subito casu tribuendum, quòd maximè casu factum videri potest. Augustus Imperator non casu descripti orbem nascente Christo, nec Christus casu pro natali domo stabulum habitavit. Hæc omnia divina providentiã disponit, dirigit, ad exitum perducit. Ita nec Tobias casu oculorum usum perdidit. Hanc tentationem ideo permisit Dominus evenire illi, ut posteris daretur exemplum patientis, sicut & sancti Job.

His

His jam annis, quibus hæc dixi, & scripti, Germania bellis intestinis fuit afflictissima. Sed direptiones, cædes, funera, famis & pestis sævitiæ, militarium scelerum immanitatem, incendia, everfiones urbium, Christianorum Principum diffidia, & quidquid publicæ calamitatis cernimus, hoc Deus omne definito consilio in nos immisit. Ita Domino placuit. Ita factum est. Sed hanc divinæ voluntatis doctrinam plerumque oppugnat argumentatio absurdissima. Sic ratiocinantur: Hanc urbem Deus occupari voluit, ergo ignavia ducum, qui eam hosti diripiendam permisissent, non est puniendâ. Epicherema fatuum, syllogismus pestifimus. Et, quæso, num probè hoc in modum concluderem: Cælestis pater filium crucifigi voluit, ergo non malè fecerunt, qui eum crucifixerunt; ergo innocentes Iudæi, ergo Annas & Caiphas, ergo Herodes & Pilatus infontes. Cohæsiõ, aut sequela nulla est.

§. III.

Quod de publicis calamitatibus dictum, idem de privatis rerum jacturis quibuscunque sentiendum. Dixerit quis: Hoc perdo, hoc patior, hoc metuo, hoc me penitus maciat & occidit. Vexum esto: sed hoc omne non casu, aut fortuito, sed divinâ providentiâ & voluntate justissimâ fieri asserendum. Has in te penas Deus ab æternitate cum hoc tempore commensus est. Et quæso te, mi homo, hoc demum, quod tibi sæpius in ista mente altissimâ repono: Malorum penalium nihil uspiam esse, quod Auctorem non habeat Deum. Verissimè dixit Augustinus: Nihil sit, nisi quod aut ipse facit, aut fieri ipse permittit. Omnes miseriæ & cladis, omnes ærumnæ ac calamitates, omnes pœnæ, infortunia, jactura tristes & acerbi casus omnes, solum si demas peccatum, à Deo sunt. Quidquid enim malorum talium humana vita, vel Lerna in nos effundit, id omne à Deo ita volente provenit. Atque hoc explicatissimè confirmamus. Est, qui hominem innocentissimum occidit. Hæc cædes à Deo est, uti omnes injuriæ tales & injustitiæ. Quod Augustino credes, qui è censu tuo pro te ratiocinatur in hunc modum: Ergo, inquis, qui innocentem interemit, justè id fecit, an iniquè? Iniquè sanè, ait Augustinus, iniquissimè. Et tamen non fieret, nisi Deus permitteret. Et quamvis ille iniquè fecerit, non tamen iniquè Deus permisit. Hic dixeris: Quare hoc permittit Deus? quare dat homini nequam potestatem tantam in hominem innocentem? disputare vis, antequam facias unde dignus sis disputare. Discite bonum facere, judicate pupillo ac viduæ, & venite, disputemus, dicit Dominus. Noli dicere, quare dat Deus potestatem hæc faciendi: qui dat potestatem, habet æquitatem. Tu iniquè murmurare potes, ille æquitatè perdere non potest. Nunquid iniquitas apud Deum? Absit. Hoc fige in corde tuo, hoc de cogitatione tuâ nõ excutiat inimicus. Facere potest aliquid Deus, ut tu nescias, quare faciat: iniquè tamè facere non potest, apud quem non est iniquitas.

Atque hoc per Christi Domini mortem luculentè monstrans idem Augustinus: Quanta, inquit, bona egit passio Domini? Et tamen passio hujus justus non esset, nisi Dominum iniqui occidissent. Quid ergo? Bonum hoc, quod nobis præstitum est de Domini Passione, imputandum est iniquis interfectoribus Christi? Absit. Illi voluerunt, Deus permisit. Illi nocentes essent, etiamsi tantummodo voluissent. Deus autem non permisisset, nisi justum esset. Voluit ergo facere impius, ut damnaretur; permittitur, uti tibi præstaretur. Quod volunt, imputatur iniquitati impii; quod permittitur, imputatur potestati Dei. Ille ergo iniquè voluit, Deus justè permisit. Vide, quid tibi fecerit iniquus, quid justus; ille voluit, iste permisit. Ille injustè voluit, iste justè permisit. Voluntas injusta damne-

atur, permittitur, justè glorificetur. Quanta bona facta sunt justis de malo injusti? Hoc magnum Dei, quia & bonum, quod facis, ipse tibi dedit, & de malo tuo ipse bene facit. Noli ergo mirari, permittit Deus, & judicio permittit; permittit & mensurâ, numero, pondere permittit. Apud illum non est iniquitas, tu tantum ad illum pertine.

Verùm hæc in re plurimi etiãnum miserimè hallucinantur, dum causas secundas, ac in scholis loquimur curiosissimè attendunt, causâ primâ penitus non consideratâ. Quod dixi, re simili sub aspectum pono. Fuit, ut in obeundis publicis religionibus magni principes plebem civicam præcederent. Hic spectatorum aliquis, seu principum, seu religionis contemptu, capite recto ad stare, & reverentiæ nihil ostendere, & nec dominicos quidem oculos vereri. Hunc principum unus cõspicatus, & ad famulum mox versus: Abi, ait, & impolito illi spectatori pileum decute, & doce genua cum ceteris submittere. Actutum cõ famulus pervolans, stantis pilei excussit, & impactâ in tergum hastâ justitè reverentiâ adesse. At ille, licet incultissimus homo, mox pronum corpus inclinare, pileum manu tenere, pariâque ceteris facere. Cur quæso tam facile hic homo cessit? Quia vidit principem famulo inveniensem, & in aurem aliquid mandantè. Secum igitur non sine ratione cogitabat: Tam extrêmè stultus nõ sum, ut turbas hæc excitem. Cedo, & obsequor. Nam princeps ille nimis multos habet famulos, etiam resistam uni, alii catervatim in me irruent, unum non metuerem. Antagonistam: tam multis non cedere, infantiæ est. Huic namque principi totâ civitas, tota provincia famulatur. Longæ manus regum. Cedo igitur, nec invado famulum, qui mihi decussit pileum. Ad sui principis nutum hoc fecit.

Nunquid non prudenter istud? prudentissimè. Nam causam primam attendit, non secundam; Dominum jubentem, non famulum exequentem consideravit: famulus quidem, ut causa secunda, pileum decussit; sed princeps, ut causa prima, hoc fieri non tantum permisit, sed & præcepit.

§. IV.

Hoc ipsum in omnibus omnino injuriis, quæcumque demum nobis ab aliis inferantur, altissimâ mente perpendamus. Intueamur non secundas hæc causas, non homines, non diabolos, nec res alias creatas, sed causam primam, omnium auctorem Deum. Ita Iobus, ita rex David, ita tam præcæ, quam novæ legis sanctissimi viri, injuriis aut damnis affecti non causas secundas, sed primam respexerunt: nec enim, qui noceant, sed à quo permittantur nocere, attenderunt. Chaldæi & Sabæi decusserunt Iobo pileum, cum omnes pecoris divitias auferrent. At Iobus non secundas has causas, sed Deum, causam primam, respexit. An non regum optimo Davidi pileum decussit Semei, cum suum Principem non verbis tantum, sed & luto ac lapidibus peteret? At prudentissimus rex David: Sinite illum, inquit, sinite, sinite, ut maledicat: Dominus enim præcepit ei, ut malediceret David. Dominus præcepit ei. En documentum multo potentissimum, ad sedandum animum adversus omnes injurias, & incommoda à quocumque demum homine, quibuscunque modis proveniant. Hæc enim omnia non fortuito casu, sed vidente ac jubente, aut annuente Deo contingant. Vos, aiebat David, causam secundam, maledicunt Semei, ego verò causam primam, Deum delictorum meorum vindicem attendo. Nec enim tam fatuus sum, ut nesciam, unde ista in me mittantur fulmina. Idcirco non quid Semei dicat, aut faciat, sed quid Deus velit, ac jubeat observo. Cognovi Domine, Psal. 118. quia æquitas judiciorum tua, & in veritate tuâ humiliasti me. vers. 75. Obmucui, & non aperui os meum, quoniam tu fecisti. Ab-

In omnire bonâ & malâ primâ causa consideranda.

Causam primam in adversis respexerunt.

David.

2. Reg. 6. 16. vers. 10.

Documentum potentissimè ad sedandum animum adversus omnes injurias & incommoda.

Psalm. 118. vers. 75. Ab-

Ion meus filius coronam de meo capite molitur decutere. Ego taceo, quoniam tu fecisti. Subditi mei insultant mihi. Ego perfero, quoniam tu fecisti. Israëlitis tribus defecerunt à me. Ego non excandefco, quoniam tu fecisti. Hæc omnia, fat scio, tuis sunt placitis. A te & tuæ sunt hæc plagæ; Amove à me plagas tuas.

Ita David non ad secundas, sed ad causam primam respiciens, non lædèstem famulum, sed jubentem Dominum considerans, in iuriis maximas animo tulit æquissimo. Hinc et Bernardi voces: O vere hominem secundum cor Dei, qui de corde Dei in seipsum ferebat sententiam. *Servabat lingua Semei maledica, sed intendebat David, quid in occulto ageret Deus. Vox maledicentis in auribus erat; & regis animus ad benedictionem se inclinabat. Nunquid in ore blasphemum Deus? Absit: sed eo usus est ad humiliandū David.*

Ita Iobus, Augustino teste, non attendit, quis percuteret, sed quis permetteret. Ita Sara à suam ancillam interfectrix virorum appellata, pluribusque conviciis affecta, non pugnis, sed nec verbis in famulam sævit, nec eam domo exturbavit, sed nec verbulo contrahiscens in sepeius cubiculum perrexit, toto triduo impransâ & incenata inter preces & lacrymas sua omnia cum Deo translegit. Ita profus & ipsa non fecundâ, sed primam causam indefessis oculis aspexit.

§. V.

Rem miram, & nescio, risu an indignatione digniorem attexo. Fuit non ita pridem ex opulentis civibus jacturam octo millium philippeorum passus, jacturæ causam in civium aliquem devolvebat. Ad illum igitur à damno pecuniario tam mœstum vir religiosus revivens, & inter solationum fomenta illud Iobi adhibens: *Dominus dedit, aiebat, Dominus abstulit.* Cui alter promptè: Ita est, inquit, ut dicis, Dominus dedit, sed nebulo, sed trifurcifer abstulit. Ohe voces non hominis, sed boyis! Procul ista, procul ab ore, à pectore Christiano. Indocta nimis infania, furor impius est de divinâ providentiâ tam malè sentire, tam fatuè loqui. Manet illud confirmatissimum: *Dominus dedit, Dominus abstulit*: seu Chaldaei, seu Sabei, seu alij pecus abegerint: Dominus abstulit, quoniam ipse hoc fecit. Nil penitus possunt causæ secundæ, nisi annuat, nisi velit ac permittat prima.

Atque ut facta fiant è verbis, quod dicimus exemplo monstramus. Nobiliores viri complures in orbem steterunt circulo facundo varia dissertantes. Inter hos dicacior unus certum aliquem oratione aculeatâ non leniter perfrinxit, & illi velut pileum decussit. At verò alter tanquam Tiphonæ angue in se coniecto altum coquens dolorem ita secum statuit: Non impunè hoc dixeris. Hæc in me sparsa reddam cum fenore. Inultam, ut scias, non sinam, oris tui libidinem: hæc voces per tuum jugulum redibunt. Hoc igitur ulciscar probè, aut potius bonis & urbe cedam.

Si quis interrogasset hunc hominè, num etiam vellet cælo cedere, valde vereor ne responsurus fuisset: Etiam cælo cedam, modò vindicem hanc injuriam. O stulti & tardi corde! Ita fatui sumus, ut subinde placeat jacturam potius cæli facere, quàm injuriam non vindicare. Hoc autem inde provenit, quia fixissimis oculis causas secundas intuemur, primam cæci transimus; cum famulo litigamus, & nutus heriles minimè observamus. Ad Tobiam redeo.

Tobias non est contristatus contra Deum, quòd plaga cæcitatè evenerit ei, sed immobilis in Dei timore permansit, agens gratias Deo omnibus diebus vitæ suæ. Tobias non causas secundas, non hirundines, sed causam primam, sed Deum penarum omnium auctorem consideravit. Hinc animus ei tranquillus, & tantâ in Dei timore constantiâ. Nos itidem nullus metror, nullus dolor, timor nullus à Deo

Tobias in cæcitate non est contristatus contra Deum, sed in timore Dei permansit.

abducatur: in timore Domini permanebimus immobili, si in rebus omnibus divinam providentiâ, primam rerum omnium causam, devoto pectore suspiciamus.

CAPUT V.

Tobias in adversis erectissimus.

Tobias non inopiâ tantum, sed & cæcitate, gemino & alto ictus vulnere, præterea domi suæ reperit sibilantes colubros, qui eum doctorum aculeis multò acerbis fauciant. Vxor & cognati, quorum fuisset mœstum solari, contumeliis, irrisu & vario scommate jam cæcum & pauperem confixerunt.

Hic geminâ sese spectandum dedit patientiâ, adversus Deum nec voculam a imi reluctantis indicem eiecit, adversus conjugem & cognatos, nihil quod ledere posset protulit, immobilis in timore Dei gratias agens Deo, perstitit. Cognati & uxor illum simpliciter delirum, fatuum, amentem appellârunt. Nam sicut beato Iob insultabant, ita isti parentes & cognati ejus iridebant vitam ejus dicentes: *Vbi est spes tua, pro quâ elemosinas & sepulchras faciebas?* At verò Tobias non pari pari reddidit, nec acerbis quiddam respondit, sed eos, quod Paulus præcipit, in spiritu lenitatis intruens: *Nolite ita loqui, aiebat, quoniam filij Sanctorum sumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his, qui fidem suam nunquam mutant ab eo.* Quo sermone Tobias spem æternæ vitæ vivacissimam sibi esse monstravit. Eo autem vir sanctus & probus integritatis laudem summam est consecutus, quòd tametsi pauper fuerit, nec obolum tamen malè partum retinere domi voluerit. Nam cum uxor ipsius quotidie operis textrini aliquid faceret, mercede hædem in manupretium acceperit. *Cuius cum balantis vocem audisset Tobias: Videte, inquit, ne forte furivus sit, reddite eum Dominis suis, quia non licet vobis edere ex furto aliquid, aut contingere.* Hic uxor tota in fermento jactans, & fremebunda: *Manifeste, inquit, vana facta est spes tua, & elemosynæ tuæ modo apparuerunt.* Vide, mi vir, vide, mi sancte, sed simplex hypocrita, quid tot elemosynis tuis lucratus sis. Ego speret tuam omnem non asse redimerem. Et tamen Tobias tam aculeatam & maledicam linguam æquo animo ferens, irâ incendi, aut exacerbari nequit.

Hic explicandum cur Deus virum integerrimum tot experimentis, tamque vario tentamine fatigavit, & quâ ratione Tobias non contristatus, in Dei timore immobilis gratias Deo egerit. Ita Tobiam in adversis erectissimum hic sistam.

§. I.

Vilius Fatius de vitiosis affectibus edomandis disserens: Deus, inquit, non ut pictor agit, sed ut phrygio. Pictor tabulam politam aut laminam cupream, aut telam expansam in partes non secat, non committit, sed eos colores artificioso penicillo illinit, ut omnibus pictura placeat, omnes eam mirentur & laudent. At verò phrygio telam sericam, holofericam, Attalicam confendit, particulas unionibus & gemmis distinguit. Hinc opus elaboratum, & pretiosum. Deus ab orbe sic egit: tot centena millia suorum mutilari, lacerari, secari permisit. His decussa capita, his confossum pectus, his discepti artus, illi patibula, rotas, cruces corporibus eruentis vestierunt; isti membra tim lacerati, flammis consumpti, aquis præfocati, beluis obiecti, telis confixi, plumbatis contusi, flagris & taureis concisi, saxis & lapidibus instrati. Quorum lanienâ ingemiscens Paulus: *secti sum, inquit, lapides, & dati sunt, in occasione gladii mortui sum.* Est nonnemo, qui credat plures homines, Christi martyres in lege novâ occisos, quàm in præcâ pecude mactatas. En tot centena millia, tot hominum milliones pro Christo jugula præ-

præbuerunt, ferrum receperunt, vitam non raro per membra singula profuderunt. En quomodo noster hic Phrygio holosericum optimum in particulis cōscindat: causas ipse novit; opus elegans, artificiosum inde prodibit. Hoc Deus ab Abele cepit, & ad Iobum perduxit; inde ad Tobiam, ad Isaiam, Hieremiam, prophetas alios: ab his ad Christum, ad Apostolos, ad Stephanum, Laurentium, Vincentium, martyres innumeros. Venustum hoc opus totum ac perfectum Phrygonis nostri supremo die spectabimus.

Tobiam Phrygio noster miseriam multiplici condescidit, diversas ob causas. Illarum aliquot numeremus. 1. Vt illustri virtus, & patientia illius singularis, se Deo dignam præberet, & luctando inter adversa crederet; certe sicut liberalitatem non exerebit, quem omnis pecunia destituerit, ita nec solida patientia dabit specimina, quem nulla præserint adversa. 2. Vt eadem virtus aliis quoque innotesceret. Enitidit canit poeta vetus:

Que latet, inq. bonis cessat non cognita rebus: Apparere virtus, arguiturque malis.

3. Vt eminentissimam Tobie virtutem, non solum alij scirent, sed & imitarentur, ut ideam actionum illustrium. Hanc assignans causam facti historicus: Vt, inquit, posteris daretur exemplum patientiæ ipsius. Iobus & Tobias exactissimi patientiæ præceptores.

4. Vt Tobie apud Deum promerita plurimum augeterent. 5. Desiderium, ac sitis Dei in promovenda salute nostrâ. Quod expendens Ambrosius: Quanta est, inquit, circa nos Dei nostri sollicitudo! illos examinat, ut nos erudiat; illos conterit, ut nos acquirat; eorum cruciatus nostros vult esse profectus. 6. Vt virtutis studiosi non nimis altè sapiant, & sese plus æquo extollant, aut ab aliis extollantur, Deus illis præcidit alas, opes subducit valetudinem affligit, obtrectatores & adversarios non reprimat, in communes cum aliis miseras eos dejicit. 7. Vt immersa Dei potentia hinc effulgeat, qua suis animum, vires, tolerantiam suppeditat, & demum à periculis, & malis universis liberat. 8. Vt mundus tam turbulentus, ut prægens vita tam anara desperare incipiant, atque ut hoc vitæ tædium cogitationes crebras & sanctas de habitu ad meliorem vitam, de beatitudine, de paradisi gaudiis inflamment. Exilium desipiat, patria dulcescat. 9. Vt ij, qui plura & graviora patiuntur, documento & solatio sint ceteris cogitantibus: O quanta isti, & isti, & illi sunt passit bona omnia insuper & vitam inter gemitus & dolores, inter contumelias & probra perdiderrunt. Illi ipsi, quos hodie novimus & oculis contuemur, quanta patiuntur? Et tamen suis se necessitatibus attemperant, æquo animo sunt, Deo gratias agunt, inter tot miseriarum acerbitates à Deo non recedunt. 10. Vt afflictiones & ærumnæ velut piaculares flammæ cōmissas noxas aboleant & extinguant, Deus, cum solvendo non sumus, suæ justitiæ satisfaciunt de nostro terrore, idque ex gratiâ. Ita, quod Iurisconsulti dicunt, gratiosè rationes expungit, solutionem sibi monetâ explicat præsentem. Epuloni purpurato in flammis dicitur: Fili recordare, quia recepisti bona in vitâ tuâ; Lazarus similiter mala; nunc autem hic consolatur, tu verò cruciatus. Melius est hic uri & secari, ut in æternum parcatur. Quando igitur brevioribus his pœnienter toleratis peccata non tantum extinguuntur, sed & magna celestium donorum fit accessio, non immeritò dixit Chrysostomus: Multos audivi talia querentes: Quid tandem ille modestus & mansuetus homo ab alio quodam impio & improbo per singulos dies trahitur & innumeris patitur molestias, & Deus permittit? Quare aliter accusatus injustè mortuus est? Ille submersus est, inquit, alius precipitatus? Et multos possumus referre sanctos, & temporibus nostris, & majorum nostrorum, qui multas sustinuerunt tribulationes, diferentes & varias. Vt igitur horum omnium rationem videamus, & neque ipsi tumultuemur, neque alios scandalizatos negligamus, nunc diligenter dicendis intendamus. Variæ enim, & optimæ sanctorum afflictionis causas numero octo charitati vestra dicere possum. Idcirco omnes vos ipsos cum diligentia colligite, scientes quod nulla deinceps nobis venia & excusatio dabitur, si de cōingentibus scandalizemur; quippe qui cum sint multe occasiones, tanquã nulla sit ita tumultuabimur, & perturbabimur. Itaq, prima quidem est, quod cum facile in arrogantiam propter meritorii magnitudinem & miraculorum tollantur, ipsos sinit affligi. Secunda, ne ceteri majorem habeant de ipsis opinionem, quam humana patitur natura, & ipsos Deos, non quæ homines esse arbitrentur. Tertia, ut & Dei virtus appareat per egrotantes, & compe- ditos exuperans, & predicationem augens. Quartâ ut ipsorum illorum patientia manifesta fiat, non propter mercede Deo ferventium, sed & tantam exhibentium gratitudinem, ut & post tot mala sincera in ipsis benevolentia ostendatur. Quinta, ut de resurrectione cogitemus: cum enim viri iustum & multum plenum virtute, innumera passum mala, & sic hinc digressum videris, oportet ex hoc omnino aliquid de illo iudicio cogitare. Si enim homo pro se laborantes sine præmiis, & retributione abire non permittit: multo magis eos, qui tantum laboraverunt, nunquam incoronatos remanere Deus decerneret. Si autem ipsos laborum suorum retributione privare non elegit, omnino necesse est, quoddam aliud tempus esse post presentium finem, per quod presentis vitæ laborum retributionem reciperent. Sexta, ut omnes in gravia incidentes, sufficientem consolationem & mitigationem habeant, in eos respicientes, & malorum, que ipsis accidere, recordantes. Septima, ne quando exhortamur vos ad illorum virtutem, & cuiq, dicimus: Imitare Paulum, imitare Petrum; propter gestorum excessum alterius ipsos nature participes fuisse cogitantes, ad imitationem torpeat. Octava, quando beatos, vel miseros censere oportet, discamus, quos quide beatos, quos autem miseros & ærumnolos putare debeamus.

A runt tribulationes, diferentes & varias. Vt igitur horum omnium rationem videamus, & neque ipsi tumultuemur, neque alios scandalizatos negligamus, nunc diligenter dicendis intendamus. Variæ enim, & optimæ sanctorum afflictionis causas numero octo charitati vestra dicere possum. Idcirco omnes vos ipsos cum diligentia colligite, scientes quod nulla deinceps nobis venia & excusatio dabitur, si de cōingentibus scandalizemur; quippe qui cum sint multe occasiones, tanquã nulla sit ita tumultuabimur, & perturbabimur. Itaq, prima quidem est, quod cum facile in arrogantiam propter meritorii magnitudinem & miraculorum tollantur, ipsos sinit affligi. Secunda, ne ceteri majorem habeant de ipsis opinionem, quam humana patitur natura, & ipsos Deos, non quæ homines esse arbitrentur. Tertia, ut & Dei virtus appareat per egrotantes, & compe- ditos exuperans, & predicationem augens. Quartâ ut ipsorum illorum patientia manifesta fiat, non propter mercede Deo ferventium, sed & tantam exhibentium gratitudinem, ut & post tot mala sincera in ipsis benevolentia ostendatur. Quinta, ut de resurrectione cogitemus: cum enim viri iustum & multum plenum virtute, innumera passum mala, & sic hinc digressum videris, oportet ex hoc omnino aliquid de illo iudicio cogitare. Si enim homo pro se laborantes sine præmiis, & retributione abire non permittit: multo magis eos, qui tantum laboraverunt, nunquam incoronatos remanere Deus decerneret. Si autem ipsos laborum suorum retributione privare non elegit, omnino necesse est, quoddam aliud tempus esse post presentium finem, per quod presentis vitæ laborum retributionem reciperent. Sexta, ut omnes in gravia incidentes, sufficientem consolationem & mitigationem habeant, in eos respicientes, & malorum, que ipsis accidere, recordantes. Septima, ne quando exhortamur vos ad illorum virtutem, & cuiq, dicimus: Imitare Paulum, imitare Petrum; propter gestorum excessum alterius ipsos nature participes fuisse cogitantes, ad imitationem torpeat. Octava, quando beatos, vel miseros censere oportet, discamus, quos quide beatos, quos autem miseros & ærumnolos putare debeamus.

C das, ne in tentatione indignemur neque angustiemur, neque tumultuemur: sed & ipsi nostros instruamus animos & alios hæc doceamus, & si videris hominem in virtute viventem, philosophiam sectantem, placentem Deo, postea innumera patientem mala, ne scandalizeris dilecte. Et si videris aliquem spiritualibus vacantem operibus, & aliquid utile expediturum, postea supplantatum, ne tumultueris. Etenim novi multos sapius talia querentes. Ille, inquit, ad templum peregrinatus est pauperibus pecunias perferens, & in naufragium incidit, & amisit omnia. Alter rursum idem faciens, in latrones incidit, & vix animam suam salvavit, nudus inde discendens. Quid igitur dicemus? quod horum nullo trisitari oportet. Est enim naufragium fecit, sed & habet justitiæ fructum appensum: sua enim omnia implevit, collegit pecunias, deposuit, cum recepisset, abibat, peregrinationem attigerat: naufragium verò de reliquo, non de ipsius fuit sententiâ. Sed quare hoc Deus concessit? ut hunc spectatum exhiberet. Sed pauperes, inquit, privati sunt pecuniis. Non tantam tu pauperum providentiam habes, quantam, qui fecit eos Deus: est enim his privati sunt, tamen aliunde potest majorè copia occasionem ipsis præbere. Ne igitur gestorū rationes repetentes, ipsum reprehendamus, sed in omnibus glorificemus: non enim imprudenter, & temere talia sæpe fieri permittit.

Tobias triplex illustre suæ patientiæ dedit specimen. Primum. Non est contristatus contra Deum, quod plaga cecitatis ei evenerit. Duplicem solent assignare tristitiam. Vna secundum Deum est, que pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Hanc etiam sensere sancti cum bonis spoliarentur, cum ad tormenta raperentur: cum inopiâ, morbis, doloribus exercerentur: Sentiant hæc amici Numinis, & ingemiscunt; nec enim ferrei & lapidei sunt, sed adversus Deum nil querulæ vocis emittunt, merent illi & tristantur, ad divinam tamen voluntatem se conformant. Assidua illorum vox est; Ita pater, ita mi pater, quoniam sic placitum fuit ante te. Cum Christus tragediam illam cruentam ordiretur,

Variæ San-
ctorum affli-
ctionis
causæ.

Prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima.

Octava.

De San-
ctorum affli-
ctione
non est in-
dignandū
nec tumul-
tuandum.

Triplex
specimen
patientie
Tobie.

Duplex
tristitia:

Una secundum
Deum.

1. Cor. c. 7.
vers. 10.

Matth. c. ii.
vers. 26.

Causæ
quas
Tobiam
multas
affli-
ctio-
nis
causæ.
Prima.
Secunda.
Tertia.
Quarta.
Quinta.
Sexta.
Septima.
Octava.
Decima.
Luce. c. 16.
vers. 21.
Chry. to. 1.
primo sermone
de Ananias.
pp. pag. 11.

Matth. c. ii.
vers. 26.

diretur, ut etiam pavere cepit & cadere, ac moestus esse. Nihilominus in viciniam voluntariam sese offerens: Pater, inquit, non mea, sed tua voluntas fiat. Paulus etiam mceroribus variis confectus; Tristitia, inquit, mihi magna est, & continuus dolor.

Luc. c. 22. vers. 42. Rom. c. 9. vers. 2. Altera ad- vestus Deum.

Sed & alia est adversus Deum tristitia, mater impatientiae, quae Deum oblique fessit & accusat, audet hincere contra Deum & occulte dicere: Quid adeo me Deus affligit? Heus lingua improba! pessulo coërenda es, Ori dignum impone, qui talia in Deum spargis. Tobias afflictiſſimus non est contristatus contra Deum, neque Iobus ulceribus plenus contra Deum est contristatus, neque contristatus est David adversus Deum, neque tot alij viri, feminæque tristitiam adversus Deum conceperunt. Vt fileam tot centena millia martyrum. Sed huc quæſo veram oculos in nostri avi viros feminasque. En tot bonæ mentis Christiani fortunis omnibus exuti, ad faccum & mendicitatem devoluti, militariſſis injuriis vexati, patriâ profugi, in extuemas miserias projecti, nihilominus adversus Deum non sunt contristati, gratia Deo egerunt, immobiles in timore Dei persistentes. His annis toparcha magnus omnibus terris suis cedere iustus: Peilibenter, inquit, & imperio Cæsaris, cuius mea sunt omnia, me promptissimè submitto. Mehercle vox generosa, & vel in hoste admiranda! Aristoteles, Cælio teste, ob indefectum legendi studium ἀναγνώσις χαλκίντερος est appellatus, quod ferrea habeat viscera, lectior infatigabilis, frictor laboris, & studiorum inexplebilis. Sunt & inter Christianos animi robustioris qui ferreis pene visceribus, quidquid calamitatis accipiunt, mente generosa digerunt, contra Deum nil contristati.

Franciscus Xaverius fiducia in Deum, & adversorum tolerantia exercitissimus, licet subinde in commodis omnibus consistere, miseriarum omnium compos nihilominus familiarissimas illas ad Deum voces effundebat: Etiam amplius, Domine, etiam amplius. Quod & Iob in votis fuit, qui à Deo acerbis & manu non parcente desiderans flagellari: Et hec mihi, aiebat, sit consolatio, ut affligens me dolor non parcat.

Alterum patientiæ specimen in Tobia hoc erat: Immobilis in Dei timore permansit. Nos curtae patientiæ homines, saepe ut arbores sumus, quæ vere florent uberrimè; flos merus adeo liberaliter totam arborem vestit, ut spectatores usitato præſagio dicant: Hæc pomus, hæc pyrus non erit ferendo fructuum abundantiam. Brevi nebula, vel pruina unica omnem decutit florem, & spem fructuum rapit universam. Autumno arbor tam miserè spoliata, si felicissimè proveniat, poma paucula, eaque calculosa, nana, verminosa vultus artis suæ specimina, profert. Ah, quam speciosè vernabat hæc arbor, quantam pomorum copiam pollicebatur, & quantum nunc à seipsa degenerat tam deformi sterilitate? promisit plurima, nihil præstitit. Nos haud aliter hiatu ingenti promissores sumus amplissimi; in florem nos induimus magnis propositis, mox unica tentatio, aut paulò gravior afflictio, & florem & fructuum spem omnem abripit: quod remanet pusillanimitas, impatientia, consternatio est. O ver, ô autumne quam estis dispares! ubi immobilitas in timore Dei? Arundines sumus vento agitæ; huic illuc impellimur, ad omnem strictionem auram mutamus propositum; jam surgimus, jam denovo cadimus, cerei in vitii flecti, omni vento mobiliore, solâ constantes vitiositate. Tobias cæcitas & paupertas graviter usserunt, & tamen in timore Dei permansit immobilis. Erumnas suas valde sentiens: nihil hic gaudij aut solatij est, & tamen in timore permansit immobilis. Oravit cum lacrymis Tobias, adeo

Luc. c. 11. vers. 7. Tob. c. 5. vers. 12.

A mcerores illum urferant, & tamen in timore Dei permansit immobilis.

Tertium patientiæ specimen, Agens gratias Deo omnibus diebus vite suæ. Magnæ artis est Deo peræque in miseris, in luctu, in ærumnis, in calamitatibus, atque in gaudiis gratias agere: hanc artem non calent, nisi ex asse probi Christiani. Chryſostomi monitum hic habemus cedro litterandum & auro: Nihil, inquit, hac lingua sanctius est, quæ in adversis agit: certe non est inferior lingua martyrum; utraque pariter coronatur. Si ergo dolores perculerit, & gratias egerit, martyri coronam sortitur. Gratias itaque agamus in omnibus, quidquid fiat: Hoc enim est grati esse. Etenim rebus prosperis hoc facere, nihil magni fuerit. Nam ipsa rerum natura eò impellit. Quando verò in extremis existentes gratias agimus, tunc præclarum est. Videte, quanta sit philosophia. Primum, Deum ketificas: Alterum, diabolum pudefacis: Tertium, & quod malefactum est, nihil esse facis. Nam & tu simul gratias agis, & Deus dolorem tuum amputat & diabolus abscedit. Nam si tu quidem difficilis fueris, ipse magis incumbit, tanquam qui jam, quod volebat, effecerit, & Deus tanquam blasphematus deserit, & augetur malum. Si vero gratias egeris, abscedit diabolus, tanquam qui nihil profecerit, & Deus vicissim, velut honoratus, majore honore afficit. Non potest etiam fieri, ut afflictiones sentiat homo ille, qui in afflictionibus gratias agit.

Hæc sua Chryſostomus confirmans: Ignis ingruens, inquit, substantiam quam absumpsit, & rotam domum populatam est? Reminiscere eorum, quæ Tob acciderunt: age gratias Domino, qui prohibere potuit, & non prohibuit: tam recipis mercedem, quam am, si omnia illa in pauperum manus reposuisses. Nulli gratiarum actioni par bonum, quem admodum blasphemia pejus nihil. Est nobis telum maximum, quod omnes tales Diaboli machinas repellere valet, qui per hæc omnia gratias Deo agit, diabolus superavit. Magnus torsaurus gratiarum actus, magna divitiae, inconfumptum bonum, armatura fortis. Perdidisti pecunias? si gratias quidem egeris, animam lucratus es, & majores nactus es divitias, quia Dei benevolentiam hausisti ampliore.

Hac certè lingua, quæ Chryſostomo sanctissima est, præditus David: Benedicam, inquit, Dominum in omni tempore. Et quando, obsecro, istud dixit, nunquid cum in regem ungeretur? Sanè non, sed cum sevientis Saulis insidias fugeret, & ad regem Achis exilii dverteret, parum humaniter exceptus, pene malis simul omnibus pressus, adeo ut etiam fatuitatem simularet, modò vitam servaret, eo ipso tamen tempore vociferatur: Benedicam Dominum in omni tempore. Iobus jam omni pecore abactò, inter tot liberorum funera, ulceribus scatenus, inter vermium agmina ad fissum veluti cadaver elatus, canit tamen: & gratias agit: Sit nomen Domini benedictum. Hebræi juvenes in flammis Babylonis velut in æstivâ pergula ca-

D nunt: Benedictus es in throno regni tui, & super laudabilis, & super gloriosus, & super exaltatus in secula. Inter ipsos flammæ vortices Benedicite ac Benedictus roties ingeminarunt, ut gratiarum actionem in adversis tanto altius imprimerent afflictis, quanto eam crebrius repererent in ipsis faucibus mortis. Tarsensis Paulus tam graværumnarum catenâ oneratus, ut quotidie videri posset mortuus, nihilo tam fecius: In omnibus, inquit, gratias agite, hæc est enim voluntas Dei. In omnibus tamen adversis, quam in prosperis, tam in luctu, quam in gaudiis, tam in inopiâ, quam in opulentiâ, tam in afflictâ valetudine, quam in integrâ, tam in tormentis, quam in deliciis, tam beneficiis acceptis, quam injuriis, tam delatis honoribus, quam illatis contumeliis, in omnibus. Qui enim tunc solum gratias agit, cum quis ei beneficium tribuit, is debitum reddit: qui vero gratias agit, cum quis eum maledictis figit, is debitum acquirit.

§. III. Obij-

§. III.

O Bſicias: Hæc quidem commodè dicuntur, sed aliud est dicere, aliud verò facere: spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Nec imperitè dixit Ludovicus Cælius: Simile simili nutritur. spiritus spiritu: odor rem corporis esse nutrimentum negant. Spiritum odoribus nutrir argumentum est, odoratum & fragrans vinum, quod vires mitificè refocillat. Aristoteli vitam præſtavi odore pomi aliquamdiu prorogaram aſſerunt. Sed hæc rara ſunt, hæc paucis obtingunt. Ita & gratias agere, cum moror medullas exedit, rarum est, paucorum est.

Non negamus, pauci ſunt, qui pro plagis gratias agunt, ſed iſti Numinis veri amici ſunt. Simus, obſector, & nos inter hos paucos & inter quæſcunque turbinum ac procellarum furias, quæcunque ad nos aggerantur mala, Deo agamus gratias bonorum omnium ſontis, qui mala hæc omnia permutat bonis maximis. Odor oris tui, Domine Jeſu, ſicut odor malorum, qui ſanitatem & vitam ſuaſiſſimè inſtillar.

Jacobus Intercifus, ita nominatus, quia membratim & interciſè mortuus, quoties ex ejus corpore vel articulus digiti, vel pars membri reſecaretur, toties dixit, Deo gratias. Non aurea, ſed gemmeæ voces in tantis doloribus. Ruſſinus Aquilejenſis memorat, Aſcetam ſenem virum ſanctiſſimum ægroto fratri fomenta varia ſolatorum admoviſſe, illud eximie in documentum dixiſſe: Summa religio eſt, inter adverſa Deo gratias agere. Dixi ego, & ſcripti ſæpius vel millies inculcandum, idque ab ore & calamo religioſiſſimi ſcriptoris: Unum Deo gratias plus valet in adverſis, quam ſex millia in proſperis.

Tobias fideliffimus Dei ſervus à paupertate ac exatitate peſſimè habitus, probris, contumeliis tam cognatorum, quam uxoris laceſſitus, Deo tamen gratias egit, omnibus diebus vitæ ſuæ. Nos itidem quomodocunque res ſuccedant, bene an malè, feliciter an infeliciter, ſuaſiviter an inſuaviter, hilariter an ſtebilitè, lenitè an dolenter, ſerenum ſit cælum an nubilum, amœna ſit tempeſtas an ſæda, opulenti an inopes, ſani an ægroti, triſtes an meſti ſimus, & quamvis è voto nihil ſuccedat, eſti res omnes cadant teterrimè, hoc tamen faciamus quod facere nos jubet Paulus: Gratias agamus Deo ſemper pro omnibus in omnibus. Eccleſia diebus ſingulis ſapientiſſimè hortatur: Verè dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere. Gratiarum actio in adverſis cumulabitur mille præmiis.

CAPUT VI.

Tobias convivor frugaliffimus.

Paulina præceptio eſt: ſive manducatis, ſive bibitis, ſive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Hanc legem Tobias examuſſim ſervans, cum eſſet dies feſtus Domini, & factum eſſet prandium bonum in domo Tobie, dixit filio ſuo: Vade & adduc aliquos de tribu noſtrâ, timentes Deum, ut epulentur nobiſcum. Convivium apparavit Tobias, idque non unâ ex cauſâ, nam feſtus dies Pentecoſtes erat, quem Hebræi, ſicut & alios dies feſtos conviviis agitabant. Voluit certè Deus, ut ejuſmodi ſolemnia non ſine hilaritate peragerent, ut eò promptiùs Hieroſolyma contenderent. Ad hoc ergo convivium Tobias non remerè quoviſ, ſed tribules, & populares ſuos vocarat, ut eos exules ac captivos ſolaretur atque reſciceret. Nec quoviſ popularium aut tribulium vocavit, ſed pios dumtaxat & timentes Deum, & quibus tenue domi ſalinum erat. Neque hæc conviviola Tobias ceremoniæ tantum aut animi cauſâ inſtituit, aut ut convivalem gratiam remuneraretur, ſed ut amorem & amicitiam inter præſentes reſtauraret, ac conſervaret.

Convivia Græcis chariſtia dicebantur, ad quæ con-

Tov. II.

A ſanguinei dumtaxat & amici conveniebant: ut ſi quid forſan offenſionulæ, aut diſſenſionis inter eos fuiſſet natum, inter amicos epulas ſepeliret. Primævi Chriſtiani tam divites, quam pauperes ſacroſancta myſteria percipere, agapas & convivia præmittebant, in monumentum Dominicæ cenæ. Quia verò abuſiones & vitioſæ conſuetudines unâ ſubreperant, mos iſte antiquatus eſt, & ſanctum lege, cæleſtem panem ut jejuni ſumerent.

Convivia divinis legibus non quidem prohibita, ſed mores plerunque inſulſos ac vitioſos pariunt. De his jam dicendum, & explicandum ordine, quanti abuſus reprehentione digniſſimi convivia paſſim occupent.

§. I.

T Roſchaico veteri ac vero jaçtabatur: Difficile eſt mediocritati dare operam in convivio.

Parſimonia & ſobrietas, circumſpectus & caſtus ſermo rare alites, prodigia magna inter convivas. Nemo eſt, qui hac in re non velit videri laurus, nemo, qui alteri cedere. Hinc ſuos quiſque ordines, ſtatimque affectato luxu tranſiit. Hinc convivorum abuſus maximi, pluriſimi. In digitos mittamus ex his notiores.

Primus convivorum abuſus, Ferculorum multitudo. Ob unicum hoc delictum jure meritiffimo convivia peraque omnia magnopere damnanda. Ingens, pernicioſus, intolerabilis luxus jam menſas paſſim occupavit. Ad oſtentationem & ad pompam, hic pæne omnia congeruntur. Ante annos centum, velut prodigium ingens è publico ſuggeſtu proclamatum eſt, in principalem menſam ſubinde novem fercula inferri. Joannes Gailer Kaiſerspergenſis Theologiæ Doctor cum anno milleſimo quingentefimo quinto Argentorati in æde ſummè iſtis cineralibus concionaretur, in menſarum luxum & copiam ferculorum graviter invecus eſt conceptiffimis verbis, quæ videbantur non mutanda: Es muſ da ſeyn ein Suppen / oder ein Demis / ſub tamenen Däring / Dächſich / und ein gelins Kraut dazu / darmit ſolgt ein Pfeffer / und dann Gallerey / wol fünf ober ſechs Trachten / und die geſchickt auch ſequuntur bey Hiſſen / da wol einer etwan neun Trachten hat ober ein Maßgeit. balcees & Nimium hoc illud luxus grande portentum erat, menſæ vulgariter ſex cibos, principali novem inferri, quod ab hinc ante annos ſere centenos è cathedrâ videbatur publice objurgandum. Bone Deus, quantum & quam immane multum ab ævo illo divertimus! Si quis Kaiſer ſpergenſis Theologo, ut vates dixiſſet, Domine Doctor, quinquè aut vix anni abibunt centum, cum annona ingraveſcet, & ſex fercula, multo, quam nunc ſit, durior erit, nihilominus menſas ditioribus, & dominicis quinquaginta calentia fercula inferentur, adjectis totidem in menſam ſecundam bellariorum pateris. Quid ad hoc tale vaticinium dixiſſet Gailer? De re nihil eſt dubii. Hoc mihi certè ante annos aliquam multos vir generoſi ac illuſtris ſanguinis conqueſtus: Si quis dominorum, inquit, me invitet ad convivium, quinquaginta calentes à foco epulas apponit, comitantibus eodem numero tragematum phialis, idque recepto jam ritu. Si hunc iterum invitem, nec enim hoc officii genus deſugere licet, idem mihi faciendum; vix aliter honeſtè poſſum. Ita alter alterum luxu menſarum perdimus, ut pompam veſtium taceamus. Prò Superi! quæ hæc tempora, qui tæres iſti? Et quam illud præclarum & magni exempli, quod aliquando in Præſulum & Antikſtrum menſis videre fuit. Cum ad eſuriam reſectiunculam, collationem vocant, convenitur veſperi, eſuritores illos octo aut novem fercula, ſed frigida exſpectant, laſuca triplex, piſces aſſi, ſed, quod maximæ religionis eſt, frigidi, præter dominicum panem & bellaria copioſa, triplex aut quadruplex generoſioris vini genus. Reverà commodum eſt eſurire ad præſepia tam plena. Et numquid hoc, ô viri, jejulare eſt, tot bellaria, tot lactucas, tantum piſcium, panem niyeum, opimianum vinum propitiandæ fami ponere?

Fff

Sunt

Sunt tamen, quæ speciosè opponantur: Hæc, inquis, frigent omnia, quæ ponuntur. Quid magni, quælo, interest, frigidis, an calidis ventrem ita farcias, ut esurire desinas? Deinde: Non omnia hæc, inquis, libantur: At certè pectusculum est ne tångantur multa. Tertio: Hæc, inquis, postular principalis mensæ dignitas. Hilarion superfluum censebat in sacco quærere munditiæ, ego æquè superfluum censeo in jejuniis quærere splendorem. Quarto: Ad frigidam hanc cenulam subinde viri primarii & peregrini adhibentur. Si, ut simul cenent, invitantur, nihil eis calidi apponere, nimis parum est; si ut simul jejument, tot missus, ponere frigidus nimis multum est. Sed nunquam deest lexui, quæ obducatur. Jam morem, jam convivarum, jam convivoris dignitatem prætexit culpa.

Baro hinc, nomen silemus, qui convivio unico trecenta posuit fercula, quod scripta publica testantur. Ohe portentum luxûs, & monstrum nobile! Antè annos centum in mensis principum novem fercula, malo exemplo & offensionis erant; nunc lautiores servi, qui quadras panis aliquando mendicabant, quinquaginta ponunt, & pluræ. Quo luxûs & abusionum non devenimus, & quæ tandem non devenimus luxu crescente? Hoc profusus est rem familiarem cum ratione perditum ire. Multitudo ferculorum, abusus convivorum maximus.

2. Abusus, Ferculorum pretium.

Abusus alter priori proximus, *Ferculorum pretium*, Elementis omnibus servitia indicuntur, ut mensa ritè oneretur. Id quod rarissimum, quod exquisitissimum, in convivii apparatus spectatur, quidquid impensæ fiat, hæc sumptibus nullis parçitur. Terra suppeditare cogitur omnis generis herbas, radices, olera, fructus, omnis generis feras. Caro bubula, agnina, ovilla, hædina, virulina, nisi exotico jure perfusa non admittitur; leporella, aprugna, cervina, & quidquid animalium silvas pererrat, in mensas extrahitur. Plinius de Carduis fativis disserens: Portenta quoque terrarum, inquit, in ganem vertimus, etiam ea, quæ refugium quadrupedes conscia. Post terram, aqua pretiosissimos pisces gulæ subministrare jubetur. Hoc autem nimis ac noxiæ voracitatis est, cum carnibus jam abundè saturi sunt conviva, pisces etiam inferre in ventrem plenum dejectendos. Aer volucres, & omnis generis præbet altilia, perdices, phasianos, meleagrides, gallinas Decumanas, Numidicas, Africanas, Indicas, ficedulas, gallinagines, pullastrorum stragem. Si possemus Salamandras & Phœnices ad culinam trahere, cogere ignem has delicias non negare; coquere & lixare illas facillè disceremus. Heliogabalus Imperator, Lampridio teste, conviviis pollicitus phœnicem, aut mille libras auri.

Plin. lib. 19. Natur. hist. cap. 8. mibi pag. 451.

Ad incédendum convivii pretium insigniter faciunt epulæ fictæ & adumbratæ, seu veriùs epularum ludibria & signum, quæ mensis, ad solam ferè spectandi voluptatem inferuntur, merus oculorum pastus, escaria imitamenta, spectacula mensariæ, & oblectamenta, quæ magni sumptus sunt, nullius aut perexigui usus. Et nunquid epularium spectaculorum satis est, si quinquaginta, si centum missus in mensam veniant, quid opus est novis epularum ludibriis? Objicias: Hoc meus status & conditio, hoc opes meæ, hoc liberalitas, hoc dignitas mea experit: mille alia prætexuntur. Sed luxus, & modum excedens sumptus, verorum optime, nulli statui, nullis opibus, nulli convenit dignitati. Hunc dynastam, hunc regulum, hunc sarrapam, hunc esse principem jam antè novimus, etiam si nec hic, nec iste, nec ille sumptu extra modum prodeat.

3. Abusus, Convivorum prolixitas, confessus nimium diuturni.

§. II.

Tertius abusus, *Convivorum prolixitas, confessus nimium diuturni*. De Centauro, & Lapitharum cenis, quæ duos tresve dies & noctes, aut etiam hebdomades durabant, sileo; de nostris vulgaribus loquor,

quæ sæpe prandium cenæ necant, aut cenam ad noctis umbilicum, ad primam, ad tertiam, ad usque quartam, diei principium extendunt. Hoc nimirum est ad preces matutinas, sed temulentas pervigilare. Vale, rex David, vale & abi, nimis matutinus es, quem dixisse novimus: *Mediâ nocte surgebam ad consistendum tibi*. Non nescio inter homines etiam Christianos mores tam fædos inva-luisse, ut quandoque diem unum, noctemque totam subinde biduum triduumve, nonnunquam septem aut octo dies, continuum pæne convivium occupet; omni hoc tempore estur, potatur, luditur, furtim dormitur. Sanctissima sunt ista Bacchi & Veneris pervigilia, ad quæ popinones, & symposiastæ punctis digitorum, & sacramento dexterarum fidem suam obligant, ne quis fugitivus hoc poculorum prælio excedat, ne quis signa deleat, standum & pugnandum ad usque guttam ultimam.

Verùm nec illud laudandum, quatuor, aut quinque horis mensam accumbere, & quod prisca dicebant, diem epulis & mero frangere. Id verecundiores aliqui non sine valetudinis dispendio malè tolerant. Duabus aut tribus horis abundè genius propitiari potest.

Abusus quartus, *Acroamata*. Romani veteres aliquot gladiatorum paria, mutis se cædibus conficiendum ad mensam componebant, qui Cubicularii dicebantur, uti doctissimus Lipsius in Saturnalibus attestatur. Hoc cruento acroamate, nostra non multò puriora sunt. Malum acroama est chartarum lus ardens nimium & pretiosus, cum quædam argento vel auro plene multum in singula puncta ejeiunt. Malum acroama cum ministri mensæ, & moriones inter se committuntur, ut ora sibi pugnis fœdent, unguibus lacerent, dentes excutiant, humi se sternant. Memores estore, obsecro, viri magni, quos alitis fatuos esse etiam homines, vobis ipsis nonnunquam aut sapientiores, aut sanctiores, humano ritu tractandis. Fœdum dictu & indignum profusus est, quid illud hominum genus ad Magnarum mensas cogatur ferre. Vidi ego meis oculis homini non ita mentis ad herilem mensam altilium carduorum capillitium vi per os ingeri. Sexcenta talia sunt, acroamata sanè pessima. Quali verò ea demum sit amœna recreatio, torquere miseris, & eos velut feras tractare. Aliud acroama malum, Choroæ & quidem peregrinæ, Germanis ante hæc signata, ad quas duarum aut trium hebdomadarum prolesione sit opus, si concinne in numerum saltare velis. Sit, obsecro, venia verbo. Hæc Germaniæ stulticia est, cui domestica sordent, & exterorum omnia placent, vestes, idioma, ipsa etiam vitia, quæ hoc pessimum nomine speciosa sunt, quia peregrina sunt. Senarii veteris monitio est:

Cena optima est in quam Choroales non venit.

Præsertim talis, qui non tam auribus servit, quam libidini. Malum aliud acroama est, insana garrulitas, fœdi clamores, crebra obtrectatio. Quantis famam, nomines que subtrahunt convivia, cum modò hujus, modò illius mores carpuntur: non mirum si multis aures tinniant, de quibus adè liberè detrahatur. Acroama pessimum est est diveris libidinum formæ, quas ebriorum verba & gestus exprimunt; cum non pocula tantum, sed & oscula sunt ambulatoria; cum morsuncula ac compressuncula, similisque Veneris imitariuncula in orbem eunt animi causâ; cum oculis, cum & linguæ, ac manibus summa libertas est; cum oculi ad omnem lasciviam vagi evolant; cum lingua promit quidquid animus diu celat; cum petulantissimæ manus omnem verecundiæ legem perfringunt. Ea nonnunquam sermonis turpitudine est in conviviis, ut verecundus auditor dixerit: Hi potulenti homines omnis pudicitie oblici, minime Christiani, obscæni, barbari, pæne diaboli sunt. Divina lex iusserat: *Et comedetis ibi in conspectu Domini Dei vestri, ac latavimini*. Epularem nobis lætitiâ concedit, sed in conspe-

conspetu suo, ut illud peccatori affidue hæreat: Deus videt, Deus audit. Ubi autem tam inverecundi gestus, tam propudiosa volant verba, id certe in conspectu Dei non fit. Hæc turpitudine, si posset, Dei oculos velaret, aures obturaret. Impia sunt, & neutiquam Christiana, hæc conviviorum actomata.

§. III.

Abusus sextus, Conviviorum luxum pauperes & do- mestici luunt. Non tantum non fruuntur epularum apparatu, sed ob hunc ipsum parciis pascuntur. Res nota in familiis, convivio peracto has plerunque iniri rationes: Magnos sumptus fecimus, ergo jam mansupium contrahamus, mensam, famulorum præsertim & ancillarum tenuius instruamus, attentiore parsimonia stipem demus, ut ita paullatim redeant expensæ. Ita de victu quotidiano semper aliquid abraditur, & perparcè vi-

citatur. Cum adsunt creditores, laniones, pistores, cupidinarii, factores, negatur id esse tempus exigendi, commodiore redeant: undique desunt nummi, nisi cum litandum est luxui. Ah, unus quidem esurit, alius autem ebrius est. Convivis cibus & potus abundans pæne pistillo ingeritur, ut pæne crepent saturitate; domesticæ vix solantur famem. Pessima hæc divisio est, quæ non raro è conviviorum luxu nascitur.

Deinde quàm hæc tempora, hi nostrates anni acriter reclamant omni luxu? Fames, bellum, pestis sæviunt, annonæ magna charitas est. Nos interim hæc obstacula non curamus. Quod profusum est irridere Deum, perinde si dicamus: Etiam duplo, aut triplo arctior sit annona, hunc nihilominus conviviorum splendorem nemo nobis prohibuerit. Non decrunt nobis nummi, si honoris & exultationis negotium agatur; si moneta præfens deficiat, syngraphas implebimus, nomina faciemus, expectare poterunt lucri aucupes. Domino, tu quidem nobis accidisti alas, nihilominus vel invito te volabimus. Hoc profusum est irridere Deum. Nolite errare, Deus non irridetur.

Ante annos quinquaginta dabant adolescentes patrifamilias convictus pretium viginti quatuor florenos annuos, honestâ & liberali mensâ habitî. Erat enim vilitas ubertatque rerum venalium, annona laxa, & tamen luxus nondum eò fuit ausus progredi; nunc anni sunt in summâ caritate, & supra modum ingravescit annona, nihilominus populator opum, dissuasor honesti luxus maximis incrementis proficit, & augetur. Quousque tandem? Ad perniciem & interitum. Sunt quidem sumptuarie convivales tabulæ ac leges, quis illas servat? M. Antonius olim & Lucius Flaccus Censorum Romæ, Valerio teste, Duronium senatu moverunt, quod tribunus plebis legem de coercendis conviviorum sumptibus abrogasset. O quàm hoc ævum censoribus egeret, qui conviviorum immoderationem & intemperantissimas perperationes severissimis legibus coercerent. Perit Respublica, si crescere non desinat tam nociva intemperantia.

Sed dicas: Res satis liquet; quis autem primus erit, qui luxum minuat, & sumptus revocet ad moderationem præscam? Hoc opus, hic labor. Vir prudens & modestus non recusat esse primus, cum certamen indicitur virtutis. Suam quisque crumenam & culinam coëreæat, ne sumptu extra modum prodeat. Frugalitas & moderatio non valerudini solum servanda, sed opibus etiam parandis plurimum facit.

CAPUT VII.

Tobias ad divinam voluntatem formatissimus.

Tobias tam cæcitate quàm paupertate alii que incommodis ærumnosus, à cognatis irrisus, ingemuit, & cepit orare cum lacrymis. Ardebant preces Tobie suspiriis, gemitibus, oculorum rivulis distinctæ. In his iustitiam & misericordiam Dei extollens: Iustus es Domine, inquit, & omnia iudicia tua iusta sunt, & omnes viae tuae misericordiae & veritatis, & iudicium. In illis precibus tam se, quàm tribules suos criminari obnoxios fateatur, & deprecatur noxas: Domine, memor esto mei, & ne vindictam sumas, neque remiscaris delicta mea, vel parentum meorum, quoniam non obediimus præceptis tuis, ideo traditi sumus in direptionem & captivitatem, & mortem, & in sabulam & in improprium omnibus nationibus, in quibus dispersisti nos. Et nunc Domine magna iudicia tua, quia non egimus secundum præcepta tua, & non ambulavimus sinceriter coram te. Demuni ad divinam voluntatem conformatissimus: Et nunc Domine secundum voluntatem tuam fac mecum. In tuâ manu sum, ut pilâ me utere, & projice quod volueris.

In splendore conviviorum irridetur Deus.

Galat. c. 6. vers. 7.

Valer. lib. 2. cap. 9. Duronius senatu movetur, quia legem de coercendis conviviorum sumptibus abrogasset.

Tob. 3. v. 1.

Ibid. v. 2.

Ibid. v. 3. 4.

Tobias ad divinam voluntatem conformatissimus.

Abusus, Exempla pravam.

Abusus, de hunc cæcitate, et pæne mes, et p. c. form, et p. c. m. i. i. i.

Abusus, Accusatio.

Abusus, Pauperes à convivio penitus excluduntur.

Abusus, Solennes feriæ, ut essent dies isti epularum & lætitiæ, & mitterent sibi invicem partes, & pauperibus munuscula largirentur.

Abusus, Qui comeditis, inquit, agnum de grege, & vitulos de medio armenti, bibentes vinum in phialis, & nihil patiebantur super contritione Ioseph.

Abusus, Cenam manducare. Vnusquisque enim suam cenam præsumit ad manducandum.

Abusus, dièque audit Christum præcipientem: Cum facis prandium, aut cenam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos divites; ne sordè te & ipsi retribuant, & fiat tibi retributio.

Abusus, Conviviorum luxum pauperes & do- mestici luunt.

Abusus, Magnos sumptus fecimus, ergo jam mansupium contrahamus, mensam, famulorum præsertim & ancillarum tenuius instruamus, attentiore parsimonia stipem demus, ut ita paullatim redeant expensæ.

lueris. Tobias ad arbitrium & nutus divinos se fingens totum, praesto est. Quod hoc capite erit exequendum. In quo mihi inasimè sequendam duxi praceptionem Seneca, qui sapienter *Plus prodest, inquit, si pauca praepia teneas, sed illa in promptu & in usu tibi sint, quam si multa quidem didiceris, sed illa non habeas ad manum.* Consilium saluberrimum. Eam ob rem hoc capite, praceptionem hanc unicam ingeremus. Conformitatem humanae voluntatis cum divina, fundamentum esse omnis sanctimoniae solidissimum, optimum; nec esse, quod Deo magis placeat, quam iste voluntatum consensus & conspiratio: de qua ordine, sed brevi, septem monita trademus.

Seneca. lib. 7. de Benef. c. 1. initio.

Septem monita:

S. I.

1. Conformatio divinae voluntatis ad divinam est apex & perfectio omnium doctrinarum.

I. **M**onitum. Hae doctrinae de Conformatione humanae voluntatis ad divinam non solum praceptiones & doctrinas Christianorum omnes complectitur, sed omnium est apex & perfectio. Si mihi centum annis ad Christianam plebem e cathedra dicendum, hanc ego praceptionem semper unice instillarem: *In omnibus velis, quod vult Deus.* Leonardus Lauredanus Venerus, vis oppido doctus memorat beatam Catharinam Genueensem ita calidè edoctam, ut ex oratione dominicà unum illud fumeret: *Fiat voluntas tua.* E Salutatione Angeli hanc unam sibi vocem exceperet: *Jesus.* E bibliis totis unicum illud verbulum retineret; *Amo.* Sanctioris vitae solidius fundamentum non habemus, quam istud unicum: *Fiat voluntas tua, sicut in celo, & in terra.* Nil explicatur, nil & factu melius, nil Deo gratius, quam velle hominem, quod vult Deus.

2. Voluntas Dei est duplex, prima Beneplaciti, altera Beneficentiae.

II. Voluntas Dei duplex est Theologis, prima *Signi*, altera *Beneplaciti*. Illa *Signi* est, quae Deus significat, jubet, praecipit, quid à nobis fieri velit. Ista *Beneplaciti* est, quae Deus creat, disponit, renovat, agit, quod vult: haec Dei voluntas ab omnibus retro saeculis, ab omni aeternitate gubernat, regitque omnia. Haec Dei voluntas nunquam non perficitur, haec semper consummatur, quicquid mortales hic infra turbent, aut exerrent. Nos, non tantum voluntati, quae signi est, quaeque leges & praepia continet, sed ei etiam, quae Beneplaciti est, nostram voluntatem omnem attemperemus. In illis maxime, quae nobis mira, insolita, & paene absurda videntur, dicamus paratissimè: *Fiat, Domine, voluntas tua.* Contingit saepenumero, ut viri animosi, prudentes, eruditi, bellicosi, sancti & integerrimi rem omni curâ, ingenti studio, summâ solertia tractent, rei tamen exitus infelix, malus, calamitosus sit. Hic, obsecro, rectissimâ viâ curramus ad divinam voluntatem Beneplaciti: ad Providentiam Dei; dicamus cum Ecclesiaste: *Vidimus sub sole nec velocius esse cursum, nec fortius bellum, nec sapientium panem, nec doctorem divitias, nec artificum gratiam.* Summa Dei providentia in his omnibus aurigatur. Atque hinc quandoque prioribus contraria videmus. Nonnunquam homines inerti, imprudentes, timidi, scelerati, citanter quippiam, indoctè, imprudenter, legniter, aggrediuntur, & ad felicem exitum adducunt, quod male moluntur perficiunt, summa votorum impetrant. Hinc subinde provincia tota, totumve regnum turbatur & labat. Non ignota cano. Hic iterum ad Dei voluntatem ac providentiam currendum, quae haec omnia destinatissimis consiliis, permissionibus ordinatissimis disponit. Huc respiciens sapienter dixit Seneca. *In vadit temperatissimos moribus, validissimos phisicis, innocentissimos pena, secretissimos tumultibus.* Hic in solâ Dei voluntate acquiescendum. In aliis liceat subinde dicere: *Plus ultra.* Hic religiosissimè servandum illud: *Non ultra.*

Eccles. c. 9. vers. 11.

Seneca. ep. 97.

3. Dei voluntas rerum omnium est moderatrix.

III. Dei voluntas rerum omnium moderatrix est, omnia ad perpendicularum facit, omnia vel minima quaeque in parato, in expedito habet. Discere, depauperari, bellè valere, morbis corripiri, Vincere, vinci ab hac est. Abraham contra Babyloniis

A victoriâ potius potuisset sibi videri magnus. At verò rex Salem Melchisedech: *Benedictus Deus excelsus, inquit, quo protegente hostes in manibus tuis sunt.* Sennacheribus Atlyriorum tyrannus circumquaque urbes & propugnacula multâ vi cepit, inde suam potentiam grandi supercilio circumspexit. Huic Deus per Isaiam dicit: *Habitationem tuam & egressum tuum, & introitum tuum cognovi, & insaniam tuam contra me. Cum fures adversum me, superbia tua ascendit in aures meas: ponam ego circumluculum in naribus tuis, & frenum in labiis tuis, & reducam te in viam, per quam venisti.* Mi rex Sennacherib à me haec habes omnia; ego tibi pandebam portas ad arces & civitates capiendas; absque me nulla fuissent vires tuae; me disponente ac permitteente innumeros pauperum afflixisti, plurimos divitum depauperasti, sed nec tu manus meas evades, praemium te dignum recipies. In templo tuo à Deo voluntas omnium moderatrix.

S. II.

IV. **S**acrificium sanctorum, Deoque gratissimum, propriae voluntatis oblatio. Sanctissimos quoque viros praecae legis considerate; Noëmi, Abrahamum, Josephum, Davidem, Tobiam; cur eos Deus totarum calamitatibus exercuit, quid ab eis extorquere voluit? Hanc unicam audire cupit cantuculam: *Domine, secundum voluntatem tuam fac mecum.* Abrahamus & David de consequendo primo praemio certarunt, & nescio an non uterque primus fuerit in hac suae voluntatis conformatione ad divinam. Abrahamus suum ipse sanguinem, suum filium obsequentissimè in victimam daturus, jam gladium vibrabat in jugulum, prius tamen suam jugulaverat Deo voluntatem. David autem id testimonium tulit è caelo: *Inveni David, filium Jesse, virum secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.* An non uterque dignus primo praemio? Narrat celitum eneas Iustus, Surtius rem memoratu dignam in rebus gestis Eugenii Carthaginiensis Pontificis, qui ævo vixit, quo Hunnericus Arrianorum rex impius Catholicorum caeteris inmaniter afflixit. Ex eo numero mater Catholici nominis, pia femina & herois, parvulum manu trahens: *Curre, ajebat, curre, curre, mi fili, ut assequamur ceteros matres.* Alii è spectatoribus parvulum miserari. *Quid filium, inquit, ultra vires frigas? His adeo generosè ac pie respondit mater, ut illi lacrymis opleri, hoc unum haberent dicere: Fiat voluntas Dei.* Itud in rebus omnibus, adversis maxime, dicendum. Non est sanctius Deoque gratius sacrificium ab homine, quam propriae voluntatis oblatio, seu vera cum divinâ voluntate Conformitas.

V. Hae ipsa cum divinâ voluntate Conformitas, nihil agendum, aut patiendum excipit. Noëmi, anus Hebraea; Rutha socrus decennio laborabat, ut Rutham nunturum suam ad Dei cultum, veramque religionem pertraheret, sed nullo suadessu, frustra fuerunt dicta. Deo enim vale ultimum dictura: *Nunc enim verò, inquit, abiit mea filia cum cognatâ tuâ Orphâ. Cui Rutha ingenuè: Ne adversaria mihi, ait, ut relinquam te & abeam. Quocumque perrexeris, pergam, & ubi morata fueris, ego pariter morabor. Populus tuus, populus meus, & Deus tuus, Deus meus: quae & postea re terra morientem susceperit, in eâ moriar, ibiq; locum accipiam sepulturae. Hac mihi faciat Deus, & haec addat, si non sola mors me & te separaverit.* Paraphrastes è Complutensi bibliotheca ita loquendum sinit Noëmi: *Præceptum nobis est filia, ut iter sabbathi non ultra dimidium milliare instituat: Cui Rutha: Ibo, quò ieris. Sed iterum Noëmi: Nos, inquit, sexcentas tredecim habemus leges servandas: Ad quæ Rutha: Quidquid tuus servavit populus, & ego servabo. Noëmi denuo: Imperatum nobis est à Deo, ne ritus & caeremonias exterorum nostris miscamus sacris. Cui Rutha: Deus tuus, Deus meus est: quid*

quid vis amplius? sed lex nostra rigida est, inquit Noëmi, maleficos & reos gladio, lapidibus, rogo, cruce puniunt, adulteri, blasphemi, sones alii comburantur, lapidantur, crucifiguntur, gladio feruntur. Neque sic territa Ruth: Ubi tu, inquit, morieris, moriar & ego. Sed nos, ait Noëmi, sepeliendi ritu, locoque multum à gentibus distinguimur. Cui Rutha: Quæ se sepultura texerit, eadem & me teget. Si hominis cum homine tam indissolubilis consensio, tanta esse potest animorum conjunctione, quantum magis hominis cum Deo? Hæc autem geminæ voluntatis concordia nihil excipit, quod aut pati recuset, aut facere.

VI. Conformitas humanæ voluntatis cum divinâ prima est & summa obligatio nostra. Utique plus obligati sumus Deo, quam fuerint olim gladiatores suo domino, cui se auctorarant. Gladiatores præci seipso quasi vendebant, aut obramento horribili, his conceptissimis verbis: *Sacramentum juro, uti, vinciri, verberari, ferroque necari.* In has tam cruentas leges ob exiguum pecuniolam animosè jurabant. Et nos ob honorem Dei & amorem, ob immortale regnum, non vendamus nos ipsos Deo? Non sacramentum facimus istud? Domine secundum voluntatem tuam fac mecum: Liga, ure, seca, verbera, jugula: Tibi me vendo, tuus sum, jure omni obligatissimus, & facere & pati fortia tui causâ paratissimus. Fac mecum Domine secundum voluntatem tuam.

§. III.

VII. Conformitas humanæ voluntatis cum divinâ est permutatio cordium optima. O beatus Iôter beatus I qui cor humanum fordibus & nævis plenissimum permutare potest cum divino, omnis sanctimonie fonte purissimo. Canticula est omnium, qui Jesum diligunt: hanc ego hinc voce prætoro, ita cantandum: Domine Jesu, meum à me cor tolle, tuum mihi redde, utrumque cor unius voluntatis effice. Non fiteo hic quod mihi amicorum optimus, vir doctissimus de hac suavissimâ cordium commutatione, de amantissimo divinæ voluntatis complexu sæpius scripsit. In specimen sint hæc pauca, quæ subjungo, & verbum è verbo fideliter exprimo. Injuncta igitur pestiferæ luis mentione: Nemo, inquit, nunc lætus vivit, qui vitam divinæ voluntati anteposit, qui in flagella non est paratus; solus tranquillitatem habet inestimabilem, qui magno animi robore, & internis oculis voluntatem Dei semper intuetur, divinam providentiam veneratur & se divinæ voluntati penitus conformare studet, in hoc solo studio proficit Christianus, hoc studium laborat constare & patientiâ; hoc hominem, quod minus peccet conservat, ubi fortè peccavit, ad meliorem vitam revocat, & ad dignos fructus penitentiae perpetuo invitat, & incitat. Quid multis? hoc studium & assidua divinæ voluntatis meditatio, atque exercitium hominem facit Deum, & omnes humanas actiones efficit divinas, ut in extremis calamitatibus gaudere possit homo, & ridere inter lacrymas. Jam nunc mors omnibus prætoribus est satis vicina: si me contingat mori, volens moriar, & in æternum velle non cessabo, quod vult Deus.

Voces me hercle viro erudito dignissimæ. Sed idem in aliis ad me datis literis de verbo ad verbum hæc præscribit: Funebrem do historiam, quam & lugubrem dicerem, si in sanctissimâ Dei voluntate lætus aliquid esset reperire. Dum nutant humeri miserarum ponderis, enonus Dei leve est, en jugum Domini suave, dum amatorum medicamentorum poculis medicatur anima. Sed quis assequitur hæc talia? Ille certè, qui divina mysteria non sensibus, sed fide percipienda existimat. Divinæ providentiæ veneratio summum vitæ præsidium est. Quis intelligit in hac rerum omnium extremâ perturbatione, occultam Dei gubernationem esse re-

A. Ctissimam & ordinatissimam? quis in gravissimorum scelorum frequentia sanctissimam Dei voluntatem veneratur & suspicit, nisi qui jam pridem divinæ se consecravit voluntati, quam vitæ suæ unicam & regulam habet, & metam. Abstulit mihi bonus Deus charissimâ tria pignora, sed quæ prius dederat, abstulit volens & volenti. Imò non abstulit, sed repetit, & etipuit ex miseris æternum servanda.

Hæc profectò stylum Christianum sapiunt, hæc virum, hæc Jobi affinem monstrant; ita cor humanum permutatur divino.

Elisabetha Pannoniæ regis filia, illa pauperum mater laudatissima, Hassiæ princeps, cum ei Ludovicum conjugem mors abstulisset, illa in gemitus & lacrymas soluta: Deus, inquit, cordium scrutator novit, quantum inter nos, quamque sincerus fuerit conjugalis amor. Meus pro me conjux, ego pro meo conjuge mori paratissima fui, & hoc inter beneficium numerassem. Sed aliud Deo visum. Quod si nunc maritum meum vel unico crine capitis mei è sepulchro vivum possem extrahere, id autem Deo non valde placiturum scirem, id reverà non facerem. Major mihi in divinam voluntatem reverentia est, quam ut tale quid audeam.

Deus, quam generosus ac virilis animus in feminâ! Hæc illa est cordium commutatio felicissima, omnem voluntatem suam ita transfundere in divinam, ut vel in maximis ærumnis ingenue profiteri audeat: Domine, si ego meas ærumnas omnes à me amoverè, & excutere possem, id tamen divinæ voluntati tuæ non optime placiturum nossem, id profectò non facerem. Domine, fac mecum secundum voluntatem tuam. Hæc Tobia præcatio, hoc unicum illius votum, hæc vera est nostræ voluntatis ad divinam Conformatio. Hæc virtutum summa est. Hic compendio non multa solum, sed omnia licet discere. Aude hoc velle, & in Deum transisti.

CAPUT VIII.

Tobias Saræ comprecator in fide firmissimus.

Explicitis Tobia precibus exponit sacra pagina prætoris etiam Saræ alibi orantis, quæ non unius tantum virtutis specimen præcando dedit.

I. Eximiam certè patientiam præ se tulit. Nam cum eam ancilla ipsius ore maledico invaderet, eique acerbissime opprobretur ista: *Amplius ex te non videamus filium aut filiam super terram, interfectrix virorum tuorum.* Nunquid & occidere me vis, sicut jam occidisti septem viros? Quis hinc prudentem manum continuisset, quis maledicentiam tam effrenam non pugno vindicasset? Sara siluit, & contumeliam non tantum non colapho, sed nec verbulo vindicavit.

II. Insignem exhibens abstinenciam perrexit in superius cubiculum domus suæ, & tribus diebus & tribus noctibus non manducavit, neque bibit.

III. Constantiam monstrans singularem: nam, in oratione persistens cum lacrymis deprecabatur Deum. Epilogum orationi suæ hunc atexit: Hoc autem pro certo habet, omnis qui te colit, quod vita ejus, si in probatione fuerit, coronabitur. Hinc illud sumitur certissimum: Cum filios castigat Deus, percutientis verbera magna sunt amoris argumenta. Quod jam paulò uberius exponendum.

§. I.

Quemadmodum meliora sunt amanti vulnera, quam odio persequentis blandimenta & oscula: ita proflus meliora sunt Dei filium punientis verbera, quam blandientis Mundi beneficia. Hebræus Amos Numinis vicem: *Tantummodo vos, inquit, cognovi ex omnibus cogitationibus vestris: idcirco visitabo super vos omnes iniquitates vestras.* Vos ut notos, imò ut filios meos, arguis

Bararia Sancta volum. 1. mihi p. 141. med. Elisabethæ Pannoniæ regis filie in divinam voluntatem reverentia.

Orantis Saræ virtutum specimen: cimina: 1. Eximia patientia. Tob. cap. 3. v. 9. & 10.

2. Insignis abstinencia. Tob. cap. 3. vers. 10.

3. Singularem constantiam. Ibid. v. 11.

Verba Dei punientis meliora sunt quam blandientis Mundi beneficia. Amos cap. 3. vers. 2. arguis

flagris compellam ad officium. Quod Hieronymus confirmat, illa Ezechielis verba interpretatus: *Non parceret oculus meus, neque miserebor. Non parcerit ut parcat, non misereatur, ut magis misereatur. Percussit autem Dominus, quem diligit, & castigat omnem filium, quem recipit.* Hinc nos rectissime philosophamur: *Quem Deus non verberat, hunc non amat.* Quod & Gregorius confirmans: *Pecantes quosque, ait, nunc consideramus amplius miseros, quando conspiciamus eos in culpa sine flagello derelictos.* Maximum supplicium (in hoc ~~est~~) est delinquentem à Deo non corrigi. Quod Bernardus disertissime affirmans: *Tunc, inquit, magis irascitur Deus, cum non irascitur.* Ulcus nimis malignum est, quod omnem abhorret tactum: Non puniri, maxima est punitio. Tam luculentæ veritatis Deus ipse testis: *Dimisi eos, inquit, secundum desideria cordis eorum; ibunt in adventionibus suis.* Idem per Ezechielem pronuntiavit: *Zelus meus recedet à te, & non irascatur tibi amplius.* Cospiciens patris verbera, sunt dilectionis indicia.

Gregor. homil. 12. in Ezech.

Bernard. serm. 42. in Cant.

Pf. 80. v. 5.

Ezech. 1. 16. vers. 42.

2. Machab. cap. 6. v. 12. & 13.

Pœna ad supremum iudicium non dilata est signum misericordie.

Pf. 98. v. 8.

Job. cap. 3. vers. 21. Qui in probatione fuerint geminato fœnore receperunt quæ perdidit: Job cap. 42. vers. 10. Jobus.

Scripturus historiam hujus ævi, quo hæc scribo, commode apponet illud à Machabææ gentis historia: *Obsecro autem eos, qui hæc lecturi sunt, ne abhorrescant propter aduersos casus, sed reputent ea, quæ acciderunt, non ad interitum, sed ad correptionem esse generis nostri.* Etenim multo tempore non sinere peccatoribus ex sententiâ agere, sed statim ultiones adhibere, magni beneficii est indicium. Pars maxima est misericordie, pœnas debitas ad supremum iudicium non differre. In hac vitâ percussus Dei manus materna est & medica. Hæc planâ & porrectâ manu ferit Deus, uti matres solent infantulos; at verò illic in orbe altero duobus pugnis cædit, corpus & animam in gehennam perdit. Quos odit, manibus ferreis contundit, æternum occidit. Hic autem, quos amat, castigat. Nos homunciones infantuli miselli, ac stolidi vellemus suavius amari, blandis & parentibus manibus tractari, pulvillo collocari, rosâ coronari. Hæc nostra est stulta infantia; adeo non ~~quæ~~ reliquimus nubes, ut ea solum, quæ temporis sunt, pueriliter attendamus; iis non magni æstimatis, quæ promittit æternitas. Rex David longè maturiori sensu hæc levia contemnens, & minimos etiam navos à Deo puniri singularem gratiâ interpretatus: *Deus, inquit, tu propitius fuisti eis, & ulciscens in omnes adventiones eorum.* De Mose, Arone, Samuele sermo est, qui quidem primæ admissionis amici erant, à levioribus tamen etiam labeculis impunitatem non habuerunt. In sanctissimis etiam viris pœne semper est, quod corrigi, quod emendari possit. Actiones humanas veluti pictorum tabulas nos pagani, imperitissimi spectatores, parum limatis & indoctis oculis aspiciamus: hinc iudicia temeraria & perversa. At verò Deus sicut artifex, & picturarum peritissimus æstimator vel minutissimos errores oculis æquissimis deprehendit & puniit; omne virtutis officium vel tenuissimum sine præmio non dimittit.

§. II.

Hinc illa fidei certitudo, quam Deus Tobie ac Sara patefecit: *Hoc autem pro certo habet omnis, qui recolat, quod vita ejus, si in probatione fuerit, coronabitur.* Luculentissime id spectare est in Jobo, qui quidquid facultatum & opum perdidit, geminato fœnore recepit. *Adidit Dominus omnia quacunque fuerant Job duplicia:* pro septingentis ovibus, mille quadringentas, mille asinas, & mille juga boum pro quingentis; pro tribus, sex millia camelorum recepit. Prius tamen in probatione grandi fuerat, quàm ita coronaretur. Omnes illum amici, cognati, famulæ, famuli deseruerant, imò & oppugnabant: post ærumnas septem annis toleratas, ad fimetum denique publicum velut cadaver vivum elatus, rerum omnium extremè inops. Hoc septemvâli decursu studio Deus illum velut faucibus mortis extrahens in solum

A reduxit. Adfuerunt postliminio amici, cognati, familia multa nimis. Amicorum singuli ovem unam & inaurerem auream donarunt. Opibus denuo post longam & asperam probationem coronatus est amplissimis. Joseph Egypti proreus à suis fratribus iniquè venditus, à suâ dominâ falsò accusatus, à suo domino in carcerem conjectus, tandem emerit post rigidam probationem à Deo coronatus. Daniel in leonum foveam bis præcipitatus in probatione fuit, sed à Dario rege honoribus summis coronatus est. Castissima Susanna jam ducebatur, destinata morti victima, jam ei minabantur lapides ut adulteræ. Austera fuit hæc probatio. Sed adspexit Deus; innocens & pudica mulier ingentibus eloigiis coronata in celebritate maximâ, atque in oculis omnium vixit; nec ullis post sæculis partam pudicitia gloriâ amittit. Pro certo habuit Susanna mortem innocenter obitam à Deo amplissimè coronandam.

B Ita tamen probatio non negamus, vehementer excruciat, sed modicum durat, & æternum coronat. Hæc probatio est lixivium mordax & asperum, sed egregiè purgat & sanat. Ad hanc fidei certitudinem divinus Petrus nos erigens: *In quo exultabitis, inquit, modicum nunc si oportet contristari in variis tentationibus, ut probatio vestra, fidei multò pretiosior auro (quod per ignem probatur) inveniatur in laudem & gloriam & honorem in revelatione Iesu Christi.* In ipso lactu, interque lacrymas gaudere nos jubet & exultare. Et ejus rei assignat causas. 1. Probationes & tentationes, ærumnæ atque afflictiones omnes, modicum sunt & insignificans, ad infernum, immortale, immensum celi præmium. 2. Quod patitur non modicum solum, sed & breve ac momentum est. Beatus Eucherius ad Valerianum cognatum: *Nihil est, inquit, magnum re quod parvum est tempore.* 3. Si oportet contristari: quid enim luctamur cum necessitate? si oportet, toleremus quod immittit tolerandum: hæc Dei voluntas est. 4. Vices rerum humanarum consideranda; quæ gaudia identidem miscent luctibus, luctusque gaudiis: neque enim assiduis meroribus aut doloribus obtundimur, quemadmodum damnati ad inferos. Nos subinde respiramus, & pausam interjungimus, & vires reparamus: perpetua & non ingrata rerum omnium vicissitudo est. 5. Probè norint quicunque miseriarum compotes sunt, afflictiones esse probationes, experimenta, tentationes, exercitationes, eaque varias: Hunc morbus, illum paupertatem, istum odia & invidentia, hunc contemptus & infamia, alios curæ, angores, & occulta pectoris vulnera exercent. Quiddid ærumnarum & exercitationum sit, hoc pro certo habet, omnis qui recolat, quod vita ejus, si in probatione fuerit, coronabitur. In probatione fuerunt omnes amici Dei, jam omnes coronantur.

§. III.

Longissimus fuit Jobo tirocinii annus, septennium Lipsium, quo toto velut ad inferos dejectus morbos & ærumnas incredibiles perpassus, non singulis solum diebus, sed singulis pœne horis mortuus. Noëmus quidem mitius, sed diuturnius, annos centum & unum variis & gravibus molestiis fatigatus est. Calumnias & Josephi carcerem Joseph triennio sustinuit. David pœne omni vitâ in miseriis fuit. Daniel tirocinium suum inter leones posuit. Hebræi tres juvenes in ipsis etiam flammis Trium specimen suæ virtutis dederunt. Machabææ heroidis filii in sartagine & exquisitissimis tormentis constantiam suam insignissimè demonstrarunt. Athanasius non ab Arrianis tantum, sed ab orbe toto exagritatus locum ex loco mutavit exul & profugus. Sed hoc modicum fuit, probatio fuit. Ad hoc animi robor Sebastianus martyr Marcum & Marcellianum fratres cohortatus Marti & est, ne tentati à fide deficerent. Tormenta vel levia sunt, vel acra & gravia. Si levia, tolerabilia sunt; si gravia, non

Gregor. in quatuor annis & rocinii Jobi.

Dauid. Daniel. Hieronim. Athanasius.

Marti & Marcob. lina.

CAPUT IX.

Tobias presentie divine cultor observantissimus.

SI quis ideam & prototypon vita Christiane ex virtute agenda inspicere, & compendio velit discere, quidquid ad omnem virtutis exercitationem spectat, vix melius quid, aut brevius, aut ordinatius inveniet, quam preceptiones, quas Tobias pater dedit filio. Nam primò erudit illum, qui se gereret erga Deum, idque preceptis tribus. Deinde docuit illum, qui se gereret erga homines, idque sex preceptis. Tertio denique instruxit illum, qui se gereret erga seipsum, idque tribus etiam preceptis. Hic ordo paternæ cohortationis est: preceptiones singulas inspiciamus.

Officium erga Deum preceptiones ternas complectitur. Prima est, Religio & Pietas: Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum. Quibus verbis filio assiduam divinæ presentie venerationem commendavit. Altera est, Laudatio Dei continua: Omni tempore benedic Deum, & pete ab eo, ut vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in ipso permanceant. Tertia est, Aversio ab omni peccato perpetua: Cave, ne aliquando peccato consentias, & pratermittas præcepta Dei nostri.

Officium erga homines, quod in charitate potissimum, & iustitiâ consistit, præceptionibus senis comprehenditur. Prima est, erga parentes: Honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ tuæ. Secunda, erga pauperes: Ex substantiâ tuâ fac elemosinam: Quomodo potueris, ita esto misericors. Ubi etiam docet, quibus, quomodo, ex quâ crumenâ, quo fructu sit largiendum. Tertia, erga mercenarios: Quicumque tibi aliquid operatus fuerit, solum et mercedem restitue. Quarta, erga Consiliarios: Consilium semper à sapientiè perquire. Quinta, erga Defunctos, Patrem tuum, & vinum tuum super sepulchrum iustum constituere. Sexta, erga quoscunque alios: Quod ab alio oderit fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias. En sapientissimum Charitatis & Iustitiæ brevium.

Officium erga seipsum, est victoriâ sui, & decorum quod præceptionibus tribus continetur. Prima est, Submissio & modestia: Superbiam nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas. Secunda, omnis lascivie & adulterii fuga: Attende tibi, fili mi, ab omni fornicatione, & prater uxorem tuam nunquam patiaris crimen scire. Tertia paupertatis, & aliarum ærumnarum tolerantia: Noli timere, fili mi, pauperem quidem vitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timerimus Deum. Atque hoc vitæ Christianæ compendium. Has præceptiones uberius explicare magni voluminis negotium est: Nos primam omnium præceptionem delibabimus, explicaturi divinæ presentie venerationem assiduam, ob quam jure merito dici possit Tobias presentie divine cultor observantissimus.

§. 1.

DEI presentia in omni loco veneranda Nicetas Nicetas l. 2. cap. 10. per novem paragraphos. Deus est in omni loco verè presentem Salomon testatur: In omni loco, inquit, oculi Domini contemplantur bonos & malos. Omnes viæ hominis patent oculis ejus, spirituum ponderator est Dominus. Quod Hieremias vates confirmans: Magnus consilio, inquit, & incomprehensibilis cogitatu; cuius oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, ut reddas unicuique secundum vias suas. Idem adstruens Paulus: Non est, inquit, ulla creatura invisibilis in conspectu ejus: omnia autem nuda & aperta sunt oculis ejus: discretor cogitationum & intentionum cordium.

Tobias erudit filium qui se gereret erga Deum, homines, & seipsum.

Erga homines præceptum. Ibid. v. 3. Secundum. Ibid. v. 7. Tertium. Ibid. v. 15. Quartum. Ibid. v. 19. Quintum. Ibid. v. 17. Sextum. Ibid. v. 16.

Erga seipsum præceptum. Ibid. v. 14. Secundum. Ibid. v. 12. Tertium. Ibid. v. 23.

Nicetas l. 2. cap. 10. per novem paragraphos. Deus est in omni loco verè presentem Salomon testatur: In omni loco, inquit, oculi Domini contemplantur bonos & malos. Omnes viæ hominis patent oculis ejus, spirituum ponderator est Dominus. Quod Hieremias vates confirmans: Magnus consilio, inquit, & incomprehensibilis cogitatu; cuius oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, ut reddas unicuique secundum vias suas. Idem adstruens Paulus: Non est, inquit, ulla creatura invisibilis in conspectu ejus: omnia autem nuda & aperta sunt oculis ejus: discretor cogitationum & intentionum cordium.

non diuturna sunt, sed ad mortem adigunt, & per mortem ad immortalitatem transmittunt. Tolere ergo tam levia, quam gravia; illa, quia modica; hæc, quia brevia. Hoc enim pro certo habet, omnis qui te colit, quod vita ejus, si in probatione fuerit, coronabitur.

Beatus Leo præful Romanus summus ad hanc ipsam spem nos animans: Certa est, inquit, & secura expectatio promissæ beatitudinis, ubi est participatio dominicæ passionis. Sciens, inquit Paulus, quod sicut socii passionum estis, sic eritis & consolationis. Nam si commortui sumus, & convivimus: si sustinebimus & conregnabimus.

Arnulphus quidam religiosæ Cisterciensis familiae vir eximie pius morbo & viscerum doloribus colicis, adeo laboravit, ut aliquanto tempore in mortium jacuerit. Ubi demum ad se rediit, coram pluribus exclamavit: Vera sunt omnia, Domine Jesu, quæ dixisti. Idque sapius ingeminavit. Interrogatus, qui valeret, has ipsas voces reddidit: Vera sunt omnia, Domine Jesu, quæ dixisti. Qui adstantes, linguâ eum delirare, & aliena loqui præ doloribus putabant. Quibus ille: Sanæ mentis sum, inquit, & affirmo verissimum esse, quidquid Christus in Evangelii amatoribus crucis promissit. Magnus hic dolor qui me exerceat, sed hoc mihi nomine gratus est, quia spem certam ingerit æternæ voluptatis. Hoc igitur certo habet, omnis qui Deum colit, quod vita ejus, si in probatione fuerit, coronabitur. Et necesse profus est, homo fidelis & superis carus sit, cui Christus suam crucem ferendam committit, tolerantiam amplissimè remuneraturus. Ponaventura rem ita explicat: Qui pedites eunt peregre, æstuante jam celo sarcinulas suas, si possint, in alios partiuntur; sed non cuivis pallium, aut cum pecuniâ bulgam, sed noto homini ac fido tradunt, ita Christus ad patiendi societatem vocat, quos charissimos habet & fidelissimos. Hos inter felleum partitur calicem, & onera, quæ ipsemet gestavit, amicis dividit, in amicitia symbolum & futuræ remunerationis argumentum.

Dices: At enim æquè multa, vel plura patiuntur homines mali. Fateor, sed ea, quam ferunt, non est crux Christi, sed mundi, sed diaboli. Sed unde, inquires, hoc scitur? E pluribus, nec fallacibus signis: verba & gestus horum crucigerorum considera; observa eorum diffidentiam, pusillanimitatem, impatientiam, murmurationem, inconstantiam. Verbum vetus est: Laurigeri multi, pauci Phœbi: ita priorum crucigeri multi, pauci patientes & probi. Inter illos & istos discrimen invenire non difficile. Non obmurmurat, neminem accusat, præmium in celo expectat, qui crucem Christi causâ portat. Ideo Sara tam signanter dixit: Hoc autem pro certo habet, omnis qui te colit, quod vita ejus, si in probatione fuerit, coronabitur. Subinde mater terrificam se fingit infantem, pignus complicat, tonat, minatur, fulminat, quasi jam infantem vivum devoratura; ira est, imprecatio dira est, sed matris; nollet fieri, quæ imprecatur, quia mater est: ita Christus nonnunquam vultum leonis induit, ungues exerit, ignes vomit, dentes stringit, nihilominus læviendo parit, quia pater est. Hoc igitur pro certo habet, quisquis illum colit, suas miseras amplissimis præmiis emutandas. Hoc unicum ergo quærendum: Colitis Christum, amatis Deum? Colimus, amamus. Hoc ergo habetote pro certo, quod vita vestra, si in probatione fuerit, coronabitur. Altum ingemiscens Jobus: Solum mihi, ait, superest sepulchrum. Nos hilaritè loquamur: Solum nobis superest cælum. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ. Non sum primus, cui lævitas calamitatis attulit exordium salutis. Progrediamur magno animo, & patiamur cum Christo, pro Christo. E cruce in paradysum compendiosissimus est transitus.

*cordis: Clarissime Propheta, quem dixi, & ad institutum
Hier. c. 23. accommodatissime. Si, inquit, occultabitur vir in abscon-
ditis, & ego non velle eum? dicit Dominus. Nunquid non caelum
vers. 24. & terram ego impleo? dicit Dominus. Est ergo religio-
nis Christianæ dogma multo certissimum & prima-
rium, Deum locis omnino omnibus esse præsentissi-
mum, & quidem, cum dividi non possit, totum Deum.
Hanc evidentissimam Dei nostræ veritatem præcæ leg-
is Triumviri sanctissimi, Noë, Job, David probè per-
spexerunt, eam summè venerati. Noë vir justus atque per-
fectus fuit in generationibus suis: cum Deo ambulavit. Perinde
Genes. c. 6. uti duo euntes peregre inter mutuos aspectus suaviter
vers. 9. colloquuntur, alter alterum intuetur. Ita non solum
Deus Noënum, sed & Noëmus Deum identidem aspe-
xit. Et nisi hoc sanctum exercitationis genus habuisset,
mores tam sanctos inter vitiorum colluviem, homines
nequissimos, tueri agrè potuisset. Lasciviebat orbis uni-
versus impiis deliciis intentissimus, at ille ambulabat
cum Deo, solum Deum respiciebat: hinc centum anno-
rum ædificio molestissimum non succubuit.*

*Job cap. 31. Nomen ipse, inquit, considerat vias meas,
vers. 4. & cunctos gressus meos dinumerat? Facile quis persuaderetur
sibi ipsi attendere, si cogitet gressus omnes, quibus nihil
inest mali, à Deo numerari. Si numerat gressus, multo
magis spurcas cogitationes, impios sermones, pravas
actiones. Deus exactissimus est Arithmeticus, qui videri
audireque omnia, & nihil non habet in numerato. Quod
& Jobus expendens: Observasti, ait, omnes semitas meas,
Idem c. 13. vers. 27. & vestigia pedum meorum considerasti. Hoc me terret, con-
tinetque in officio.*

*Ejusdem animi beatissimus rex David: Providebam,
Psal. 15. v. 8. inquit, Dominum in conspectu meo semper. Crebrius tui, mi
Deus, recordor, cogitatione frequentius te, quam dex-
teram meam, intueor: jugi hoc divinæ præsentia intui-
tu vir tantus, vir secundum voluntatem Dei evasit. Hæc
illi studia sanctimoniam contulerunt. Nec ipse diffire-
tur: Servavi, ait, mandata tua, & testimonia tua, quia omnes
Psal. 118. vers. 168. viæ meæ in conspectu tuo. Hæc una mentis exercitatio plu-
rimos ad sublimem sanctimoniam gradum evexit.*

*Deum locis omnibus præsentem nec idololatæ igno-
rarunt. Homero Deus sol est omnia collustrans, omnia
cernens. De supræsti Numinis in omni loco præsentia
Annæus Seneca pluribus epistolis ea disserit, quæ ab
Ambrosio aliquo, aut Augustino, aut Chrysostomo di-
cta, scriptæve censeas. Hinc mores & vita Senecæ tam
compolita, & à vitiiis remota, ut viros non Christianos
solum, sed & religiosos Deoque factos in ruborem da-
re possit. Quisquis aut ignorantia, aut desidia ista circa
præsentiam divinam studium negligit, ingentem cum-
mulum vitiorum brevi colliget: ita enim vivet, perinde
ac si eum oculus omnium actionum arbiter non cernat.*

*Reperit asyllum alicubi, quod securitatem magis
promittat, quàm præster, asyllum mendax & charta-
ceum. Joabus belli dux in asyllum se recepit, ad aram ta-
bernaculi confugit. Quod ubi Salomon rescivit, eum
exire jussit. Joabus noluit. Illuc igitur fulmen regium
penetravit, & missa vox: Interfice eum ibi. Ita plures è re-
fugii latebris extracti, quod asyllum crediderunt, locum
supplicii esse senserunt.*

S. II.

*Peccatores Vicunque culpis gravioribus se obstringunt, om-
nes unicum habent asyllum, sed diaboli, sed char-
taceum, malè tutum. Nec enim in cælo securi sunt cum
Lucifero, nec in terrâ cum Adamo, nec cum Jonâ in
pelago, nec cum Judâ in tartaro. Hæc omnia latibula
mente obiens David: Si ascendero, inquit, in caelum, tu
Psal. 138. v. 8. & 9. illic es; si descendero in infernum, ades; si habitavero in extre-
mis maris, ades. Nusquam asyllum, nusquam. Quibus
Asyllum ergo latibulis homines vitiosi se abscondunt, quo se asylo
diaboli yoclaudent, diaboli chartaceo: asyli hujus nomen est: Non*

*A videor. Elatae mentis homo, fastu turgidus, qui se aliis cætur
non æquiparare tantum, sed & præferre audeat, in asy-
llum hoc confugit: Non videor. Ambitiosus, quem auræ
pascunt inanes, qui basilicas in aëre struit, in asyllum
istud se recipit: Non videor. Qui iras & odia coquit, ple-
nus invidia & alienâ felicitate tabescens hoc ipso clau-
ditur asylo: Non videor. Coccus venenarius, qui viperas
& colubros lixat, qui libidinosus & impuris cogitatio-
nibus sese oblectat, in hoc eodem latere se posse sperat
asylo: Non videor. Fures, obtrectatores, ganeones, im-
postores, adulteri in hoc ipsum sese illatibrant asyllum:
Non videor. Ipse etiam David in asyllum istud se pro-
pere cogitans, jamque pæne fugam adornans: Et dixi, Psal. 141.
ait, forsitan tenebra conculcabunt me. Quis enim resciat,
quid in tenebris rex faciat? Perinde, ut ceteri è plebe,
tutus latebo.*

*Sed pedem mox revocans: Quia, inquit, non tenebra
obscurabuntur a te, & nox sicut dies illuminabitur. O Domi-
ne, tui oculi in tenebris æquè omnia pervident, atque
ipso claro meridie. Et nox illuminatio mea in deliciis meis. Ibid. v. 10.
Voluptas, quam ego mihi in abdito quærebam, in aper-
tissimam lucem protracta est, scelera mea jam omni-
bus nota. Furtivi in Bethsabee amores, clancularia
Uriæ Epistola, jam urbe totâ, jam regno meo, jam orbe
universo innouerunt. Deprehensus sum in flagitiis, vi-
deor, Domine, videor, à tuis certè oculis, licet omnes
humanos fallam, tuos fallere, sopire tuos non possum.
Medius mei pectoris, medius oris mei, medius mei ce-
rebrî, & corporis totius resides: quò vel oculus, vel ma-
nus, vel pes meus exerrat, te Deum invenit præsentissi-
mum. Arcanissima cordis mei penetrabilia, tibi, ô Deus,
nunquam non patent; Videor. Atque hoc illud om-
nium proborum asyllum est munitissimum: Videor, vi-
deor, ô mi Deus, videor à te, etsi mortalium nemo vi-
deat. Hoc illud asyllum est, quod à gravioribus noxiis
omnibus defendit ac protegit. Contra priores illos in
C cacodæmoni, asylo malè latitantes Isaias illum vocife-
ratur: Væ, qui profundi estis corde, ut à Domino abscondatis
consilium; quorum sunt in tenebris opera, & dicunt, quis videt
nos? & quis novit nos? Perversa est hæc vestra cogitatio. Flagi-
tis exundat orbis; mundus totus in maligno positus est, non
est, qui faciat bonum, non est usque ad unum. Ut autem tan-
tò licentiis peccent, ad unum omnes confugiunt asy-
llum; Non videmur. Quod testatissime affirmans Ezechiel:
Dixerunt enim, inquit, dereliquit Dominus terram, & Do-
minus non videt. Idem impietatis & nequitia asyllum di-
gito monstrans David: Et dixerunt, inquit, non videbit
Dominus, nec intelliget Deus Jacob. Idem ex ore impiorum
Jobus pronuntiat: Quid enim novit Deus? & quasi per cali-
& circa cardines cali perambulat.*

*In hos jure merito exandescens David: Intelligite, in-
quit, insipientes in populo, & stulti aliquando sapite. Qui
plantavit aurem, non audiet, aut qui fixit oculum, non con-
siderat? Dominus scit cogitationes hominum. Dei oculus om-
nia momento intuentes nemo claudet, nemo sopiet,
nemo eos velamine ullo conteget: Non præterit illum
omnis cogitatus, & non abscondit se ab eo omnis sermo. Abs-
sum & cor hominum investigavit, & in astutiâ eorum exco-
gitavit. Cognovit enim Dominus omnem scientiam.*

*Idcirco, mi Tobia, mi Christiane, omnibus diebus vita
tua in mente habeto Deum; Dei præsentiam in omni loco
assidue venerare. Huic præceptioni sacra, conjunctissi-
ma est illa, quæ primam ultro sequitur: Omni tempore
benedic Deum, & pete ab eo, ut vias tuas dirigat, & omnia con-
silia tua in ipso permanent. Quemadmodum autem fieri
non potest, ut homo jam cælo receptus Deum aperte
aspiciat, & Deum non intimè diligat; ita proflus fieri
vix potest, ut quis Deum complectatur animo, & Dei
præsentiam jugi veneratione prosequatur, & non singu-
lis horis aliquoties Deum invocet, ac laudet. Quam
pronom*

pronum & facile cuius de die sapius Christum ita compellare: Domine Jesu, miserere mei, & dirige me. In illa gemina solùm vocalè: Domine Jesu, precatio sunt non minus pia, quàm succincta. Nam cetera illis vocalis addenda, vel plus affectus satis exprimit, aut pactum maritimum cum Deo intum pronuntiat. Hinc saluberrimi consilii est ut non sani tantùm, sed & ægoti ac moribundi has ipsas voces, Domine Jesu, assidue tam ore, quàm corde volvant: alia his vocalis duabus in ritum precationis adjicienda satis intelligit Deus, qui etiam corvorum se invocantium idioma novit. Nec enim opus omnem orationis sensum & affectum verbis exprimit, quando Deo loquimur, qui ab omni æternitate scivit, quid non tantùm locuturi, sed & cogitaturi unquam essemus. Has voces, Domine Jesu, à beato Paulo, Stephano, aliis sanctissimis viris usurparas discimus, & eadem meritò assidue usurpamus.

Ubi ergo presentie divinæ venerandum studium est, illic continua pæne ad Deum sequitur aspiratio. Deus omni tempore benedicendus. Beati calites indefinèter, continuè, summà cum suavitate Deum & amant & laudant, & nec puncto quidem temporis has actiones dulcissimas intermittunt. Omne calis momentum mel merissimum, merissimas habet voluptates. Dum vivimus, beatos calites hac amoris & laudis indefinente ac jugi perpetuitate imitari non possumus; nihilominus urget præceptio. *Omni tempore benedic Deum*, saltem horis singulis, saltem aliquoties in horas singulas.

§. III.

Verùm præcepti huic additur: *Et pete ab eo, ut vias tuas dirigat*. Si vel ad pusillum temporis spatium nostro nos pede gradi permittat Deus, mox impingimus, cespitamus, hallucinamur, offendimus, labimur, conculemur; ad eò à Deo pendemus, ut heri natus infantulus à nutricis vel gerulæ manu. Verissimum illud Christi: *Sine me nihil potestis facere*. Omnis *sufficiencia nostra ex Deo est*. Promissis nos Deus erigens per Psaltem: *Firmabo*, inquit, *super te oculos meos*. Tu contra & tuos in me perpetim flecte: hoc saltem age, ut tuos nunquam à me penitus avertas, quin iterum, ac iterum, iterumque horis singulis me aspicias. Sic ad me identidem respicienti intellectum tibi dabo, & instruam te in viâ hac, quâ gradieris: *firmabo super te oculos meos*.

Hieronymus Plarus memorat Andream Spinolam virum triginta & octo annorum animo ingenti exarsisse ad fluxa omnia deserenda, quò se penitus divinis obsequiis in religiosâ familiâ obconditis consecraret. Obstant multa, quæ moram injiciebant, & jam pæne ad sanctiora transeuntem revocabant. Alia sanè suadebant nobilissima profapia, valetudo tenuis, incommoda, morbis obnoxia, lautior antehac mensa, quies astricto corpori necessaria, dignitatis amplitudo, disciplina religiosâ difficultas. Plura talia ad sanctiorem vitam properanti præpeditamentum objiciebant. At ille in hoc cogitationum actu sæpius ad Deum versus precabatur: *Dirige me, Domine Jesu, dirige me*. Non frustra fuit hæc precatio. Repentè animo illud psaltæ objectum: *Deus, qui precinxit me virtute, & posuit immaculatam viam meam, qui perfecit pedes meos tanquam cervorum, & super excessa statuit me*. Hic pavida cogitationes evanuerunt omnes. Ergo se totum divino arbitrio permittit, & demum ausus, quod cæperat, reliquum omnem spiritum impendit Deo, in Societatem Jesu adscriptus. Ipse dein fassus est, in eo se trichinid sapius prandisse, & lautius ut hospitem exceptum, pleraque tamen fercula & insulsa sibi & fordida fuisse visa, nunc verò strictissimam ferculorum legem & dietam palato insigniter respondere; & verò etiam interrogavit, num sibi singulare quid pareretur: Non solùm fames, sed omne verbum, quod procedit de ore Dei, condit epulas. *Omni suffi-*

cientia nostra ex Deo est; in eo res vertitur. Deus nos dirigit, & vicinus. Nec refert, per quos anfractus & ambages nos ducat Deus, modò ducat, modò dirigit. Falco cum ad ardeam oppugnandam emittitur, si quidem probè sit eruditus, non viâ rectâ sursum evolat, sed velut fugiens, laevorsum, aut dextrorsum ascendit, ut supernè ruens confingat hostem. Haud aliter in vitâ nostrâ sunt plurima, quæ plane anfractuosa videantur, aut noxia: quòd si Deus nos ducat, Deus dirigit, & valde recta, & admodum utilia suo tempore patebunt.

Primam præceptionem de præsentia locis omnibus venerandâ; Alteram de Deo omni tempore benedicendo. Tertia rectè sequitur: *Cave ne aliquando peccato consentias*. Letali peccato vel unico consentire, non est aliud, quàm ictum Deo letalem intentare, promissi cæli syngropham lacerare, & in flammis excutere. Letaliter peccasti? Deum tibi hostem constituisti, beatitudinem cælestem perdidisti, ignis æterni supplicium

commeruisti. Hoc verissimè habet mali qualibet letalis noxa, & letalium vel minima. Et quò miserabilius: culpæ capitalis reo plerumque non satis est semel deliquisse, sed delicta iterum iterumque, repetit, & scelus necit sceleri. Nam sicuti furum tirones novelli laverniones, cum semel carnificis ferulam acceperunt, vix amplius Mercurii tribu excedunt, jam patibulo initiati sunt: ita profus, qui semel graviori noxæ consentierunt, jam cacodæmonis jugum subierunt, jam in ejus potestatem transferunt, jam tartaro consecrati sunt; si mors vitam raperet, ad inferos recta migrarent. Hinc sanè dubitem, an ullus hominum apud inferos pœnas luat, qui uni soli in graviori culpâ se obstrinxerit. Peccatum primum celerissimos habet transitus ad alterum. Qui semel malus, sæpius malus, verosimillimâ conjecturâ. Rex David adulterium & homicidium facillimo nexu copulavit, levi motu à flagitio in flagitium aggressus. Impius Saul semel ausus Deo non parere, ausus invidere Davidi, omnia denique flagitia ausus est patrare. Eunt aliqui, sed pauci, de virtute in virtutem, quod psaltes dixit, ita plurimi eunt de vitio in vitium. Hinc maximi refert, quod Tobias monet, nec semel quidem ulli culpâ graviori consentire. Gustatâ vel semel vitiorum dulcedine difficillimum infrenem appetentiam, ne prolabatur ulterius, coercere. Ergo trigeminam hæc Tobie præceptionem insculpamus pectori. 1. Deum in mente habeamus omnibus diebus vitæ nostræ. 2. Benedicamus Deum in omni tempore. 3. Caveamus ne aliquando peccato consentiamus. Hanc porò viam teneamus: lbimus de virtute in virtutem.

Tob. cap. 4. vers. 6. Peccatum omni modo cavendum.

Triplex Tobie præceptio pectori insculpanda.

CAPUT X.

Tobias elemosynarum largitor liberalissimus.

Præceptione triplici Tobias filium fovit, ut ad optimos mores. Quippe illum erudit. 1. Quâ ratione se gereret adversus Deum. 2. Quem adversus hominem se præberet. 3. In seipsum quis esset. De his omnibus singillatim disserere præter nimum dictionis foret. Nos hîc de eo solùm loquemur, quod omnes homines spectat, & de quo supremi judicii die maxima & pene sola erit quæstio: quo nimirum animo fuerimus in pauperes & afflictos, quid elemosynæ ac stipis sparserimus in egenos. *Elemosyna*, inquit Tobias, *ab omni peccato & à morte liberat, & non patietur animum ire in tenebras*. Elemosynam omnes divini libri plurimum commendant. Ergo de elemosynis, sed oratione adstrictè factâ breviter, summamque disseremus.

Tob. cap. 4. vers. 11.

§. I. Filium

§. I.

Flum Tobias erudiens, & in amorem pauperum inligans: Noli, ait, avertere faciem tuam ab ullo paupere. Varia est vultus avertio, proa diversa est animi affectio, quod paulò explicatius tradendum.

Ibi l. p. 7. Triplex vultus avertio. 1. Cum sciens pauperis necessitatem, ne suam illi operam cogatur impedire, ad alium amandat.

Pf. 9. v. 14.

1. Ioan. c. 3. vers. 17.

Ibid. v. 18.

Ecclesi. cap. 4. vers. 1. & seq.

Cur Siracides ex-pius repetit à pauperum avertendum vultum.

2. Cum pauperes graviore verbo appellat, & asperè tractat.

Ecclesi. cap. 4. v. 2. & 3.

In dandis elemosynis non est cunctandus.

1. Vultum à paupertate avertit, qui penuriam hominis non nescit, cum satis videat, quia necessitate stringatur, sed ne suam illi operam aut pecuniam cogatur impendere, illum à se ad alium amandans; Ito, inquit, mi amice, ito, ille juvabit. Ille alter aequè nummorum tenax, & operæ parvus similiter ad alium mittit, dulciter fundens verba, ut hominem tantò celerius à se amoveat. Tertius eodem artificio ad quartum, quartus ad quintum, hic ad plures alios ablegat. Mirè omnes munifici sunt verbis, re nullus, operam nemo, nemo crumenam commodat: omnium sagax cura est hominem egentem à quo nihil speres, quàm celerimè à se amoliri.

Hoc creberrimum, hoc imò quotidianum est. Nemo est, qui ipse sibi dicat: Tibi derelictus est pauper, tibi, non aliis; imò seipsum quisque purgat frigidissimis his logis: Cum pauperem hunc nemo velit juvare, cur ad me mittitur, cur ego juvem? Nunquid Deus ego sum? Num mea crumena ad omnium necessitates singuliat? Ego mihi & meæ familiæ prospicio, quid ad me alieni? Ita omnes excusant, ita opem negant omnes. Ita omnes isti quantumcunque suaves & politici sint, facies suas à paupere avertunt. In hos Joannes acriter declamans:

Qui habuerit substantiam hujus mundi, ait, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Misericordia verà non linguam facundam, sed manum actuosam poscit. Filioli mei non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate. Quod & Siracides præcipiens: Fili, ait, elemosynam pauperi ne defraudes & oculos tuos ne transvertas à paupere. Animum esurientem ne despexeris, & non exasperes pauperem in inopiâ suâ. Cor inopis ne afflexeris, & non protrahas datum angustiantis. Rogationem contritanti ne abicias, & non avertas faciem tuam ab egeno. Ab inope ne avertas oculos tuos. Mirum, bis mirum, sapientissimum doctorem Ecclesiasticum idem sapius repetitis phrasibus profari: quod hic certè fit. Oculos tuos ne transvertas à paupere: Non avertas faciem tuam ab egeno. Ab inope ne avertas oculos tuos. Nimirum hæc stupori nostro dicta sunt, cui centiès, cui millies hæc inge-renda, dum ea satis capiat. Siracides ergo persuasurus à pauperum nullo avertendum vultum: priusquam, inquit, panem, vestes, pecuniam des, da aliquid oculo-rum, & humani affatùs, da prius particulam cordis, quàm aris; & ne ludificatione vapà circum amicos mit-tas, qui nec terencium quidem, aut assem porrigent, Tu da, tu juva, quidquid alii faciunt.

II. Faciem avertit à pauperibus, qui eos graviore verbo appellat, & asperè tractat. Hic ferè morbus divi-tum est; egenos inhumaniter, inpolitè, severtiter, acer-bè, inclementer accipere. Quòd si quis meliore pallio, undantè bombycinâ veste sese inferat, mox faceratum oris promunt, & byssina verba jaciunt: adèò docilem habent linguam, quæ mel & acetum fundat, prout col-libuerit, mel divitibus, acetum pauperibus, quos sæpe nec responso dignantur. Hoc protus est à paupere faci-entem avertere. Ad mores longè mitiores nos formans

Siracides: Animum, inquit, esurientem ne despexeris: non exasperes pauperem in inopiâ suâ; cor inopis ne afflexeris; non protrahas datum angustiantis. Noli obsecro tam esse cunctabundus, cum pauperibus dandum est. Da quàm pri-mum potes; multum dederis, si citò dederis; tolle mor-tas tam exosas, & exportige cunctatricem manum, & ne rimeris pauperum promerita: largire stipem pauperi, quia pauper est. Quid anxie scrutaris, quàm eà sit di-gnus: Joannes Chryostomus pro suggestu sæpe totis con-cionibus docuit: Pauperes non esse scrutandos; cur

A pauperi des, caussarum fatis esse scias paupertatem. Deus, inquit Augustinus, non cui datur, sed quo animo datur attendit. Qui Christum diligit in Christiano, hoc animo ei por-rigit elemosynam, quo accedit ad Christum. Occurrit tibi ho-mo peccator; duo nomina dixi. Hæc duo nomina non sunt su-perflua. Duo nomina, aliud quòd homo, aliud quòd peccator. Quòd homo, opus est Dei, quòd peccator, opus hominis est. Da his op-erari Dei, noli operari hominis.

§. II.

III. Faciem avertit à pauperibus, qui debitores & egenos, aut subditos depauperatos rigidà vi ad expedienda nomina compellit. Severus instat ex-actor; heus solve ad diem, solve. Non possum; Fac possis, solve. Expediam nomen, sed hoc mense non possum. Hoc mense debes. Ultra omnes vires meas est, es alic-enum tam citò luere. Nisi mox luis, cogam. Ah grandè vastavit agros, jugulavit fegetes, arva non responderunt, prædator miles, aut subitum fulmen combussit hor-reum, statum frumentum reddere non possum. Nihilominus premit creditor: heus rustice frumentum repræsenta, aut cuppo includèris. Non possum, etià velim repræsentrare. Ergo tibi compedes impingam, cot-pus in nervum dabis. Mitius, mi here, mitius. Redde, quòd debes, aut proximus est lictor, qui in robera ter-piat. Ita vultus & unà omnis humanitas avertitur à pau-pere. Quod testatur Isaias: Ecce, inquit, in die tejunii vestri, invenitur voluntas vestra, & omnes debitores vestros reperitis. Ecce ad lites & contentiones jejunatis, & percuritis pugno im-piè. In præcà lege Deus hanc vim vehementer avertit præcepit suis: Cum repetes à proximo tuo rem aliquam, quam debet tibi, non ingredieris domum ejus, ut pignus auferas: sed stabis foris & ille tibi proferet, quod habuerit. Sin autem pauper est, non pernoctabit apud te pignus. Quod solitus inter-pres ita explicat. Qui repetit non habentem, Deo facit violentiam. Nam sæpe vestis stragula, & lectuli operim-entum & curtissima supellex pauperibus violenter adimitur, ut ad expediendam solutionem aiganur. Viscera impiorum crudelia, planè ferrea. Sed his talibus non patet Deus, cujus & specimen dedit in Belisario Justiniani Cæsaris supremo duce, qui tor reges vicit, tot egit triumphos, tandem erutis oculis devolutus ad fæcum publicè mendicavit. Ajust Constantinopoli eam columnam eiuèmmum stare, ad quam solitus fede-re, ac clamare: Date obolum pauperi Belisario. Hujus ego facinora non proclamabo, sed verosimillimum est, quod militiæ fieri amat, à Belisario pauperes spoliato, fortunis omnibus exutos, eorum domus combustas, aut certè has tales injurias illis allatas, ab ipso dissimulatas. Tandem suorum vindex consurgit Deus, par pari red-dit: Quà enim mensurà mensi fuerimus, remerietur nobis.

Terbarum bellicarum, quibus Germania ab Anno 1618. ad Annum 1636. miserimè deformata causis complures est assignare. Inter primarias hæc censenda, pauperum incredibilis oppressio; quanti, ah, quanti si-ne numero reculis suis exuti ad fæcum, ad extremam mendicitatem, ad diram famem, mortèmq; adacti sunt! Grave est pupillam Dei tangere, ne dicam, viola-re, aut lædere: qui pupillam lædit, Dei pupillam fodit. Deus quidem patientissimus, summè longanimis, im-mensæ misericordiae est, has tamen injurias sibi in suis irrogatas, vix unquam diu dissimulat. Viderint illi, qui aut has Germaniæ turbas concitarunt, aut mederi con-citatis cum possent, ambitione aut socordia, aut avariâ ducti noluerunt. Usque & usque & usque Tobias co-horratus: Noli avertere faciem tuam ab ullo paupere. Si desit pecunia, non desit mitis affectus, humanitas vultus, non desit benigna verba.

Jaço fundamentum præceptionem de dandâ stipe subjungit Tobias: Quomodo potueris, esto misericors. Da pro viribus, da pro facultatibus tuis, da quantum potes da-

re. Si

re. Si

re. Si

re. Si

S. III.

re. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude. Simul etiam ostendit, quos fructus pariat eleemosyna, & cur ea sit danda. Inter fructus eleemosynæ hos numerat.

I. Ita fiet, ut nec à te avertatur facies Domini. Eleemosyna seu misericordie studium, præ virtutibus ceteris hoc habet singularissimum, Deo mitificè placet, eique magis in amoribus est, quàm aliæ actiones plurimæ honestissimæ. Neque enim ulla res est, Nazianzeno teste, quæ Dei benevolentiam perinde conciliet ac misericordia, sacrificium Deo gratissimum. Talibus enim hostiis promeretur Deus. Talis verè in nos Deus est, quales nos sumus in pauperes. Avertimus nos? Et ipse se avertit, Damus, sed parèd? Et ipse suam substringit liberalitatem. Damus, sed largietur? Et ipse in nos largissimus est. Da igitur, fili mi, da liberalissimè; pro posse da, & non avertetur à te facies Domini; Deus semper benevolam habebis.

II. Præmium bonum tibi thesaurizas in die necessitatis. Hebræa phraſis depositum bonum appellat: nam quidquid in pauperem erogatur, apud Deum deponitur, ubi totum fidelissimè custodiatur, cum inestimabili lacto, nec obolo inde defessuro. Tibi thesaurizas, ait Tobias: quis enim dant eleemosynas, verè sibi thesaurizant; qui pecunias congerunt, thesaurum quidem colligunt, magis tamen alii, quàm sibi. Nam condus quærit promum, & quod ille comparit, id aliter univèrsim abripit. At verò qui eleemosynas dat, sibi ipse thesaurizat.

Chryſostomus rem putat absurdissimam, eleemosynam parcam. Nam eleemosyna, inquit, non est eleemosyna, quæ non est larga. Addit: Sunt misericordes, sed modica tribuentes per totum annum. Et quale hoc prandium est censendum, quo ovum unicum apponitur, quod dum lixaretur, dimidium effluxit, avenacei panis particula, gustatorium pocillum acescente zycho plenum? Qualis hæc cena est, quam uno alteròve bolo totam glutias; qualis hæc eleemosyna, quæ tam parca, tam fordæda? Qui plus stipsis spargit, thesaurum amplioem colligit. Vir magnus & eruditus affirmavit, alchimia artificis id efficiere se posse, ut in ipso hypocausto suo intra unius anni spatium, quinque millia florenorum sibi velut sub manibus nascantur. At ego, ajebat, non hoc ago, sed lapidem philosophicum quero. Promissum magnum, & ponamus verum, sed quid hoc ad eleemosynæ lucrum? Panis quadræ, veste obsoletæ, pecuniâ vilissimâ, si vis, regnum lucrari potes: das parvulam stipem, & recipies auri millionem, frange panem esurientis, & emisti cælum. Neque petenti solum dandam eleemosynam, sed etiam præoccupandum esse non petentem docens Augustinus? Noli dicere, inquit, si petierit, dabo. Expelles, erandus est, go, ut petat. Sic pascis bovem Dei, quomodo transeuntem mendicantem? illi petenti das, quia scriptum est; Omni petenti te da. De isto quid scriptum est? Beatus qui intelligit super egenum & pauperem: Quere cui des, beatus enim qui intelligit super egenum & pauperem, qui præoccupat vocem petentis. Si sic inter vos indigent milites Christi, ut etiam petant, ridet ne vos judicent, antequam petant. Quomodo, inquis, quero? Esto curiosus, esto providus. Prospice, attende, unde quis vivat, unde se transigat, unde habeat: non reprehendetur ista curiositas tua, terra eris producens fœnum jumentis & herbam servituti hominum. Curiosus esto, & intellige super egenum & pauperem. Alius ad te venit, ut petat: alium tu præveneri ne petat. Sicut enim de illo, qui te querit, dictum est: Omni petenti te da: sic de illo, quem jubetis querere dictum est: Sudet eleemosyna in manu tuâ, donec invenias justum, cui eam tradas. Perfecta est ergo misericordia, ut ante occurratur esurientibus, quàm roget mendicus. Non est enim perfecta misericordia quæ precibus extorquetur. Sed si racet mendicus, loquitur pallor in facie. Festina pietate succurrere, ne audias rogantem: ne quod debetur Domino, vendices tibi.

III. Eleemosyna ab omni peccato, & morte liberat. Non patietur animam ire in tenebras. Ab omni peccato liberat: disponit namque ad pœnitentiam, quæ gravissima quæque peccata eluit. Si quis verò stipem erogaret, nihilominus in immensum aggregaret noxas, nec seriam cogitaret pœnitentiam, incassum pœne laboraret. Sed eleemosyna sanior inicit mentem, & maturius ad respicientiam impellit. Neque à peccato solum, sed & à morte liberat. Ille demum verè moriuntur, qui in peccatis moriuntur. Quod Christus Judæis vaticinatur: Vos, inquit, in peccato vestro moriemini. Hanc mortem pessimam arcent eleemosynæ. Nam, beato Leone teste, eleemosyna peccata delent, mortem præmunt, & pœnam perpetui ignis extinguunt. Quæ Chryſostomus illustrissimè dicto confirmans: Eleemosyna, inquit, remedium est ad omne vulnus utile. Nabuchodonosor rex erat sceleratissimus, ulceribus & vulneribus letiferis plenus; Daniel nihilominus velut chirurgus peritissimum spem sanitatis afferens, & jacentem erigens: Rex, inquit, animos revoca, repeticem malagmata, his vulneribus tuis omnibus curandis. Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordis pauperum. Hoc empiæstrum usûs accommodandum animo: da eleemosynas, & restituetur sanitas. Nam eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat.

IV. Fiducia magna erit coram summo Deo, eleemosyna omnibus facientibus eam. Hebræo idiomate: Munus amplum & bonum reddetur coram Sancto. Misericordiam singulare, inestimabile præmium, tam in hac mortali, quàm in mæliore, immortalitate persolvendum. Fatali orbis die, qui de nostris annis omnibus sententiam dicet, de Misericordiam actionibus maxima instruetur quaestio. Si confectis studiis Medicus aut Jurisconsultus examen subiturus sciret, quid examinatores quaesituri essent, rem sibi optatissimam duceret, & ad ipsas quaestiones se solertissimè pararet. Ecce, ô Christiani, examinatus & judex supremus præmonet sincerissimè, quid supremo die singillatim sit interrogaturus: Interrogationes hæc erunt: In quos inclementes, duri, immisericos, in quos humani, misericordes, benefici fuerimus; cui pecuniam aut panem, aut vestem dederimus; quem morbo aut carcere detentum in miserimus, cui hospitium aut sepulturam concesserimus. Quid ad quaestiones istas respondebimus? Jam præmonemur millies, iterumque millies, hæc ipsa eo die interroganda; quin paramus nos summis studiis, quid ad quaestiones istas, quàm opportunissimè respondeamus? Cur orbis Orbis Judex supremi iudicii die, solius eleemosynæ facturus sit mentionem disertissimè Augustinus id explicans: Dominus noster IESVS Christus, inquit, prænantians nobis iudicium suum futurum, omnia cetera recta facta iustum, & solas eleemosynas commemorare dignatus est. Tacuit omnia mala facta in quodum, & solam sterilitatem eleemosynæ increpandam esse iudicavit, non nisi ad nos componendos.

Quare hoc? Quia omnia crimina eleemosynis redimuntur. Ideo illam laudavit fecunditatem, istam culpavit & damnavit ariditatem. Sed audisti omnia malefacta eleemosynis redimi: nolite sic intelligere, ut intelligunt quidam perverse. Eleemosyna enim possunt tibi prodesse ad delenda peccata præterita, si mores mutaveris. Si autem in eis malis perseveraveris, eleemosynis tuis non corrumpes iudicium Dei. Fiducia magna erit coram summo Deo eleemosyna omnibus facientibus eam.

Hanc certè fiduciam expertus Tobias nobilissimos Hos fructus eleemosynæ collegit. 1. Oculorum usum per Angelum cataplasma felleum recepit: si centum milia ducatorum huic beneficio tependere potuisset, beneficium non æquasset. 2. Pecuniam omnem, talenta decem à Raguele fide optimâ recepit. 3. Filium honestissimo matrimonio collocavit. 4. A rege Sarmatarum gratiam,

Eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, &c. Tob. cap. 4. vers. 11. Vide Augustino 5. l. 21. de Civitate 2.7. mibi p. 290. Iona. cap. 3. v. 21. & 24. S. Leo sermo 2. & 5. de collectis.

Dan. cap. 4. vers. 24.

Tob. cap. 4. vers. 12.

4. Fiducia magna erit coram summo Deo, eleemosyna omnibus facientibus eam.

Cur orbis Judex supremi iudicii die solius eleemosynæ facturus sit mentionem disertissimè Augustinus id explicans: Dominus noster IESVS Christus, inquit, prænantians nobis iudicium suum futurum, omnia cetera recta facta iustum, & solas eleemosynas commemorare dignatus est. Tacuit omnia mala facta in quodum, & solam sterilitatem eleemosynæ increpandam esse iudicavit, non nisi ad nos componendos.

Hos fructus eleemosynæ collegit. 1. Oculorum usum per Angelum cataplasma felleum recepit: si centum milia ducatorum huic beneficio tependere potuisset, beneficium non æquasset. 2. Pecuniam omnem, talenta decem à Raguele fide optimâ recepit. 3. Filium honestissimo matrimonio collocavit. 4. A rege Sarmatarum gratiam,

gratiam, honores, opes obtinuit. Senectutem lætam, vegetam, vitam diuturnam habuit, annos duos supra centenos vixit. An non omnis elemosyna illius abundantissimè repensã, in hac etiam mortali vitã? Salomonis oraculum est: *Qui dat pauperi, non indigebit, qui despiciet deprecantem, sustinebit penuriam.* Eam quæ causam utilissimè suadet Ambrosius: *Necessitates aliorum quantum possimus juvemus, & plus interdum quam possimus.* Nusquam magis noxia est parsimonia, quam in dandã elemosynã, cuius, quivis obolus centuplici gaudet lucro. Nemo hic magis perdit, quam qui nihil vult perdere.

CAPUT XI.

Tobias luxuriæ hostis acerrimus.

Monuerat Tobias filium, respiceret cum turã Deum, respiceret homines, respiceret seipsum. Primum illud assiduam divinæ presentie venerationem, continuã Dei laudationem, jugem à peccatis omnibus averfionem complectitur. Hæc dicendo libavimus. Subjunximus præceptionem de juvandis pauperibus. Ea, quæ ad parentes honorandos, amicos & consiliarios audiendos, mercenarios tractandos, mortuos curandos spectant, alibi explicanda jam seponimus. Tertium illud est: *Respice teipsum*: quo documento superbiam potissimum, & luxuriam monet cavendam. Nos hic explicabimus, quare Tobias libidinis osor maximus tam accuratè ac sollicitè filium instruxerit, omnem vel luxuriæ umbram vitare.

§. I.

Tobias præceptio est: *Attende tibi, fili mi, ab omni fornicatione.* Cum Propheta, cum Christus, cum Apostoli suum illud inclamant: *Attendite*: animus certè adhibendus, & agendum serid. Vociferatur David: *Attendite popule meus.* Vociferatur Hieremias: *Attendite & videte.* Christus toties vociferatur: *Attendite à falsis prophetis, attendite à fermento Phariseorum;* Attendite ne graventur corda vestra crapulã. Paulus valedicēs hoc ipam Ephesinis majoribus altè impreffit: *Attendite vobis, & universo gregi.* Ita Tobias: *Attende tibi, fili mi.* Cum sermo est de libidinis vitio, inclamandum ubique omnibus altissimã voce: *Attendite vobis, attendite.* Cur autem Tobias filium tam anxie monuerit, libidinem caveret, plures sunt causæ consideratu dignissimæ.

I. Vitium libidinis vulgarissimum, quod vix ulli hominum ordini aut ætati parcat. Omnia libidinum referta. *Mundus totus in maligno positus est.* Orbi universo labem foedissimam infert luxuria. Quod Oseas jam olim deplorans: *Furtum, inquit, & adulterium inundaverunt, & sanguis sanguinem tetigit.* Omnia his nequitis plenissima: quod satis constat: & quantum ejusmodi nequitiarum supremus dies in apertè ponet, de quo jam nihil constat, quod parietes & tenebræ velant. Vir eruditus dicere solebat: Si centum juvenes ad inferos mittantur, nonaginta novem ob hoc unicum flagitium in flammis præcipitantur. Verosimilis planè conjectura. Idcirco Paulus apertissimè prædicens: *Hoc enim, inquit, scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus non habet hereditatem in regno Christi & Dei.* Ille Domini oculus Joannes beatorum civitatem digito monstrans promulgat: *Foris canes & impudici.* Exeste Veneris mancipia, exeste libidinum prostibula, homines impuri, turpes, obscæni cogitibus, verbis, actionibus: exeste canum & hædorum lascivi greges, in flammæ Orci stabulum vestra vos rapit lascivia. Attendite vobis, ô Christiani, attendite ab omni fornicatione.

II. Vitium libidinis pertinacissimum, & pæne insanabile. Vix enim vitiorum ullum est, quod ad eodè pervicaciter & obstinatè divino spiritui resistat. Quod Sira-

Acides clarè testatur: *Verbum sapiens audivit luxuriosus, inquit, & displicebit illi. & projiciet illud post tergum suum.* Idem & Oseas deplorans: *Non dabunt, inquit, cogitationes suas, ut revertantur ad Deum suum, quia spiritus fornicationum in medio eorum, & Deum non cognoverunt.* Qui cor suum hac libidini piceatæ foeditate inquinat, nec citò, nec faciliè, nisi sibi vim faciat, nitens pristino illud restituet: piceam tetigit, jam hæret captivus & maculatus. Et quod longè miserrimum, nonnunquam in extremo pæne spiritu hoc lasciviæ malo infestantur, qui principis noluerunt obfistere. Novimus viros magnos, qui sub vitæ finem à nemine persuaderi poterant, ut pellices domo ejicerent; non dederunt cogitationes suas, ut reverterentur ad Deum suum. Ante annos aliquam multos vir primi nominis familiæ illustrissimæ morbo letali conficitabatur, filii jam grandes natu unã & viri religiosi complures, is maximè, qui à confessionibus erat, rogabant simul omnes, juberet feminam famæ sequoris domo excedere. Verùm nec precibus, nec rationibus ullis moveri se passus, neque tunc quidem cum extremis labris hæreret anima, amores impuros desit, maluitque animam potius relinquere, quam deserere luxuriam. Verissimum: *Non dabunt cogitationes suas, ut revertantur ad Deum suum.* Libido vitium pæne immedicabile. Cæcitas mentis, filia libidinis. Quod apertissimè dixit Oseas: *Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor.* Attendite vobis, attendite ab omni fornicatione.

III. Luxuria & fornicatio vitiorum compendium. Quid oro virtutis habuit Herodes Antipas, qui Joannem occidit, & Christum ut fatuum irrisit? Postquam enim ausus est sui fratris conjugem Herodiadem inauspicatis nuptiis sibi jungere, omnia denique ausus est. Cetera non deterruit regem fuit: nam conciones audire, aulicum concionatorem suum eremi cultorem non contempsit, nec dicta illius animo exclusit. Herodes enim, beato Marco teste, *meruebat Joannem, sciens eum virum justum & sanctum, & custodiebat eum, & audire eo multa faciebat, & libenter eum audiebat.* Nihilominus Joannes tot divinis concionibus adulterium impedire nequit, & insuper veritati caput impendit. Salomoni non tantum regum omnium sapientissimo, sed etiam in divinis eruditissimo, veri Numinis cultori maximo, idololatriam, flagitiorum omnium Lernam, nil efficacius persuadere potuit, quam luxuria palliata; thesauros ei maximos, complures vitæ annos, summam sapientiam unica ei subtraxit incontinentia. Potuit de se fateri Salomon:

illa fuit mentis prima ruina mea.

Videte illos Sars septem viros infelicissimos, alius super alium à cacodæmonem jugulatus est. Profectò testis è caelo Angelus non eos stuprorum, aut immanium turpitudinum, aut adulteriorum insimulat, hoc unum ceteris in cautelam asserit: *Qui conjugium ita suscipiunt, ut Deum à se, & suã mente excludant, & sua libidini ita vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem dæmonium super eos.* Quanti alii gravissimis sceleribus irretiti, non tamen cacodæmoni obijciuntur nequidi, quemadmodum hi viri septem, quos Asmodeus interemit. Revera tam impuros homines averfatus Deus jam olim dixit: *Non permanebit spiritus meus in homine in aeternum, quia caro est.* Spiritus divinus ab eã mente procul exulat, quam libidinis malum occupat. Idcirco Jobus cum dixisset: *Pepigi sedes cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine;* continud subjunxit: *Quam enim partem haberet in me Deus desuper, & hereditatem omnipotens de excelsis?* Idcirco & Tobias non immeritò: *Attende tibi, ait, Tob. cap. 4. fili mi, ab omni fornicatione.* Cur autem filio tam sanctè educato fugam adulterii tam severe ingerit? Præter uxorem tuam nunquam patris crimen scire. Quid his monitiis opus? Adulterii summam turpitudinem, nequitiam nefandam brevibus perstringam.

§. II. Cle.

§. II.

Clemens Romanus verè dixit: *Venenum adulterii cunctis malis perniciosius.* Eò plerunque quatuor homines gravissimè læduntur, adulter & adultera, & atque utriusque conjuges. Hæc certè fœdissima est, & prorsus iniquissima matrimoniorum violatio. Et certè si mœchus aut mœcha expenderent cohesionem illam & catenam tot malorum, quæ patratum adulterium comitari solent, facillè illud caverent, dicerentque ingenuè: *Tanti perire non emo.* Plurima, gravissimæque damna & mala ex hoc uno malo consequuntur. Quod Jobus probè perspiciens: *Hoc enim nefas est, inquit, & iniquitas maxima. Ignis est usque ad perditionem devorans, & omnia eradicans geminima. Frondes & fructus, ipsamque arborem, stirpem & radicem auferit.* Quod & Hieronymus asserians: *Omnia, inquit, virtutum bona, & universa sanctorum rerum incrementa in homine consumis luxuria.* Eam ob rem Jobi ævo adulteri combusti, aliàs lapidibus obruti. Nostri hoc ævo adulteria aut impunè comittuntur, aut mollissimè puniuntur, & pœnam plerunque sola sententiæ cumena. Plinius mentionem injiciens adulterii vel in rege puniti: *Canem locutum, inquit, serpentem latrasse in prodigiis accepimus; cum regno pulsus est Tarquinius.* Reverà nunc opus foret loquerentur canes, latrarent serpentes, tot enim adulteria committuntur, tam rara plectuntur, ut pœnè verendum, ne belluæ nos accuset libidinis audacissimè patrata, rarò aut timidissimè castigata. Adulter jure gentium omnium morte mulctatur. *Adulterium Chyriostomo crimen est inexcusabile. Luxuriosus ebrius aut energumeno similis.* Subinde pauperulus furatur, quia rerum omnium inopiâ premitur; fames illum audacem facit. Adulterii scelus præteriti non potest tam honesto nomine, nefas est, iniquitas maxima est, famæ ac fortunatum evergis, certa mors est animæ. Quod Salomon confirmans: *Qui autem adulter est, inquit, propter cordis inopiam perdet animam suam: turpitudinem & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non delebitur.* Atque hæc fuit causa Tobiaë filium tam sollicitè monendi: *Præter uxorem tuam nunquam patiaris crimen scire. Præsertim cum Ninive habitarent, ubi Bacchus & Venus plurimum colerentur. Ne igitur filius tam pravis, tamque quotidianis exemplis sensum corrumpere, præcepta sanctiora in antecessum fuerant instillanda.*

§. III.

Quod si libido tam severè prohibita Judæis, si ea verecundiæ ac conjugiorum fuit ratio in lege præscripta, neminemur in novâ Pudicitiam & continentiam toties inculcari à Paulo, qui divino jussu severissimè præcipiens: *Fugite, inquit, fugite fornicationem. Fornicatores enim & adulteros judicabit Deus. Nolite errare, neque fornicari, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles &c. regnum Dei possidebunt. Fugite fornicationem. Omne enim peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis habitant, quem habetis à Deo, & non estis vestri? Atque ut discerent Christiani prudenter declinare quidquid olet carnem, Paulus libidinis spurcam varietatem discriminans: *Manifesta sunt, inquit, opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum servitus &c. ebrietas, comestiones, & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam, qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.* Tam strictam verò vult esse Christianorum pudicitiam, ut hæc talia non tantum nequam patranda, sed nec quidem nominanda dicat: *Fornicatio & omnis immunditia, aut avaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos, aut turpido, aut stultiloquium, aut scurrilitas.* Denique in verba conferens paucissima omnes continentiaë leges: *Caro & sanguis, inquit, regnum Dei possidere non possunt.**

A Medicinæ princeps Galenus de simplicibus medicamentis disserens: *Oleum, inquit, cutem mollit, sed interiora mordet; ita prorsus libido ad carnis petulantias bellè facit, at conscientiam lædit, animam interimit.* Quod Hebræus Sapiens de generoso ac nobili vino dicit: *idem omnino de libidine affirmandum: Ne intuearis vinum, quando flavescit, cum splenduerit in vitro color ejus: & ingrediatur blandè, sed in novissimo mellebit, ut coluber, & sic sicut in regulus venena diffundet. Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur perversa, & eris sicut dormiens in medio mari, & quasi sopitus gubernator amisso clavo: ita fornicatio, adulterium, & omnis libido blandè ingrediatur, sed demum ut coluber & regulus letale ac erodens toxicum dispergit, periculis objicit, diversis vitiis exponit, maximis malis obruit, ita incautos perimit. Atque hæc est ab ingressu blando miserabilis & infelix exitus. Attendite vobis, attendite ab omni fornicatione. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.*

CAPVT XII.

Tobias inter lacrymas jubetur esse lætus.

Tobias filius cum præceptiones aureas à parente accepisset, & unâ intellexisset pecuniam apud Gabelum depositam, dixit parenti: *Omnia quacunquè præcepisti mihi, faciam Pater: quomodo autem pecuniam hanc requiram, igitur.* Nam neque Gabelum, neque viam ad Gabelum novi. Cui pater: *Gabeli yngrapha, inquit, penes me est, quam cum exhibueris pecuniam sine cunctatione reddet. Tu hoc age, fili, inquire comitem fidelem, qui te mercede ducat ignotas vias. Non distulit filius jussu parentis exequi, & mox invenit juvenem, nitidè veste amictum, & ad iter jam paratum, sed nesciebat esse Angelum. Hunc salutans Unde, inquit, mi bonè juvenis, quâ gente, quâ domo es? Cui personatus Angelus respondit: Ex Israëlitis populo. Tobias iterum: *Quæ te, inquit, num viam nosti, quæ in Medos ducit? Ad quæ Angelus promptissimè: Hæc itinera, inquit, itinone crebra, mihi exactissimè nota & in ipsâ metropoli Medorum. Rages apud Gabelum tribulem nostrum hospitatus sum. Obsecro te, inquit Tobias, paucillum moræ tolera, dum hæc parenti meo nuntiem. Nuntiata omnia. Continuo senex pater accessit eum ad se rogavit. Nec cunctatus celestis juvenis seni sitens: *Gaudium, inquit, tibi sit semper. Vocem cum gemitu excipiens Tobias cæcus: Quæle, inquit, gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo, & lumen cali non video? Illico solatium instillans Angelus: Forti animo esto, ait, in proximo est, ut à Deo cures. Hic senex quarere, quod juveni nomen, quæ patria, quæ tribus, quæ familia sit, num filium in Medos ad Gabelum vellet ducere, mercedem non desaturam. Angelus promptissimè, Ego, inquit, Azarias vocor, Anania Magni filius. Tuum verò filium ducam sanum, & reducam ad te. Ita in sponsonem hanc conventum, iter paratum, ac parentibus dictum, profectio datum initium. Hic è pluribus, quæ dictione profectuenda forent, unum illud Angeli votum seligimus, *gaudium sit tibi semper.* Hoc loco explicandum an in rebus adversis & turbidis, an in lætu & mœrore seridè hilarescere possimus, & quâ tandem ratione hæc hilaritas excitanda.***

§. I.

Non absurdè quaeritur, num in serio lætu gaudere quis possit? Possè ajo, & quandoque etiam debere. Pluribus id rationibus docebo. I. Apostoli hanc animi læticiam non imperassent, in rebus etiam adversis exhibendam, si ea non possit exhiberi. Atqui præcipiens Paulus: *Gaudete, inquit, in Domino semper, iterum dico gaudete.* Quibus, obsecro, & quando nam

In serio lætu gaudere quis potest, pluribus rationibus probatur: Prima. Philip. 4. v. 4.

quandōnam hæc dixit: Eo potissimum tempore, quo Christiani, ad quos scripsit, fortunis pæne omnibus pro-
 voluti ad quæstiones, & tormenta, ad laniam & sup-
 plicia rapiabantur. Hos ipsos hoc ipso tempore jubet
Gaudere semper. Scivit utique Paulus, & verò etiam ex-
 peritus est ipse, quantis tunc injuriis, & ærumnis vexa-
 rentur Christiani, nihilominus jubet illos *Gaudere semper.*
 Eodem animo Jacobus jugem in adversis lætitiâ per-
 suasurus: *Omne gaudium, inquit, existimate fratres mei, cum
 in tentationes varias incideritis.* Severius hoc priori est im-
 perium. Nec enim eos tantum in adversis, sed ob adver-
 sa vult gaudere. Hoc ipsum & Petrus præcipiens: *Com-
 municantes, inquit, Christi passionibus gaudete.* Neque verò
 istud Domini Jesu discipuli epistolis solum & pro ca-
 thedra, sed reipsâ, & exemplis docuerunt. Tarsensis
 Paulus fame, siti, frigore confectus, catenis vincus, ter
 virgis cæsus, ter naufragus, semel lapidatus, periculis
 innumeris, expositus, calamitatibus & infidiis undequa-
 que cinctus, quotidie pæne mori coactus, nihilominus
 exultans gaudio: *Repletus sum, inquit, consolatione, supera-
 bundo gaudio in omni tribulatione nostra.* Et etiam, mihi
 credite, inter lacrymas gaudiis locus. Non ergo mire-
 mur Angelum dixisse, & pauperi, & cæco Tobia: *Gau-
 dium sit tibi semper.* Luculentè dixit Salomon: *Non contri-
 stabit iustum, quidquid ei acciderit.*

Jacob. cap. 1. v. 2.
1. Petr. c. 4. v. 13.
2. Cor. c. 7. v. 4.
Tob. cap. 5. v. 11.
Prov. c. 12. v. 21.
Secunda.

Vita nostra
comædia
& fabula
est.

Act. c. 6. v. 41. & 42.

Tertia.

Animo læ-
to ad mor-

II. Subinde viatoribus totos dies plorante cælo in-
 cedendum in pluvii, vesperi vestes madidissimæ stil-
 lant, alii emutari non possunt; corpus friget, deest ho-
 spitium, fames urget, panis deficit, nox subsistere cogit,
 animus pendet, quid faciat? Si quis animosior ex isto
 viatorum numero dicit: *Eja, bono animo, fratres, quin
 canimus Te Deum laudamus,* quin nostrum ipsi balneum
 ridemus? Ah, dicent ceteri, quàm frigidus & Sardonius
 est hic ritus, quàm intempestiva hilaritas! Sed, o boni
 viatores, confirmate animos, & actores cômicos cogi-
 rare: subinde illi lacrymas fundunt, quas fabula poscit,
 sed sub personâ ridendi intus lætissimi sunt. E diverso, in
 comædiis nonnunquam convivâ celebrantur, fercula
 ponuntur, pocula ministrantur, sed plerunque satis lo-
 bria & sicca; lætitia, sed parum seria; intus quandoque
 moerent: Quid vita nostra, nisi comædia & fabula?
 Multi ridere ac hilarescere videntur; hilaritas est non so-
 lida, non seria; intus dolent & gemunt, occultis vulneri-
 bus carpuntur; alii lacrymas fundunt, quas nimirum ex-
 cit comædia & instabiles rerum vices, sed intus solatiis
 pascuntur, Christum non tantum anteaambulonem &
 ducem, sed & futurum muneratorem aspiciunt, nec un-
 quam in lectu tam acerbo sunt, quin animo dicant:
 Domine Jesu, hæc quidem amara sunt, & mihi lacry-
 mas excutiunt, sed tui amore hæc libenter atque hilari-
 ter perferam, in te gaudebo semper. Non possit ista
 Christianus? Videte Apostolos, qui probris affecti, mi-
 nis onerati, virgis cæsi, *ibant gaudentes à conspectu concilii,
 quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pa-
 ti.* Omni autem die non cessabant in templo, & circa domos, do-
 centes & evangelizantes Christum Jesum. Supplicium vir-
 garum utique senserunt, sed amor Christi & supplicii
 causa gaudium illis pepererunt. Quod grave & acer-
 bum corpori, suave & jucundum est animo ac spiritui.

III. Inter moerore & dolores gaudiis locum esse non
 nescierunt homines à disciplinâ Christianâ etiam alieni,
 quorum illud effatum erat: Sapiens vel in Phalaridis
 tauro dicit: Quàm hoc non curo, quàm mihi hoc suave!
 Nec defuerunt ei is, qui hoc non solum dicerent,
 sed & facerent. Ignem Mutius, paupertatem Fabricius,
 exilium Rutilius, venenum Socrates, dolium clavis ar-
 matum Regulus æquo & hilari animo tulerunt. Quod
 illi de hac animi generositate somniarunt, id per um-
 bram ostenderunt: At nostri Martyres istud reipsâ ex-
 hibuerunt.

Beatus Ignatius Antiochenus Pontifex, illustrissimus

A Martyr animo lætissimo ad bestias, certissimamque tem-
 mortem properavit. Si in carnificinam, in patibulum,
 in rotam, in crucem ire fuisset jussus, ivisset paratissimus:
 si clibanum, si rogam, si scrobem serpentes plenam
 subire jussus fuisset, lætissimus subisset. Hinc illæ voces
 exultantis: Utinam fruar bestiis, quæ mihi sunt præpa-
 rata, quas & oro mihi veloces esse ad interitum, & alii-
 ci ad comedendum me, ne, sicut & aliorum martyrum,
 non audeant corpus attingere. Quod si venire nolue-
 rint, ego vim faciam, ego me urgebo ut devoret. Ignis,
 crux, bestia, contractio ossium, membrorum divisio, &
 totius corporis contritio, & tota tormenta diaboli in
 me veniant, ut tantum Christo fruar. Generosæ voces,
 animosò ritu excipientis mortem.

Ita Marcus & Marcellianus fratres patriâ Romani,
 hoc uno nomine, quia Christiani, ad stupitem ligari, pe-
 des clavis confixi, à Fabio duce diis facere jussi: Nun-
 quam, ajebant, tam jucundè epulari sumus, quàm hæc
 hilariter Domini Jesu causâ perferimus; cuius amore
 jam fixi esse cœpimus. Utinam nos tam diu relinquant
 in his tormentis, quam diu erimus in vivis. Ita diem, no-
 ctêmque inter supplicia Deo cantantes, telis denique
 confossis, astris, palmisque sunt potiti.

Agatha Catanensis virago, ad carcerem & tormenta
 vêtus ad epulas invitata lætissimè ibat, Hac fronte, hæc
 animi hilaritate multa millia beatorum martyrum car-
 nificinas tripudando adierunt. Hic sanè non somnium,
 non umbra, sed res ipsa, inter cruciatu erectissimâ læ-
 titiâ sese spectandam dedit.

§. II.

IV. Homines pagani & artifices mechanici tunc
 læpe lætissimi sunt, cum gravissimos labores
 obeunt. In agros, obsecro, ad segetes prodeambulemus,
 & spectemus messores. Hi à summo mane in serum us-
 que vesperem in opere continuo, corpore incurvato
 perseverant, urentem tot horis solem tolerant, vix un-
 quam manibus otiosam falcem emittunt, tot manipu-
 los succidunt & ligant, lassitudine se conficiunt, & mul-
 to sudore. Experiatur hæc delicatio quis otiosus, vel ad
 horæ partem, mox falcem velur lampadem triadet aliet.
 At verò homines rusticani in opere tam multo sudoris
 sunt lætissimi. Ita Martyres Christi, ita tranquillâ men-
 tis Christiani, gravia quidem & acerba ferunt, & ta-
 men læti sunt, sicut qui lætantur in messe, dixit Isaias, &
 sicut exultant victores captâ prædâ, quando dividunt spolia.
 Sicut autem villici æstate apricissimo die, flagrantissimo
 sole laboribus sese conterunt, ita hieme in horreis statim
 totos dies, & messem exterunt, triturrâmque conficiunt,
 & tamen læti sunt, etsi cibus vilis & crassus, jus solis ce-
 pis oculatum, olus non unctum, nonnunquam cum
 Apollo ridet, & mensa lautior hydropemmata, aut col-
 liphia fixa cibus valentissimus. Subinde, cum lautissi-
 mē vivitur, vaccini lactis alveus mensam coronat; inte-
 rim dum malè cenant, dum labores gravissimos conti-
 nuant, lætari tamen non cessant messem ad flagellum,
 ad trituram devenisse: ita homo verè patiens, tamesi
 pluribus ærumnis exerceatur, ille tamen non sine gau-
 dio: Hæc, inquit, mea messis, hæc tritura mea est, nulli
 parcendum operæ, nulli sudori. Adversus omnia fortunæ
 fulmina clypeus septemplex validissimus est lætus mos est
 animus; nec est, quod magis mitiget tempora trititæ,
 quàm animi sereni lætitia; altero tanto lævior est afflic-
 ctio, quæ lætum sortitur animum. Eja ergo, miserias
 humanas, & quidquid tolerandum venit, tranquille ac
 hilarem amat crucis gestatorem. Calamitatem jam
 pæne vici, quisquis eam hilariter perferre cœpit.

Militia dux Gedeon adversus Madianitas victoriam
 illustrissimam obrinuit admirando stratagemate. Tre-
 centos non tam milites, quàm tubicines in prælium ar-
 mavit

mauit hoc ritu : Cuius militum unâ manu tubam, alterâ lagenam fictilem cum ardente abditâ face dedit præferendam. Sic armatos in tres centurias divisit, & unâ præcepit : *Quidquid me facere videritis, & hoc & vos facite; me tubam inflante, & vos tubâ clangite, ac simul conclamate: Domino, & Gedeoni.* Hoc paratû Madianitarum castra tribus locis aggressus bellicum cœpit canere, mox omnes classicum canentes, colliserunt lagenas, extulerunt faces, & voce unâ conclamarunt : *Gladus Domini, & Gedeonis.* Continuo tantus terror castra hostilia invasit, ut hostes luporum instar ululantes in fugam præcipitem effusi, mutuâ se cæde truncarent. Victoria prorsus nobilissima, gaudium Israëlis maximum. Sed quibus sumptibus, quanto sanguine stetit hæc victoria? trecenis solum hydriis, totidemque facibus, quarum illâ frangendâ, istæ fuerant comburendæ. Ita vera patientia in luctu & mœrote, inter ipsas lacrymas, inter ipsos dolores solet gaudere; sola est testaturum & facium iactura; ærumnis corpus atteritur, laboribus frangitur, & exhauritur, facultates minuuntur, morbi & dolores graviter sentiuntur. Quid tum? num ideo omne gaudium ex animo proferendum? Est etiam in afflictione summâ gaudii locus. Quod è verbis Domini luculentum. Ad gaudium & exultationem excitans Christus: *Cum, inquit, maledixerit vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversum vos, mentientes propter me, gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis.* Calumniæ profectò & probra, contumeliæ & maledicta supra modum affligunt; nihilominus cum his configimur, gaudere jubemur & exultare. Neque verò Christus præcipit, quod fieri non possit. Ergo gaudere in luctu & possumus & debemus. Sed quomodo?

§. III.

S I Deus & homo conjungant vires, res hæc facilissima est; amicum Deus agit fidelissimum, modò hominem non habeat inimicum; Deus animum jacentem excitat, solatia instillat, spe præmii confirmat, dat siceram merentem, a mariori pharmaco addit faccarum, uti pharmaco popola solent. Expertus hoc David: *Secundum multitudinem, inquit, dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam.* Fit nonnunquam, ut heus nobilis obliquo oculo in famulitii mensam stectat & unâ meminerit querelas ad se delatas, cerevisiam esse acidam, ferinam putidam & verminosam, panem mucidum; de suâ igitur mensâ cantharum vini, & cuilibet quadram panis dominici mittit: illi amplas agunt gratias, lætique ac hilares refectiunculam herilem conficiunt, ac suavibus modis acceptos se credunt; tum quia Domini benevolentiam sentiunt, tum etiam quia vinum suâ indole jucundum bibunt. Videte, obsecro, hos homines ad acerbum & accensum zythum festivè & ameniter cenant, quia vinum gustant, quod domini gratia submisit. Ita planè Deus cum servulis suis liberalissimè agit, recreat, solatur, animos auget, hilarem alacritatem dilargitur. Hinc Paulus alacerrimus in adversis & erectissimus: *Benedictus Deus, inquit, & pater Domini nostri Jesu Christi, pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostrâ, ut possumus & ipsi consolari eos, qui in omni pressurâ sunt; per exhortationem, quâ exhortamur & ipsi à Deo: quoniam sicut abundant passionibus Christi in nobis, ita & per Christum abundat consolatio nostrâ.* Ergo Deus mæstos ad eò exhilarat, ut in afflictione magis affligi cupiant, & tanto sibi magis gratulentur, quanto magis affliguntur. Hinc audent dicere. Amplius, Domine, amplius. Hæc hilaris sanctâque alacritas ita illos in divinâ voluntate firmat, ut eorum quisque cum Paulo dicat: *Placeo mihi in infirmitatibus, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo.*

Tom. II.

A Divinis hæc in re auxiliis suam jungat opellam homo, & curas, metum, angores, quantum potest, animo pellat hæc geminâ cogitatione. i. Deo sic sum, sic placuit Deo, ita Deus voluit: quid obluget ego decretis divinis? 2. Etsi ego hanc rerum iacturam fecerim, hoc damnum pallus sum, licet his ærumnis jam premar, nihilominus cælum mihi patet, imò celerius & tutius hæc viâ illic penetravero. Hæc duplex cogitatio in corde etiam amarissimo mel optimum est. Deus hoc permittit, Deus istud vult: hoc beatitudinem non minuit, sed auget. Nunquid non puella chorearum amantissima, si malo casu pede claudicet, chirurgo animos addens, Ure, inquit, & seca, hæc parum curo, modò ad choreas liceat redire. Et Christianus non æquè animosus dicat Deo: Ure, mi Deus, & seca: infestet morbus, vexet paupertas, invidia exercent, injuriæ conturbent, omnis in me calamitas conspiret, parum hæc moror, modò ad cælum liceat pervenire. Subinde infans tam acerbum clamat & plorat ut cultro confixus videatur; sed monstra ei pomum, aut aliud quidpiam charum, mox sere desinet: cum mœrores & angores nos turbant, modò cælum & æternas delicias seridò cogitemus, mœror & angor omnis remittet. Ea subinde tempora sunt, quibus dicere possumus: Nunquam melius. Lamentatus Abacuc vates: *Ficus, inquit, non florebit, & non erit germen in vineis; mentietur opus olive, & arua non afferent cibum; abscondetur de ovili pecus, & non erit armentum in præsepibus. Segetes jugulabit grando, arbores pruina & gelu interficiet, pecus omne mortalitas auferet, vacua mœrebunt stabula, deerunt agris semina; panem, carnes frustra expectet mensa. Pejus nunquam, sed & nunquam melius, nam addit vates: Ego autem in Domino gaudebo & exultabo in Deo Jesu meo, Deus Dominus fortitudo mea, & pognet pedes meos quasi cæcorum, & super excelsa mea deducet me victor in psalmis canentem.* Licet mala illa omnia in me unum irruant, ego tamen lætus & hilaris cantabo.

C Apollo Abbas, Rufinus & Palladio testibus quingentos monachos curæ suæ committos habuit; omnes mire læti erant. Si quis aliquantulum mœstior visus, mox interrogabatur quid agrimonie sentiret? Quod si ille dolorem dissimularet, aut tegeter, mox Abbas pectus manu palpans dicere solebat: Hic ulcus est, in corde latet. Exhortationes suas omnes Apollo ita instillabat, ut identidem commendaret istud: Non oportet iis ullam prorsus inesse tristitiam, quibus est salus in Deo, & spes in calorum regno. Æternitatis expectationem habemus, cur non omni exultatione lætemur? En hic nostrum illud geminum: Deus hoc vult, & multa pati beatitudinon non officit.

D Ludovicus Granata memorat fuisse virum religiosum, qui licet rebus omnibus urgeretur, ore tamen residente dicere solebat: Bonum, quod expecto, tam est immensum, ut omne supplicium & omne tormentum mihi vertatur in gaudium. Ad hanc animi lætitiâ erigens Christus: *Gaudete, inquit, quod nomina vestra scripta sunt in cælis.* Etiam si nomen vestrum ex omnibus omnino libris eradatur, & affigatur patibulo, insuper vos ipsi in idem atrollamini, etiam in ardentem rogam rapiamini, gaudete. At, ô mi Domine, bonis omnibus exuti sumus. Nihilominus gaudete. Amatorum & patronorum optimi sunt mortui. Vos tamen gaudete. Extremè affligimur; Gaudete, ajo. Combustæ sunt ædes nostræ, mendici sumus; Gaudete; comburi non potest cælum. Agrimoniam cor tabescit. At ego dico vobis, gaudete, nomina vestra scripta sunt in cælis; hæc scripturam nulla manus, vis nulla, nullus ignis poterit abolere. Æternitatis expectationem habemus, cur non omni exultatione lætemur ô Christiani, gaudium vobis sit semper. Hoc verum animi gaudium futuri gaudii gustulus est & exordium.

Ggg 1.

CAPVT

CAPVT XIII.

Tobias junior, Angeli comitantis socius.

Tobias senis filius cognominis Tobias, ubi parentibus valedixit, in viam cum Camite suo se dedit. Matri non valde probatur hoc iter, quod multis lacrymis prosecuta est. Non enim putabat filium à grandævis parentibus sic abstrahendum: jacturam pecuniæ potiùs, quàm filii faciendam censuit. Salvo filio satis opum fuisse futurum. Solatus eam maritus: *Noli flere, ajebat, saluus perveniet filius noster, & saluus revertetur ad vos.* Quod veluti vates pronuntiavit. His vocibus acquiescens mater lacrymas repressit.

Tob. cap. 5. v. 26.

In viâ nos omnes esse nescire non possumus, sed nescimus quo tempore, quàm commodè ad nferam perventuri simus. Angelus Tobias socius exemplo suo suavitè ostendit, quâ ratione nos in nostro geramus itinere. Nam uti facer historicus loquitur: Egressus Tobias invenit juvenem splendidum stantem, præinctum, & quasi paratum ad ambulandum. Hæc tria nobis in nostro ad cælum itinere sint commendatissima. 1. Ut juvenes. 2. Ut Splendidi. 3. Ut Præincti & ad ambulandum parati progrediamur. De hoc triplici in viam paratu jam differendum.

Triplex in viâ ad cælum apparatus.

§. I.

1. Ut simus juvenes piis desideriis imbuti.

Psal. 102. v. 5.

Primum quod ad iter peragendum valde facit, est juvenis. Qui seriè contendit ad cælum, seipsum sanctis desideriis idem renover necesse est. Hoc viatori rex David commendans: *Qui replet in bonis desiderium tuum, inquit, renovabitur ut aquila juvenis tua.* Norat utique sapientissimus rex, hominem jam annis senem non posse recoqui, ut Jafonem, & juvenescere, sed mentis vires perditas quotidie reparandas, plâ desideria, animique decreta instauranda, & hanc esse juventutem illam, in quam homo sapiens quotidie sese induat. Sanctissimi quique homines hoc vitæ compositissimæ habuerunt compendium: Quotidie ab integro incipere. Diebus singulis sibimet ipsi dicebant: Hactenus reverà nihil fecimus, nunc ergo, nunc incipiamus; hoc die, hac horâ; jam res procedet.

Vide vitam illius lib. 8. cap. 21. S. Caroli Borromæi sanctimonie compendium.

Carolus Borromæus pater perpuratus, vir sanctissimus, hoc ad amissum fecit, hoc omnis sanctimonie compendium habuit. Nutritus delicatè, ad avi & patriæ morem, modicis se rebus cœpit frangere; ita principio faciliori pugna seipsum triumphavit. Ipse sibi quotidie dixit: Hoc sanè nihil est ad illud, quod peragendum restat; Carole, nihil dum fecimus; paulò majora canamus. Nunc igitur ex integro incipio. Ita hebdomade primâ vicio abstinuit; alterâ carne, tertiâ pisce, ovis quarta. Hoc pede progressus eò pervenit, ut annis postremis in dies singulos nihil libaret. Eduliorum præter panem & aquam ad dimentum, & parcè sumpta. Festis solùm diebus aliquid calentis opsoni admisit, carne tamen, & ovis atque vino semper exclusis. Sejuncto verno pane etiam abstinuit, fabis tantùm & ficibus in ediam toleravit; sanctiore hebdomade solis lupinis, legumine amarissimo victitavit. Somnum non admisit in lecto jacens, sed in sella sedens aut culcitra stramentitiæ indormiens. Taceo asperrimum illius cilicium & flagellum, creberrimo usu attritum utrumque. Illud insuper multò laudatissimum vir iste sanctus quotidianum habuit, nunquam otiosi, sed aut precari, aut laborare. Et quomodo, inquis, ad hanc vitæ sanctimoniam pervenit? Quotidie de integro inceptit.

Non igitur miremur complurium abstinentiam eò progressam, ut illi victus diurnus fuerit nux unica, & unica somni horula. Admirandâ in omnibus patientiâ quotidie onati sunt juvenescere, & animum instaurare

Ad sanctiora. Ita non pauci aliquot annorum spatio ingentes in virtutis studio progressus fecerunt. Nimirum fabricando fabri simus, vigilando vigilare, jejunando jejunare, continendo nos discimus continere. Hoc plurimum obstaculo est; incipere nolunt, aut à cœptis mox resiliunt. Hoc opus, hic labor. Ex integro incipiendum quotidie. Hi certè juvenes sunt, qui assiduâ mentis innovatione juvenescunt.

Memorat Paschasius duodecim Anachoretas in senectute coisse, principem quæstionem fuisse hanc: Quod spiritualis vitæ fundamentum sit? Primus sententiam rogatus dixit: Me ipsum crucifixi torum: Quis à tergo mihi pendeat, non video; quid Mundus fremat, non curo, à tergo mihi est; ego autem me ipsum inspicio, vix mihi oculo rum satis est ad hoc spe & oculi. Alter hoc sententia dixit: Ex quo hoc vitæ genus amplexus sum, mihi ipse quotidie dico: Hodie renatus es, hodie primum capisti servire Deo; sic esto quotidie peregrinus, craftino forsan ad terminum perventurus. Hic pedarius quidem Senator religiosissimè omnium dixit, & congruè prorsus paginis divinis. In confirmationem dictorum addo, quod Pelagius narrat: Pambo eâ ipsâ horâ quâ mortuus, dixit. Non nemini me locutum, cuius poeniteat: quidquid comedi, his manibus & operâ paravi. Nunc ad Deum vado, ut qui nec initium quidem fecerim serviendi Deo.

Sed eodem Pelagio teste, Abbas Moses Silvanum Abbatem interrogavit: Potestne aliquis quotidie initium facere conversationis? Cui Silvanus: Si est, inquit, operarius, potest omni die & horâ inchoare conversationem.

Hæc optima proficiendi ratio est: In nosmetipsis descendamus quotidie, solennioribus saltem diebus. Dicat quisque sibi: Quam exiguum hæcenus, quam nullum in virtutibus progressum feci, in eâ præsertim, in quâ maxime debuissim: quàm in me friger Christianus

Caliorum amor, quàm debilis est patientia, quàm mansuetudo & animi submissio nulla! Eja igitur, eja cum Davide sanctissimè statuo alium induere hominem. Dixi, nunc capi. Hac invocatione sui quotidie seipso robustior David ad Deum contendit grandis passu. Hæc illa est juvenis, ad arduum iter, quod cœpimus, conficiendum necessaria. Hoc modo vegeti juvenes, optimi sunt viatores. Hoc ritu sub ipsam vitæ finem in extremis, ut Pambo fecit, juvenescendum.

§. II.

Alterum, quod in juvene cælesti admodum erat spectabile, scribit Splendidus, vultu decorus, veste nitidus. Viator ad cælum, ante omnia intentionis sit rectæ, & conscientia bonæ. Alterum ex altero sequitur. Quæ agenda optimo agit animo & fide summâ, seu, quod diximus, Intentione rectâ, non potest non esse conscientia bonâ. De Intentione rectâ, quæ amissus est omnium humanarum actionum ante annos aliquam multos librum dedi; quem subinde, mi Lector, relegere non pigeat, & præceptionum meminisse. Omnia sunt sita in Intentione rectâ, Christi dicto: *Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit.* Si recta & sincera est intentio nostra, omnes actiones nostræ coram divinis oculis pretiosæ sunt: Sin autem prava est & maligna Intentio, actiones nostræ nullius pretii, & ut nubes calæ sunt. Hæc certè Intentio semel minimum in die instauranda, matutinis præsertim horis. Illud consultissimum & magni promeriti est, actiones singulas Deo consecrare hæc talibus formulis: Domine Jesu, honori tuo, & tibi scribo, tibi lego, tibi canto, tibi comedo, bibo, tibi curo, ambulo, quiesco, dormio, tibi omnia facio. Porro non tantùm veste nitidum, sed & vultu decorum se Tobias stitit juvenis cælestis. Præcorum placitis.

Augusta forma multum de celo trahit,

Egria

Egregia formæ diu latere non potest.

Vtrumque hoc verissimum de Intentione rectâ pronuntiarum. Intentio bona forma est angustissima, quæ cuncta de cælo trahit. Bonæ mentis, seu, rectæ Intentionis homo, vultum à Deo nunquam avertit: nam illius oculi in divino vultu habitant. Atque hinc talis Intentio diu non potest regi. Quam erectæ Intentionis uterque Tobias fuerit, è verbis & actionibus, è stipe liberalissimâ, è melioris vitæ spe certâ facile sciri poterat: hæc optimi animi signa sunt non fallacia. At uxor Tobias, & cognati pravam Intentionem suam conviciis, irrisione, maledictis fatis prodiderunt. Jurisconsultorum scito: A fine denominatur res: si finis bonus, bona sunt omnia: atque ut Aristoteles loquitur: Cuius finis melior, & ipsum quoque melius est. Summi momenti est bona sit amala Intentio. Hiccardo est, in quo vertuntur omnia. Tanti profectò est Intentio, ut Augustinus dixerit: Quidquid vis, & non potes, factum Deus computat. Si vis plurimum stipis dare, nec potes, jam dedisti, factum Deus computabit; si tolerare inediaam velis, nec possis, jam tolerasti, Deus factum remunerabitur. Eodem sanè modo, si furari vis, aut mæchari, nec potes; jam furatus, jam mæchatus es; Deus computabit factum. Ut vestis & vultus corpori splendorem, sic confert animo bona intentio omnem virtutis ornatum.

§. III.

Tertium, quod in tabellione cælesti suspiciendum: Præcinctus stans, paratus ad ambulandum quavis horâ. Infame præcis esse discernitum. Nebulæ Satyricus canit:

Non pudet ad morem discincti vivere Natis.

Ignominiosum erat militia, discingi. Hordeum pro tritico datum, & iustum ante castra fodere discinctum, magni dedecoris erat. Discinctus & mollis, atque iners homo, plerunque sunt affinia. Hinc iussu Christi: sine lumbi vestri præcincti. Hinc Petri & Pauli hortamenta: Stare ergo sicut lumbos mentis vestra; in omnem horam ad omnem nutum parati. Maximi refert, hoc unum probè capere, peregrinos ac viatores nos esse, cælum viæ terminum, finem peregrinationis incertissimum, nec quidem momentum à morte tutum, iter brevi & forsitan subito finiendum. Idcirco Petrus ingenti sollicitudine: Charissimi, ait, obsecro vos, tanquam advenas & peregrinos, abstinere vos à carnalibus desideriis: atqui certò abstinebitis, si firmiter credatis, quòd advenæ & peregrini sitis.

O mi Deus, quantæ hoc levitatis & incogitantia est! Quotidie morientes cernimus, ad sepulchra mortuos deducimus, & tamen nos mortuos suaviter obliviscimur, qui morti proximi sumus. Nemo hinc manentem habet civitatem. Credimus hoc quidem, sed languidissimè, & quod credimus, obliviscimur. Moribundis oculos manu claudimus, viam ejus, qui moritur, finitam pronuntiamus, nostram tamen finiendam perfectoriè cogitamus. Epicedia, threnos, nenia, feræ campanas, solennes inferias quotidie audimus, novissimorum tumbas & tumulos transimus, & tamen nos eò brevi ducendos obliviscimur. Qui Augustâ Antverpiam tendit, in viâ frequentissimè loquitur de Antverpiâ, Antverpiam cogitat, Antverpiam somniat. Nos ad cælum tendimus, quis nostrum, & quando loquitur de cælo? de pecuniâ sermones longissimi & pæne perpetui texuntur; de rerum damnis juges ploratus, de lucro & questu altercationes æternæ, quis de cælo litigat? vix ulla uspiam unquam cæli mentio, tanquam si eò perventuros nunquam ferè vel cogitemus, vel speremus. Obsecro vos, viri pecuniosi, de pecuniâ loquimini, pecuniarum disputationes vestras non prohibeo, sed paullulim muto, si possim. Hoc sermone creberrimo pertractate, quam tuto collybo pecuniam in terram sanctam, in cælum transmittatis. Egena pauperum manus securissimè

Tom. 11.

A mus est collybus, quo thesauros omnes transmotu tutissimo licet mittere in orbem alterum. Mittite, quæso, mittite, quidquid cupitis non perdere; brevi omnia fenore millies aucto recepturi.

Obsecro ergo vos, tanquam advenas & peregrinos, aptate vos itinere, quod differri potest, nec interrumpi. Peregrinandum est, & assidue pergendum. Huic itinere rectè conficiendo plurimum facti, quorundam juventutem animi restaurare. Quotidie vel in ipsâ mortis viciniâ ex integro incipiendum, tanquam si præterito tempore parum ad rem sit actum. Intentio recta non singularis tantum diebus, sed & horis & horæ momentis innovanda, ne unquam desit conscientia bona. Hic vultus & vestium splendor est. Denique præcincti stemus, & ut Tertullianus loquitur, expediti ab impedimentis lacinosa & implicitæ vitæ. Illas superflui cibi, superflui somni, curarum & sollicitudinum superfluarum lacinias auferamus, habentes alimenta, & quibus regamur, his contenti simus. Ambulemus dum dies est, sed ambulemus præcincti.

CAPUT XIV.

Tobias junior docentis Angeli discipulus.

Tobias Angelo comitante ad fluvium Tigrim pervenit, ubi pedes loturus merserat. Hic prædo maritimus, immanis cetus ex undis emergens impetum in Tobiam videbatur facturus. Exterritus Tobias, comitis inclamans opem: Invadit me, inquit. Cui comes, Brachiam illius, ait, apprehende, & ab te trabe. Fecit, ut iustus. Mox Angelus: Hunc piscem, inquit, exentera, & jecur illius cum corde ac felle tibi sepone; sunt enim ea medicamentis necessaria. Omne reliquum piscis partim assurant, partim sale condierunt, & in viam sumperunt quotidiano hoc victu contenti, dum in urbem Rages pervenerunt. Hic Tobias discendi avidus interrogavit Angelum: Obsecro te, frater Avaria, dic mihi, quid ea, quæ servari voluisti, medicinæ contrent? Cui Angelus: Cordis, inquit, particula prunis imposita omne genus dæmonum fumo pellit: fel oculorum albuginem tollit. Hic interrogatio Tobias ansam nobis præbet, ut ad quasiunculas aliquot de cane, de medicamentis, de pisce respondeamus. E quibus facile erit colligere, quantum in rebus etiam imputis profuerit Tobias comitatus Angeli.

§. I.

Questiuncula. I. Cur Canis à scriptore sacro describatur? Historicoz mos est subinde frivola, minuta, vilia, miscere narrationi, ut tanto plus auctoritatis accedat veritati, & lector ad dandam fidem tantò sit promptior. Beatus Marcus narrans Domino Jesu vincula in oliveto injecta, rem modicam atexit de adolescentis, qui solâ Sindonem amictus, ut injectas manus faleret, rejecit Sindonem, & profugit nudus. Beatus Lucas Christo Domino in olivetum prodeunte duos gladios è cenaculo ad illud itineris sumptos memorat. Beatus Joannes inconsutilem Christi tunicam, & duos ad monumentum excurrentes Apostolos summis mysteriis immisecit. Ita hinc divina providentia voluit mentionem fieri canis, qui sic suum herum abentem est profecutus, ita revertentem præcurrit, & præoccupavit evangelia. Insuper fidelitas canum humanis moribus insignia præbet documenta. Omnium animantium canis à fide in Dominum maximè laudandus. Quemadmodum verò Salomon pigrum ad formicam mittens: Vade ad formicam, ô piger, inquit, & considera vias ejus, & discite sapientiam. Haud aliter dixerim ego: Vade perfidioso ad canem, & discite fidelitatem. De docili ac fideli prorsus indole canum eruditè scripsit Justus Lipsius. Non igitur hinc supervacaneum mentionem canis fieri. Nam, quod

Tertull. lib. 4. contra Marcionem cap. 29. 1. Tim. c. 6. v. 8.

Tob. cap. 6. v. 3. & 4.

Questio: Cur canis à scriptore sacro describatur. Marc. c. 14. v. 51.

Luc. cap. 22. v. 38. Ioan. c. 19. v. 23. & cap. 20. v. 4. & 5.

Prov. cap. 6. v. 6.

Lipsius centuriâ 1. ad Belgas epist. Chrylo. 44.

Chrysoftomus, & Hieronymus observant, in scripturis divinis singula verba, syllaba, apices, puncta plena sensibus & mysteriis; nihil hic superfluum, nihil minutum. Hoc loco; uti Raphaël tutelarem Angelum, ita canis conscientiam designat, quae certè fidelissimis latratibus suis usque & usque monere non desinit.

2. **Questio:**
Quis piscis iste fuerit Tobiam invadens. *Valef. in sacra philo-
phia, c. 42.
milib. p. 332.
Gal. lib. 10.
de simplici
medicam.
cap. 12.*

Questiuncula 2. Quis piscis iste fuerit Tobiam invadens. *Quaestio videtur sterilis. Viri docti hac de re sententia verbo expedienda. Franciscus Valefius Philippi II. Hispaniarum regis medicus cenfet carnivorum illum immanem cetum, appellari Callionimum, sive Uranoscopum; quod insignem praefert fronte oculum, quo cetum spectet; fel autem hujus piscis in varios usus esse commodissimum. Nam, Galeno teste, quorundam animalium bilis singulariter à medicis extollitur, tanquam aciem acuant, velut piscis, quem Callionimum vocant. Assertio verosimillima. Morales hujus piscis significatus prudenti lectori defero eruendos. Hoc unum addo: Norunt Angeli omnium herbarum, arborum, plantarum, animalium, gemmarum vires & agendi vim. Hinc illis longè facilium quosvis morbos persanare. Nos miseri passimus in ignorantia tenebris. Quam exiguum, quam nihil est, quod scimus ad Angelos. In beatorum seculis haec omnia cum Angelis sciemus. Amplissimam hanc scientiam Adamus protoplastus & Salomon rex sapientissimus habuit. Scivit enim dispositionem orbis terrarum, & virtutes elementorum, initium & consummationem, & medietatem temporum, vicissitudinum permutationes, mutationem omnium morum, anni cursus, & stellarum dispositiones, naturas animalium, & iras bestiarum, vim ventorum, & cogitationes hominum, differentias virgultorum, & virtutes radicum, & quaecunque sunt absconsa & improvisa didicit. Omnium enim artífex docuit illum sapientia. Volam in medicum, à Salomone scriptum, combussit rex Ezechias, uti asserit Eusebius, quod populus morborum ex eo medelas fumeret, & sanitatem à Deo postulare negligeret.*

Adami protoplasti & Salomonis scientia. *Sap. cap. 7. vers. 17. & segg.*

§. II.

3. **Questio:**
Cur Angelus in re medicā instruxerit Tobiam. *Eccli. c. 38. v. 2. & 4.*

Questiuncula 3. Cur Angelus Tobiam in re medicā instruxerit? origo medicinae à Deo petenda. Quod Siracides affirmans: *A Deo est enim omnis medela, inquit, altissimus creavit de terra medicinam, & vir prudens non abhorrebit illam. Sive jam medicamenta bene vel malè respondeant, magni aut nullius sint effectus, ad sanitatem aut morbum proficiant, utrumque à Deo est. Medicinis utor, inquis, sed frustra. Medicamenta non comprehendunt, venis non concipiuntur, nihil auxilii valentis adferunt. Ne id, quae se, mirare; complures sunt causae medicamenti malè respondentis. 1. Ah quoties exterforis, & repurgantibus medicamenti curamus corpus? Animus egeret, quem turpiter negligimus; suam corpori vitam tuemur, & animus jacet mortuus. 2. Humana remedia saepe prius quaerimus, quam divina; nonnunquam admovemus ea primo, quae ultimo loco aut nullo essent ponenda. 3. Auxiliis humanis & arte medicā nimium plerumque nitimur. Quod Rex Ala cetera optimus fecit, qui magis in medicorum arte confisus est. Ideo permittit Deus, ut vanissima spes eludatur à medicamentis nihil proficientibus.*

Medicamenti malè respondentis tres causa. *Prima. Secunda. Tertia.*

4. **Paral. cap. 16. v. 12.**

4. **Reg. c. 20. v. 7.**

4. **Joan. cap. 5. v. 4.**

4. **Questio:**
Cur omne

Ne verò mitemur ab Angelo Tobiam aliquid artis medicae hausisse, Sanctissimi qui que homines aegrotum maximam curam gesserunt. Isaias regi Ezechiae non solatium tantum adhibuit, sed etiam è ficibus malagma imposuit. Obsequiis aegrotorum Angeli suam operam crebro impenderunt, cur homines id officii detractent? Angelus tot morbidorum bono Solymaeam aquam stans vicibus movit. His igitur praecceptis medicis amorem suum tam in parentem, quam in filium Angelus monstravit.

Questiuncula 4. Cur omne piscis reliquum, quod

A non assarunt, sale condierint? In Oriente itinera tot piscibus cauponis & diverforis non distinguebantur, uti apud nos. Eo aeo viatores suum commearum secum portarunt, aut jumentis vixerunt. Cena aut prandii tempore ad rivulum diverfati cenarunt symbolis allatis, noctem dicunt sub arbore parula, aut in viridi cespite sub puro Jove egerunt. Ita Jacob aequore aperto noctu dormiit, salinum capiti pro cervicali subjecit. Ita Joseph fratres ad iter instruxit, datis supra cibariis in via. Ita hic Tobias paratis omnibus, quae erant in via portanda, fecit vale patri suo, & matri suae, & ambulaverunt ambo simul. Ita Raguel uxori suae dixit, ut praepararet omnia quae in cibos erant iter agentibus necessaria. Et quamvis via peregrinis viros & pagos offerret, in iis tamen aliud non petebatur, quam hospitium, & esse sub recto, quod hodieque in Polonia & Hispania moris est. Aeo veteri cauponas & vinarias tabernas non admittebat eorum hominum partim frugalitas, partim etiam hospitalitas. Sumptibus hac in re multum praeparatur. Necdum artes ille in usu erant, doctis dolis attondere hospites, masrupia extenterae, as emungere. Sunt quidem hic sumptuariae leges bonae, sed malè servantur. Ita pisci ad amicorum aliquem, aut hominem notum diverterunt. Piscis enim Hospitalitas usitatissima. Quam Paulus admodum commendans sapientius: *Necessitatibus sanctorum communitatis, inquit, hospitalitatem sectantes. Caritas fraternitatis maneat in vobis. Et hospitalitatem nolite oblivisci, per hanc enim placuerunt quidam Angelis hospitio recepti. Hac virtus inter Ceritum tabulas, & pane ex omni virtutum sylabo erasa, jam propè nullius inter homines pretii est, cum tamen non desint egeri, pauperes, peregrini, quibus hospitalitas esset exhibenda. Sunt quidem diverforia & hospitia, sed pauperum crumenulis nullus hic locus est. Aeo Christi Domini jam pandochia, stabula, tabernae cauponariae fuerunt. Et constar quantum humanitatis ac reverentiae in primo omnium diverforio Berthelemi Christo fuerit exhibitum. Leges ab Apollolis sancitae nulli Clericorum permittunt penetrare pinas, muled minus illic comportare, aut choreas ducere.*

§. III.

Tobias igitur, ejusque comes prisco frugalitatis tenaces, quidquid reliqui habuerunt è pisce, salerunt, & asportarunt. Hinc verosimilis quorundam conjectura est, Tobiam & comitem iter equites confectisse. Erat enim Tobias primarii viri, aconomi regis filius, hunc à patre peditem in viam tam longam amandatam parum credibile. Et vix fieri potuit tam multum salis piscis usque Rages perferre tergo. Hic autem singularissima Dei providentia toto animo cogitanda, quae in rebus eius gerendis planè admirandam se praebuit. Et enim ejus specimen animal, quod vivum censebatur noxium & mortiferum, jam mortuum, itineris maximum est subsidium. Ex hoc fluviali praedone Deus insigne suis viaticum providit. Poterant viatores isti cantare: *Salvati sumus ex inimicis nostris. Praeclarissimè dixit Cyprianus. Habenti Deum nihil deerit, si Deo ipse non desit. Ita Daniel cavo leonum merfus delicias mesorum à volante dapifero accepit: Judaeis annona venit è caelo: Eliae commearum avium furacissima deportarunt. Nihil deerit habenti Deum. Sed quid opus erat his saltamentis? Christus totis quadraginta diebus inedia toleravit, & postea deum esurit. Moses in Sinai jugo quadraginta dies & quadraginta noctes panem non comedit, & aquam non bibit. Elias totidem diebus impransus & incenatus ad montem Horeb peregrinatus est. Cur Deus Tobiae famem, sicim que non simili modo sedavit, cur salus piscis per viam mem deponendus? Nimirum hoc agit Deus, ut providentiam suam mortalibus quam perspectissimam reddat variis eam modis sub oculos ponit, ut quantum potest maxima davin.*

Singularissima Dei Providentia erga Tobiam. *Matth. c. 4. v. 2. Eccl. c. 5. v. 28. Reg. c. 19. v. 8. Cur Deus Tobiae famem, sicim que non simili modo sedavit, cur salus piscis per viam mem deponendus? Nimirum hoc agit Deus, ut providentiam suam mortalibus quam perspectissimam reddat variis eam modis sub oculos ponit, ut quantum potest maxima davin.*

maximā in eum fiduciā ferantur. Revera providentissimus hic pater pro victu ac vestitu filiorum longē vigilantiorē gerit curam quā gerere possint pro seipis filii. Hinc & agerrimē fert filios amanatissimo patri tam parum fidere, sibiipsis vanissimam & nihil profuturam sollicitudinem struere, frustra trepidare, & animo angī.

Hoc quidem non negamus: Deus suos in deliciis non habet; cibum eis submitit, sed minimē delicatum, panem hordeaceum, sub cineribus coctum, pisces sallos, pulmentum & messorum prandium, eum tamen eodem sumptu exquisitissimas posse præbere epulas. Nam ille idem Angelus qui Abacuc ē Judæā in Babylonem agili vecturā transtulit, & Danieli pulmentum messoribus paratum obtulit, potuisset ex aulā regiā unum aliquem dapiferorum, unā cum ferculis in leonum caveam avehere. Noluit Deus ita fieri, neque sine causā noluit. Quis autem cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? Tertullianus aliquid causā assignans: Constitui oportet exemplum, inquit, in tempore pressuræ Xerophagis esse vivendum. Vult Deus suos, præsertim in afflictionibus, non lautē, nec delicatē vivere, necessitati enim non voluptati subvenit. Quod Danieli Deus pulmentum tantum, non etiam potum submitterit, in promptu causā est, pulmenta & offæ, humidiores cibi inum secum potum adferunt. Quod Christus in solitudine tot millibus hominum sine potu panes distribuerit, ne miremur, utique ad rivulum vicinum confederunt, ubi sibi propitiare poterant. Odit Deus superflua. Addo: Cibi viliores & generis unius præcationi & luctæ spiritali sunt aptiores. Hinc Sethi nepotes & posteri herbis tantum & fructibus victitabant, carne & vino abstinentes. Daniel tres sibi superstit hebdomadæ precibus & vitæ rigoribus exigendas: Panem, ait ipse, desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introjerunt in os meum. Oraculum Dominicum habemus: Non in solo pane vivit homo. Sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Nimirum in eo situm est, cui Deus benedicat. Dei benedictio modicum & vilem cibum vel præstantissimo efficit altiliorem. Habenti Deum nihil deerit.

Mirtamus ergo curas superfluas, omnem sollicitudinem nostram, quod Petrus monet, projicientes in Deum, quoniam ipse est cura de nobis. Ita vigilantissimæ Dei providentiæ nihil penitus diffidamus. Hoc infantes stulti & homines modicæ fidei solent, qui plus suæ credunt sollicitudini, quā sapientissimæ Numinis gubernationi. Clemens Alexandrinus eruditā elegantia: Sumi, inquit, quaestiones, quæ sensu indigent, an nix candescat, an ignis ut ardeat, anque. Alique admonitione egent, aut increpatione. Vtrum inimici ignoscendum, sejanium servandum? ignosce, serva: quaedam digne sunt, ut puniantur, ut est, querere, an sit providentia: Deus pro omnibus & singulis curat, nec curat tantum, sed omnibus & singulis, quod illis maximē profuturum, suppeditat. Fidamus Deo in omnibus. Habenti Deum nil deerit.

CAPVT XV.

Tobias junior ab Angelo contra demonem instructus.

Petrus Maffeus Indiarum historiam profecutus: Cū, inquit, Emmanuel Lusitanæ rex Anno Christiano millesimo quadringentesimo nonagesimo septimo navigationem expediret, quæ Orienti Evangelium & Christiana sacra intulit, primæ prætoricæ navis nomen dedit Gabriel, qui primus è cælo terris Evangelia deportavit: Alteram Raphaëli viatorum duci ac tutori inscripserunt. Fidelissimi duces nostri sunt Angeli: summā fide, amore incredibili, peritiā maximā nostris itineribus moderantur.

Nicephorus Callistus & Cæsar Baronius narrant, Theodosio Imperatori à secretis fuisse virum perfidum Joannem, qui nullam quieris partem capturus videbatur, dum æquè Imperator cum Theodosio salutaretur. Nec miles defuit ad eas molitiones: In hunc Theodosius supremum militiæ præfectum miles Ardabarium, cui omnis pugna felicissimè terrā cessit, non item mari; hic verterunt vices, nam ventus subito coortus ducem Theodosii cum copiis tyranno tradidit capiendum. Nimirum causa æquissima videbatur labare. Eventus tam infelix Theodosium supra modum habuit sollicitum, adduxitque in angustias. Putaverat certè tyrannus Theodosium jam sui fore arbitrii, si quidem Ducem cuperet liberatum. Sed Aspar Ardaburii filius parentem inter hostium unguis deserere nefas ratus, eo, quo potuit collecto milite tyrannum insequi decrevit. Nec pii Cæsaris pices defuerunt. Nam Angelus pastoris habitu præcessit Asparem & Ravennatem eum, trajiciendi modum monstravit, easque vias duxit, quas nullus hominum ille audiret. Ita Ravennam non adeo numerosus miles occupavit, & Joannem perfidum tyrannum cepit, qui Aquilejam ductus, dexteram unā cum capite amisit.

Auctores viæ multo peritissimi sunt Angeli, nec unico quidem vestigio fallunt. Peritiā hanc comitis sui fidelissimam expertus est Tobias, quem Angelus non solum suavissimè duxit, sed etiam variè in rebus agendis erudit. Nos dissertatione priori quatuor posuimus quaestiuiculas super hoc itinere Tobias. Apponamus hic tres alias, responsuri ad singulas.

§. I.

Quaestiuicula 1. Quā ratione & an verè dixit Angelus: Ego sum Azarias Ananiae filius? Est enim, qui hunc è cælo tabellionem arguat mendacii. Nos vera dixisse asserimus. Nam Azariae formam comes caelestis induit. Atqui nos phraasi vitatā ita loquimur, cum templi aram loquente manu monstramus atque dicimus: Hic Christus est à Magis adoratus, hic Christus in oliveto sanguinem sudans, hic Christus in crucem suffixus, quia imago Christi adorati, sudantis, crucifixi est. Ita olim sub orbis primordia locutus cum Jacob Angelus: Ego sum Deus Berhel, ubi unxisti lapidem & votum posuisti mihi. Erat certè Angelus, qui Deum representavit. Quod in lege veteri frequentissimum fuit. Deinde, si vim vocis spectemus, Azarias auxilium Dei, Ananias donum Dei designat. Quam ergo congruè istud sibi nomen indicavit Angelus?

Quaestiuicula 2. Cur Angelus servari jussit cor, fel & jecur piscis? duplicem causam ipsemet assignavit: fugandis diabolis, & oculis persanandis. Interpretatio certè, quam divinus Spiritus hic spectabat, nobis commodissima. Tria potissimum sunt, quæ interiorē hominem juvent, faveant, ament: Contritio cordis, tolerantia afflictionis, edomatio, vel ut loquuntur, mortificatio carnis. Primum corde, alterum felle, tertium jecore adumbratur.

1. Contritio, seu, cordis dolor ob admissas noxas earum virium est, ut animus dolore hoc concepto, est levalibus peccatis saucius, mox reviviscat è mortuo. Uti Mithridaticum Alexipharmacum omne pellit venenum, ita cordis contritio, omne letiferum extinguit peccatum. Hinc multò saluberrimi consilii est, eadem mox horā, quā commissa est noxa, animum letaliter vulneratum contritione persanandum. Hinc ille, quem vocat contritionis actus tot libellis, tot chartulis ad creberrimum usum perscriptus. Nec enim differenda est medicina, quamprimum admittā capitalis aut gravior noxa. Contritio ad vitam momento revocat. Cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Quamprimum David seriò dixit: Peccavi. Mox Nathan subjungit: Dominus.

Nicephorus lib. 1. 4. hist. cap. 7. Baron. tom. 5. anno 25.

1. Questio: Quā ratione & an verè dixit Angelus: Ego sum Azarias Ananiae filius. Vitarum lib. 1. contra Edmunda Campianum pag. 77. Gen. cap. 31. v. 13.

2. Questio: Cur Angelus servari jussit cor, fel, & jecur piscis? Ejus Duplex causa. Tria interiorē hominem juvant: 1. Contritio.

minus transfuit peccatum tuum. En, inquit Ambrosius, quantum tres syllabe valeant. Cui subscribens Cyprianus: O penitentia, inquit, quid de te novi referam? omnia ligata solvis, omnia contrita sanas. Atque hoc car est, quod ferrari iussit Angelus.

2. Fel, seu afflictionis tolerantia.

Isa. cap. 28. v. 19.

2. Fel, est afflictionis tolerantia, qua & Contritionem juvat & Mortificationem. Fel istud arumnarum amarore suo nitidos & acutos admodum reddit oculos. Nam, quod Ilias dixit: Vexatio dat intellectum. Afflictio elleborum est, quo Deus noxiam & peccantem redundantiam a nobis depellit, & ad mentem sanam reducit. Nos saepe deturbamur de mente, & ad insaniam redigimur ob pravas animi afflictiones, quae in furorem & mentis alienationem nos agunt, ideo Deus elleboro suo consilium & sensus fugitivos revocat.

Garfias l. 2. de plantis indicis c. 1.

Indiae arbor est, quam arborea Tristem indigena appellat. De hac Garfias ab horto disereus: Arbor Tristis in India, inquit, nunquam floret nisi post solis obitum; interdum folliculos, seu, calyces clausos habet, noctu aperit, tanquam solem reformidans, sicut vesperiliones non volant nisi nox offundatur, & tenebrae incedant: sic plurimi hominum nunquam ita compositi ac modesti, ita dociles, ac devoti sunt, quam cum egroti, aut aliis arumnis pressi sunt. Tunc precantur, tunc manus caelo attendunt, & omnem promittunt sanctimoniam. Tunc demum oculos aperiunt, & acutum cernunt, cum in oculis fel arumnarum sentiunt. Vexatio dat intellectum.

3. Jecur, seu Mortificatio.

Rom. cap. 8. v. 13.

Tob. cap. 6. v. 8.

Math. c. 17. v. 21.

Galat. c. 5. v. 24.

3. Jecur prunis impostum, est edomatio carnis, seu, Mortificatio. Lex certa est, quam beatus Paulus divino Spiritu jubente dixit: Si secundum carnem vixeritis, moriemini; si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis. Quanto magis viget, vivitque caro, tanto magis interit Spiritus. Prunis imponendum est jecur; sumus ejus extricat omne genus demoniorum, sive a viro, sive a muliere, ita ut ultra non accedat ad eos. De demonibus fugandis Christus: Hoc autem genus, inquit, non ejicitur nisi per orationem & jejunium. Nemo unquam vicit diabolum, qui nequit carnem vincere. Hic ingenti opus est sui edomandi sollertia. Multa corporis commoda fastidenda, gravia contra & aspera in amore habenda, ut quibus solis adulescere virtus insuerit, quae mollibus aliqui & jucundis praefocatur. Res certa: qui sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitio, & concupiscentiis. At vero caro, ejusque prave cupiditates nullis clavibus aptius figuntur, quam abstinencia & jejunio. Hoc autem est, quod maximè horremus: ne in ediam toleremus, exculationes mille adferimus. O bona pecora ad pastum natal Sauritate diabolus non fugatur, qui veluti canis non recedit, dum patet macellum carnis plenum. Hic Cerberus non abigitur copioso & lauto pastu; per orationem & jejunium ejicitur.

§. II.

3. Questio: Quomodo res sensibilis agat in spiritalem, fumus jecoris in diabolos. Dixerat enim Angelus: Cordis ejus particulam, si super carbones ponas, fumus ejus extricat omne genus demoniorum. Quid virium habet fumus contra spiritus? Multa hic Theologi. Et constat de falsis Regum, Saulem in furorem a diabolo actum, modis musicis restitutum ad se rediisse. Ideo David in citharæ dum regnum aulae adscriptus. Plurimi ante Saulem intemperis acti & a malo demone infesti symphonia convaluerunt ex malo. Josephus testis oculatus: Videnim, inquit, ex popularibus meis quendam Eleazarum, in presentia Vespasiani, & filiorum & tribunorum, reliquorumque militum, multos arreptitios percurantem. Modus vero curationis erat hic. Admoto naribus demoniaci annulo, sub cujus sigillo inclusa erat radicis species a Salomone indicata, ad ejus olfactum per nasum extrahebatur da-

Josephus l. 1. Aniquit. cap. 2. post initium libri pag. 257.

monium, & collapsio mox homine, adjurabat id, ne amplius rediret: Salomonis interim mentionem faciens, & incantationes ab illo inventas recitans. Volens dein Eleazarus his, qui aderant, ostendere suae artis efficaciam, non longè inde ponebat poculum, aut pullubrum aqua plenum: imperabatque demonio hominem exeunti, ut his subverfis signum daret spectantibus, quod reliquisset hominem. Quo facto nemini dubium erat, quanta fuisset Salomonis scientia, & sapientia.

Ergo emergenti, si Josepho fides, odore singularis herbae curati. Alii fanaticos virgis aut flagris caedunt in remedium, ita enim agitant ab iis furias expelli aunt. Sunt, qui infestos a malo demone, excrementis caprinis velut catapotis curent.

Ad haec omnia Theologorum scholae, si cum iis loquendum, ita respondent: Corporalia in spiritum, aut spiritalia nequeunt directe agere, sed indirectè; naturaliter tamen dum corpus a malo genio infestum ita comparant, ut demum cedere cogatur demon. Exempli gratia: In homine Iracundo, qui flavâ vel atrâ bile (cholera vocant & melancholiam) abundat, in eo certè eadem non longè stuvius habitat, quam in homine, sedate indolis. Quod si in altero illo fel minuatur, diaboli habitatio destruitur: mavult enim cedere, quam in commode habitare. Quod si caprarum excrementa, vel fideculum quid emergentis appensum fuget demonem, id eâ causâ fieri dicendum, quod summa demonis superbia ferendo non sit ejusmodi contemptum. Sed & illud ingenue fateamur, in indagandis rerum naturis plurima latere, quae ignotum. In hoc etiam Orde nostro innumera rerum naturalium arcana tegi, quae nesciamus, nec unquam dum hic vivimus, penetraturi simus. Plurima scholarum conclusivunculis affirmantur, aut negantur, quae etiamnum incertissima sub judicis scepro pendunt. Haec, inquit Augustinus, videt Auctoritas divina. Certissima ea est sententia, scire quam parum sciamus, & quam in multis nihil cogniti, nihil experti habeamus. Non nimium aestimemus, obsecro, arguere: nulas nostras scholasticas, secreta naturae plurima nunquam rimabimur; insana Dei arcana nec quidem eminushic contuebimur. Rex David simile quid conatus: Excusabam, inquit, ut cognoscerem hoc; labor est ante me, donec intrem in sanctuarium Dei. Tanti regis sapientia hic caecavit, quid tu tibi angustae vernula capite polliceris? sapienter & ingenuè fecerimus, si nostram potius ignorantiam confiteamur, & cum Paulo succlamemus: O altitudo divinarum sapientiae & scientiae Dei! Haec tamen sciemus omnia, sed olim, sed in caelo, ubi scientem omnia contuebimur.

§. III.

Hic in minimis saepe hallucinamur, aut ore hiantemiramur, quae non satis capimus. Quam illa nobis nova & admiranda, Petri umbra, Pauli sudaria & semicinctia persanarunt aegros. Petri verba paucula Ananiam & Sapphiram ita fulminarunt, ut subito expirarent. Et quod magis admirandum. Sensilis est corporeus avernalis ignis, diabolos tamen & damnatorum manes cruciat. Ergo corporatum aliquid in spirituale agit. Quâ tandem ratione? nescimus. Occulta Dei vis rebus creatis juncta patrat haec admiranda. Deus hic primarius actor, cetera illi ut instrumenta subserviunt. Complura sunt, quae Ecclesiae precibus sacra fiunt (Theologis sacramentalia dicuntur) in his numerantur aqua, oleum, cera, herba, vinum, edulia, suis quaeque temporibus consecrati solita. In horum numero habentur Exorcismi, sacra Martyrum, aliorumque divorum liplana, signum crucis, sanctissimum nomen Jesvs.

Hoc saluterum ac venerabile nomen & pectore clausum & ore promptum assidue feramus. Nec enim aliud nomen est sub caelo datum hominibus, in quo oportet nos salvos.

salvos fieri. Hoc certe nomen longè potentius, quam ulla plicium exta cacodæmonas fugat. Quod pollicitus

Imò Patres præci hoc unico pane argumento sunt usi aduersus idololatras, Christum verum esse Deum, quod audito Christi nomine cacodæmones ex humanis corporibus cogantur cedere. Tertullianus certe compluribus testimoniis asserit à Christianis solo Christi nomine impuros Spiritus profligari. Cùm autem apologeticum suum, seu Christianæ disciplinæ defensionem Romam misisset, eoque scripto parum promouisset, & Chartaginiensis Præses Scapula grauius in Christianos leuare cepisset, ad hunc ipsum Scapulam librum conscribens: Demones, inquit, non tantum respicimus, verum & reuincimus, & quotidie traducimus, & de hominibus expellimus, sicut pluribus notum est. Hoc autem Christiani fecerunt pronuntiato Christi nomine. Eam ob causam iure meritisimo Paulus id unice commendans: Omnes, inquit, quodcumque facitis, in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Jesu Christi. Hoc ægitur diuinum nomen penitissimum peccatori inculpandum assidueque magna reuerentiâ & ingenti fiducia corde & ore versandum. In rebus prosperis pro gratiarum actione, in aduersis pro scuto & defensione usurpandum. Præsertim cùm casus, & periculum peccandi, cùm aspera perpeffu toleranda, cùm ardua & difficilia factu aggediendâ, ardente animo identidem ingeminandum: Domine Jesu, fiat voluntas tua, fiat, Domine Jesu, à peccatis protege me. Domine Jesu, da patientiam & confortâ me. Et utinam toties liceat sanctissimum hoc nomen ingeminare, quoties spiritum ducere. Illud ego mihi & omnibus Dominum Jesum amantibus toto animo voveo & opto, ut in ipsâ mortis viciniâ, & in extremis singultibus, dum vocis usus erit, geminas saltem hæc voculas (Domine Jesu) assidue pronuntiem, sintque hæc mea ultima verba, & meorum omnium verborum clausula, Domine Jesu. Denique in hac sanctâ ad Dominum Jesum aspiratione exprem. Hoc, inquam mihi & omnibus Christum amantibus, animo precor. Ita fiat, Domine Jesu.

CAPVT XVI.

Tobias junior ab Angelo matrimonii leges edoctus.

Abellarius è cælo Raphaël Archangelus Tobia suo dixerat: Saram Ragueis filiam in conjugem sibi posceret, eam ipsi seruatam. Cui Tobias: Audio, inquit, quia tradita est septem viris, & mortui sunt: sed & hoc audiui, quia demonum occidit illos. Timeo ergo ne forte & mihi hæc eveniant. Ad quæ Angelus: Mi Tobias, inquit, me audi, planissimè tibi aperiam, quinam sint illi, in quos tantum licentiæ cacodæmon habeat. Nimirum illi, qui conjugium ita incunt, ut Deum omnemque verecundiam ab animo proscribant, & suæ libidini indulgeant, perinde ut equus & mulus, ceteræque pecudes solent; nempe hi sunt, in quos imperium habet cacodæmon. Tu autem mi frater Tobia, rem longè aliter geres. Finito nuptiali die non statim à te omnem continentiam profligabis. Triduo simul eritis, sed sicut fratrem & sortorem decet, assiduam comprecationem jungetis. Et

A primâ quidem nocte piscis jecur offerendum prunis, ad dæmonem fugandum. Noctè alterâ votis & precibus sanctos Patriarchas ad benevolentiam vobis & amicitiam conciliabitis, eorum verecundia & sanctitas menti vestrâ obversabitur. Noctè tertiâ benedictionem conjugio largiendam impetrabitis. Hac noctè transactâ in torum convenietis pudicum, non impetu libidinis, sed spe & amore prolis, idque cum Dei timore. Has matrimonii leges Tobia dedit Angelus. Hic tria potissimum veniunt quaerenda. 1. Num diabolus in homines aliquid possit, absque singulari Numinis licentiâ. 2. Quænam ea sint peccata, ob quæ Deus juris aliquid in hominem diabolo permittat? 3. Cur diabolus non omnes libidinosos jugulet? Ad singula jam respondebimus.

S. I.

PRIMâ quæstionis est, Num humana gentis inimicus uti viribus possit in hominè sine Dei licentiâ? Afferimus, in hominem nil penitus potestatis esse cacodæmoni, Deo abnuente. Nec pilum quidem lædere, aut eripere potest ulli, si Deus nolit. Mattheus narrat dæmonas ex homine, quem infederant, pullos non prius in porticos abijisse, quam ejus rei potestatem acceperint à Christo. Jobum non prius invadere ausi, quam id Deus concessisset; nec gravius eum torquere conati, quam Deus præscripsisset, ad dimentum diabolo potestas hæc concessa: Ecce in manu tuâ est, verumtamen animam illius serva. Exerce ipsum & crucia prout vis, sed salva vitâ. Quod Augustinus expendens: Satanas, inquit, cum habet semper nocendi cupiditatem, nocere cuique non potest, nisi ab omnipotente acceperit potestatem. Quod diabolus non summam potestatem, nec infinitum habet imperium, multò minus habebunt ejus mancipia. Hinc malevolorum hominum nullus alteri plus nocere potest, quam veli Deus, aut permittat: potestas, quæ ei traditur, ad unguem limitata est. Ita Christus vincens expressissime Pilato: Non haberes, inquit, potestatem à versum ullam, nisi tibi datum esset desuper. Ergo, mi Christiane, quidquid tibi, quidquid mihi, quidquid aliis inferi injuriæ hic mendax, hic malevolus, hic obrectator, hic invidus & nequam homo, id omne illi permissum à Deo: non haberet in te, in me, in alios potestatem ullam, nisi ei datum esset desuper. Certum hoc, certissimum. Ergo me, inquit, non defendam, nec obstitam adeo in me arietanti? Hoc non ajo: Jure tuo aduersus injuriam utere, quantum licet, cetera omnia Deo committe. Illud tamen etiam scito: Non raro consultissimum esse, injurias pati, & silere. Plurima silendo rectissimè refutamur. Loqueris & Camerinam moves? auctiorem senties injuriam. Christianum vindictæ genus est, aut nulla, aut mitissima responsa maledictis rependere. Hac enim, inquit beatus Petrus, est gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias patiens injuste: quæ enim est gloria, si peccantes & colaphizati sufferis: sed si bene facientes patienter sustinetis; hæc est gratia apud Deum. Non ergo reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto; sed è contrario benedicens: quia in hoc vocati estis, ut benedictionem hereditatis possideatis.

Secundæ quæstionis est: Ob quænam peccata Deus potestatem det diabolo, ut in hominem licentiùs grassetur? Quandoque ob ea etiam, quæ videri possunt leviora. Gregorius narrat virginem sacram appetentiâ gula ductam in horto contra religiofas leges aliquid lactuculæ carpisse, & omisso crucis signo furtim comedisse, mox à diabolo infellam humi corruisse. Cùm autem Equitius vir sanctus vim adhiberet diabolo, clamavit hospes malignus: Ego quid feci, & unâ hospitio cessit. His affinia memorat Cassianus. Vult Deus ut diabolum etiam pictum, etiam vitro clausum, ipsam etiam diaboli umbram horreamus, & non graviore solùm ac capitales noxas, sed leviores quoque studiosè caveamus. Sed ne

1. Num diabolus uti viribus possit in hominem sine licentiâ Dei? Matth. c. 8. v. 32.

2. Quod Augustinus expendens: Satanas, inquit, cum habet semper nocendi cupiditatem, nocere cuique non potest, nisi ab omnipotente acceperit potestatem. Quod diabolus non summam potestatem, nec infinitum habet imperium, multò minus habebunt ejus mancipia.

3. Ita Christus vincens expressissime Pilato: Non haberes, inquit, potestatem à versum ullam, nisi tibi datum esset desuper. Ergo, mi Christiane, quidquid tibi, quidquid mihi, quidquid aliis inferi injuriæ hic mendax, hic malevolus, hic obrectator, hic invidus & nequam homo, id omne illi permissum à Deo: non haberet in te, in me, in alios potestatem ullam, nisi ei datum esset desuper.

Christiani vindictæ genus est, aut nulla, aut mitissima responsa maledictis rependere. Hac enim, inquit beatus Petrus, est gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias patiens injuste: quæ enim est gloria, si peccantes & colaphizati sufferis: sed si bene facientes patienter sustinetis; hæc est gratia apud Deum.

2. Ob quænam peccata Deus potestatem det diabolo, ut in hominem licentiùs grassetur? Quandoque ob ea etiam, quæ videri possunt leviora. Gregorius narrat virginem sacram appetentiâ gula ductam in horto contra religiofas leges aliquid lactuculæ carpisse, & omisso crucis signo furtim comedisse, mox à diabolo infellam humi corruisse.

His affinia memorat Cassianus. Vult Deus ut diabolum etiam pictum, etiam vitro clausum, ipsam etiam diaboli umbram horreamus, & non graviore solùm ac capitales noxas, sed leviores quoque studiosè caveamus.

Sed ne

6. Peccator ob que diabolus habet in homines potestatem.

Math. c. 12. v. 44. & 45.

1. Reg. c. 18. v. 10.

Conjugii abusiones à Deo puniri exemplo probatur. Thomas Cantip. lib. 2. mira. cap. 3. n. 20. 27. 38. 55.

Greg. lib. 1. dial. cap. 9.

Prosper lib. de dimidio Temporis cap. 6. initio. mibi p. 65. Vbi etiam enarrat. quare ratione à diabolo sit liberata. † Quis illeus patria civis ignorat? ait Prosper. * Serrarius comment. in hunc librum mibi p. 77.

Sed ne ab instituto abeamus, peccata tetriora, ob quæ frequentius cædæmon in humanum corpus immittitur, hæc fere numerari solent. 1. Infidelitas, adversus quam pugnant in fonte sacro exorcismi. 2. Hæresis, affine crimen priorum. 3. Sacramentorum contemptus, aut neglectus. Grave quid est in omni vitiorum turbâ contemptus. 4. Ingratus animus. Immundus spiritus, Christo teste, habitans sede pulsus socios septem se nequiores assumit, jamque ad insultus paratior: Revertar, inquit, in domum meam, unde exivi: & sunt novissima hominis illius pejora prioribus. Ingratus animus, malus dæmon, beneficia omnia pessundat, gratiam in odium vertit, facitque posteriora prioribus deteriora: diabolus penitentia expulsi, ab ingrato animo revocatur. 5. Superbia & invidia. Rex Hebræus Saul vitio utroque nobilis à spiritu maligno sæviter exagitatus est. 6. Libido. Hinc septem Saræ mariti à diabolo necati. Symphoriani Præsidis Romani filius juvenis impurus, Ambrosio teste, à malo dæmone obsessus, quia libidinibus variè contaminatus. Cornelius Gallus, & Titus Etherius homines lascivi, teste Valerio, ipsi flagitiis immortui sunt; diabolus eos Dei permissu interemit. Eodem fati genere ob eandem causam Giacherus Salvanus homo contaminatus periiit. Super eos habet dæmonium potestatem.

§. II.

Neque verò tantum, quod sedulo notandum, sceleriora luxuriæ scelera omni supplicio à Deo vindicantur, sed ipsæ etiam conjugii abusiones gravissimè puniuntur. Cameracensis Proepiscopus Thomas Cantipratanus, horrenda, sed fide digna narrat, quæ ipse vel oculis hausit, vel auribus. Hoc è pluribus: Cameraci, ait, vir omnibus notus, non quidem sira fidem que tori, sed Christiani matrimonii pudicas leges violat, inde haud aliter, quam Arius à Deo punitus viscera per alvum ejecit. Relatus in lectum, in manibus ignes horribiles persenscens, hoc unum instat vociferari, manus abscinderent, doloribus mitigandis; ita sub tertiam pomeridianam mortuus. Si ergo mariti cum uxore suâ in verecundius delictum animadversione tantæ punitum est, quid à turpi sunt illi, qui omnes pudicitia & tori leges percurrunt. Ceteri quos Cantipratanus memorat, homines libidinosi subito sunt extincti. Nempe Deus permittit, ut ejusmodi homines spurci diabolo, cui se ultro mancipant, ex toto tradantur. Cavete, mortales, Deus puritatis auctor impuros arect & odit. Mundi sunt oculi ejus, nec libidinum immunditiam quæ sunt impunitam. Gregorius Magnus in exemplum memorans: Matrona nobilis, inquit, ætate florens, gente Tuscanâ, in aede divi Sebastiani occupata à dæmone, & atrociter vexata est. Hospitem tam sævum non adduxit adulterium, sed matrimonium impudicè usurpatum. Parentes eam à magis voluerunt liberari; Liberata est. Sed in locum ab uno desertum legio diabolorum successit: tum denique Fortunatus episcopus prolixis orationibus impurissimum hospitem exegit. Revera super hos tales dæmonium habet potestatem.

Gregorii dicta beatus Prosper confirmans: Nostris, inquit, temporibus res testatissima & omnibus civibus nota contigit. Puella petulans ex Arabiâ in thermis obtutu parum verecundo Veneris effigiem conspiciat credidit se formâ certare posse cum amorum Deâ. Mox diabolus, etsi non invitatus adfuit, & miseram invasit eâ immanitate, ut diebus septuaginta nec cibum, nec potum, imò nec miculam cibi, guttulamque potus potuerit glutire. Ah qualis hospes in humano corpore diabolus! ostium ei libido pandit, & introducit. * Nicolaus Serrarius miserabile farum commemorans: Non ita pridem, inquit, in cauponâ miles lasciviam ad parietem tabellam vidit, & mox; Heus caupo, ajebat, quanti ven-

dis hoc quidquid pictura est, emptorem habes: Subridens caupo: Nihil abnuo, inquit, per me licet, tua sit hæc imago, non centum assum est. Et leve pretium exegit. Miles, dum tabulam molitur reficere, à diabolo corripitur, & pavimento affigitur. Hoc illius miser animam ejecit. Revera super hos tales dæmonium habet potestatem.

§. III.

Sed, ô cæcos mortales, qui tam tragicis exemplis toties moniti nihilominus in Christianam pudicitiam tam graviter delinquant, libidinum cæno tam temerariè se mergunt.

Sed quæri possit hic tertio loco, cur diabolus nocendi cupidissimus tot equis & mulis, tot impudicis & ab omni castimonia alienis hominibus parcit? cur Deus non denuo sulphure, pice, ignibus pluit? Poëta vetus ab exilio responderit.

Si quoties peccant homines sua fulmina mittat Iupiter, exiguo tempore mermis erit.

Hoc nemo Christianorum nec dixerit, sed nec somnari. Nam etsi totos dies & annos assidue Deus igne pluat, fulmine feriat, sua tamen armamentaria hoc telorum genere non vacuabit: nunquam arma desunt justitiæ divinæ. Quod ea verò homines libidinosos non illico cædæmoni tradat jugulandos, aut flammis precipitet, ejus rei complures sunt causæ. 1. Deus naturæ ordinem à se constitutum non facile turbat, tametsi scelera quandoque insolitam exigant vindictam. Hinc impuri vivere sinuntur, dum suâ morte decedant. Nimirum mitissimus Deus solem suum oriri facit super justos & injustos. Ita tolerantur vel improbiissimi, ut civis Mundi. 2. Non omnes libidinosi subito fato tolluntur, ut respiciendum spatium sit. Interim Paulus ad respiciendum excitans: An, inquit, divitiis bonitatis ejus, & patientia & longanimitatis contentis, ignoras quoniam benignitas Dei ad patientiam te adducit? 3. Deus quò connivet diutius, eò tantumdem punir gravius. Divina Nemesis lætè inserpit pede; nonnunquam cunctabunda & lenta venit, sed tarditatem supplicii gravitate compensat. Insigniter Plutarchus scripsit de his, qui serò à numine puniuntur. Sed & beatus Paulus stimulat: An existimas, ô homo, quia tu effugies iudicium Dei? secundum duritiam tuam, & impudentiam te adducit? 4. Ut ira Numinis in te demum exardescat, tu ipse quotidie apponis ligna. Sara, quia castissima ideo etiam Deo charissima, marito alteri sepretem illis longè sanctiori fuerat servanda: nec enim illi eâ digni fuerunt. Quod ipsamet testata: Aut ego, inquit, indigna sui illis, aut illi forsitan mihi non fuerunt digni. Tam spurci homines tam pudicâ conjuge proflus indigni erant.

Singularissimam Deus providentiam suam monstrare voluit, cum Tobia oculorum usum reddidit, cum Saræ involatam castimonia defendit, cum triste libidinosi omnibus exemplum statuit. Paucos punit, ut multo alieno exemplo sibi caveant.

Duplex dæmonum potestas est. Prima quidem illa duplex dæmonum potestas maxima, quantum apud inferos divina justitiæ rigor possit. Altera magna, sed restricta, & ad mensuram concessa, prout naturæ ordo, aut Dei permissio finit. Hic occulta Dei judicia, quæ nobis non scrutanda, cur repentinis aliquos, dilatis alios supplicia afficiat. Utrimque justissimus est Deus.

Abusus igitur matrimonii cavendus, libido modis omnibus in omni hominum statu fugienda. Quod beatus Fulgentius prudentissimè monens: Sic, inquit, quærendus est ex nuptiis fructus, ut cohibendus sit lubrica voluptatis excessus. Et psalter clamat: Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Saræ septem mariti à diabolo necati, non quia adulteri, vel Sodomæi, sed quia libidinosi, qui nuptias contraxerunt non decenti line, sed pronâ

prona libidine ducti, ut suis offunderent offam nequitiis. Ideo dixit Angelus: *Habet potestatem demonum super eos.* Ammodaens libidinum praeses libidinosos sibi venditos & mancipatos habet, quos etiam non statim jugularet, eos tamen sub unguibus suis facile coerceret. Idcirco Paulus: *Fornicatores, inquit, & adulteros judicabit Deus.* Addit: *Honorable connubium in omnibus, & torus immaculatus.* Quibus altius in animum imprimendis Augustinus: *Sit castus, inquit, cum conjuge torus non sit effrenata luxuriosus libidinum, quia membra estis Christi ambo.* Conjugium sit honorabile in omnibus, ne verecundia, decorum, concordia violeat. In omni hominum statu certae sunt pudicitiae ac castimoniae leges. *Beati mundo corde.*

CAPVT XVII.

Tobias junior in ambienda conjuge, quae septem viros extulit, impavidus.

Tobias una cum regio, ac caelesti, sed ignoto tabulario divertit ad patrum suum Raguelum, qui adventores in speratos gaudio magno excepit, & mirè hospitalem se monstravit. Sermo in initium fecit Raguel. Nam Tobias suavitè intuitus, & conjugem compellens: *Quam similitus est, inquit, o Anna, hic juvenis, consobrinus meo.* Mox in initio querere, unde advenissent, & an Tobias nosset virum integerrimum, tribulem? Cui ambo: *Novimus, dixerunt.* Hic multa Raguel in Tobias laudem instituit commemorare. Oratio nem profecutus Angelus: *Tobias, inquit, quem jure merito prolixè laudas, istius juvenis parens est.* Hic Raguel lacrymis è gaudio prorumpentibus, Tobias complexus & osculatus: *Mi fili, ait, quam sancti parentis es filius! Non minus Anna uxor, & Sara filia lacrymarum sunt, ad tam grati hospitis adventum.* Mox Raguel culinæ dans dictata convivium parari iussit. Cuiusque epulis jam illatis ad accubitum invitaret, Tobias ingenuè professus est se nihil cibi potiusve libaturum, nisi prius, quod rogaturus esset, impetraret. Audacter ergo Saram Raguelis filiam in uxorem postulat. Cohortuit ad has preces Raguel, qui sciret, quo facto septem mariti ordine fuissent extincti. Non ergo sine ratione verius ne idem huic juveni eveniret, anceps animi herebat, quid diceret. Cumque diutulè sileret; Angelus sequester optimus: *Quæ te, inquit, omnem animo timorem pellas, & isti filiam tuam ne nega conjugem.*

Multa hic ampliore digna sunt, vel elogio, vel explicatu. 1. Raguelis hospitalitas. 2. Admirabilis similitudo ac dissimilitudo inter homines. 3. Lacrymæ è gaudio natae. 4. Conjugii ambitus. 5. Raguelis metus. At nos ex omnibus hoc sumemus ultimum. Raguelis metum & unam impavidum Tobias animum explicaturi, quantum mali vanus, fatuus timor adferat: & quid in Orbe maxime timendum.

§. I.

De optimo timore dixit Pfalter: *Initium sapientiae timor Domini.* Verto & canto: *Initium stultitiae, timor Mundi, timor vanus & fatuus.* Judæi certe in hac timidorum classe numerandi: Cum enim exploratores eorum ex ubertim Chanaitidis regione redissent, terram quidem illam fertilissimam lacte & melle manantem plurimum commendabant, allatos fructus spectantem exhibebant, *Sed cultores, aiebant, fortissimos habet, & urbes grandes nimis, atque muratas.* Scirpem Enac vidimus ibi. Ad hos sermones ea plebem trepidatio inceffit, ut reditum cogitaret in Ægyptum. En plebeculae stultissimæ vanissimos timores! Non enim ista, quæ metuebant, ipsi viderunt, sed ex aliis tantum audierunt. Nec ignorare poterant famam & rumoribus omnia in majus extolli. Di-

xerant quidem exploratores, urbes esse grandes nimis, sed si fidem habuissent prudentiæ humanæ, respondissent, tantò citius fame demandas & occupandas. Super hæc omnia expressissimum Dei promissum contempserunt, dum sibi nimias vires hostium, quibus nemo satis possit resistere, animo fixerunt. Hinc inconditi clamores illi: *Vinam mortis essemus in Ægypto & non in hac vasta solitudine! Vinam percamus, & non inducat nos Dominus in terram istam, nec cadamus gladio, & uxores ad liberi nostri ducantur captivi.* Nonne melius est reveri in Ægyptum? Constatuamus nobis ducem, & revertamur in Ægyptum? Stulticia luculentissima! O verè stultitiæ principium, timorem vanum! Nam reditus in Ægyptum nec quidem poterat somnari. Nam unde illis commætas? Manna Deus non dedisset tam rebellibus. Obiectum mare quomodo superassent? Quomodo eos Ægyptii saluassent? Tot millia suorum in mari submersa non fuissent ultri? Ergo cogitare illuc reditum stulticia, imò insaniam merissima. Sed initium hujus stultitiæ timor vanus. Porro Josue & Caleb ut sediciosum populum sedarent: *Nolite, ajuerunt, rebelles esse contra Dominum, neque timeatis populum terre hujus, quia sicut panem, ita eos possimus devorare. Revertit ab eis omne presidium, Dominus nobiscum est, nolite metueri.* Deus nobis terram Chanaan promisit: quis iste tam puerilis timor, ad pollicitationes divinas trepidare; iis diffidere; ab hostibus, quos divina vis obteret, metueri, & pavore marcere? Reverà Deus timores tam vanos insigniter punivit: nec enim pervenerunt, quia se perventuros diffidebant. Fiat ergo vobis secundum fidem vestram, secundum stultum timorem vestram. Animus timidus & metu abjectus nil unquam egregii patrabit. Inanis metus omnium virtutum remora.

Perversi trepidant, & ad omnia fulgura pallent.

Sicævo Christi Hebræi Pontifices, & Pharisei, totumque consiliabulum trepidabat. Hinc meticulose volabant voces: *Quid facimus hic homo multa signa facit.* Si sinamus huic virum concionari & opera miranda edere, omnem ad se populum trahet, omnes illi credent; nos cum Mose nostro spernemur. Neque hanc occasionem negligent Romani; mox aderunt, gentemque nostram suæ potestatis facient, nosque omnes in ordinem redigent unam cum terris nostris. Mature igitur rebus consulendum, sediciosi excusis & concioes ad populum prohibenda.

O boni Domini! Principium stultitiæ timor vanus. O ridiculi fenatores, hominem innocentem occidere non veremini & ipsa hominis innocentia in metu vobis est. Fatua timiditas, horrere à præterfluente rivulo consergi paullulum, & in eum interim totum prolabi. Quod psalter regius dixit: *Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.* Pontifices & Pharisei metuebant; ne terram perderent; calum & terram simul perdere non curabant.

§. II.

Sedecie Regi malum metum injicientes regni processores de Hieremiâ Prophetâ: *Rogamus, ajuerunt, ut occidatur homo iste: de industria enim dissolvit manus virorum bellantium &c.* Siquidem homo iste non querit pacem populo huic, sed malum. Et dixit rex Sedecias: *Ecce ipse in manibus vestris est: neque enim fas est regem vobis quidquam negare.* Ita formosis rationibus & picto metu Hieremiam eorum potestati tradidit. Mox illi infontem in canosam foveam dejecerunt. Initium stultitiæ timor vanus.

Idem prorsus evenit Danieli. Perfarum satrapæ omnem lapidem moverunt, ut specioso nomine liceret Daniele damnare ad leones. Darius rex pro Daniele posuit cor, ut liberaret eum; & usque ad occasum solis laborabat, ut erueret illum. At primates regi incusso metu: *Scito rex, inquiet, quia lex Medorum, atque Perfarum est, ut omne decretum, quod constituerit rex, non liceat immutari.* Rex victus vanâ formidine, importunis accusatoribus cessit. Illis

Nim. c. 14. v. 2. & 4.

Ibid. v. 9.

Eorum puniit.

Pontifices Hebræi & Pharisei ævo Christi.

Joan. cap. III. v. 47.

Psal. 13. v. 5.

Psal. 52. v. 6.

Sedecias. Hier. c. 38. v. 4. & 5.

Darius. Dan. cap. 6. v. 14. & 15.

Illic trepidavit timore, ubi non erat timor. Ita Daniel culpæ purus leonum dentibus est obiectus: obiecti timor vanus stultitiæ principium.

Discipuli
Christi.
Matt. c. 10.
v. 28.

Servator noster Christus suos animans: *Nolite, inquit, timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timeate eum, qui potest animam & corpus perdere in gehennam.* Nimirum umbra gladii formidanda non est, sed gladius. Corporis inferius umbra gladii est, mors animi ipse gladius, qui adigitur in hominem, quem jugularurus est æternum. Socrates in Platonis Phædone: Tu verò, inquit, tuam metuis umbram. Sterilissimus hic metus est, quod & vetus verbum opprobrat, visoriam suam metuere.

Nos ho-
mines.

Nos homines metulosi nostram ipsi umbram horremus in plurimis. Servulus extimescit suum Dominum quandoque magis, quam Deum suum; assentitur hero, quæ non licet, quæ non decet. Ita herum sibi conciliat, Deum à se alienæ perversissimo metu. Romanus Præfes Pilatus Tiberium Imperatorem suum metuit; Deos suos nos metuit, infontem ausus in crucem suffigere. Pecuniæ jacturam in metu ponimus, Philippeos aliquot, imò pauculos sestertios amittere, damnum irreparabile centemus; quis jacturam cæli, dispendium æternitatis luget? ægynomiam, probra, contemptum horremus, futuram in judicio supremo coram omni humanâ gente infamiam non pertimescimus. Invaletudinem, morbos, dolores pavidi refugimus, & inferorum cruciatus, ignes æternos, flammam nunquam desituras non perhorrescimus: ad primæ mortis adventum tremimus, illam immortalem alteram non formidamus. Peccare non veremur, sed pœnitentiam agere; prædari inter metienda non ponimus, sed restituere; venenum non averfamur, sed Alexipharmacum, veneni antidotum; sordes non cavemus, sed balneum; ad celum è nube fulmen consternamur, at fulmen illud supremi judicis: *Discedite à me maledicti in ignem æternum*, heu quantum cogitamus, de futuris malis pessime securi.

Matt. c. 25.
v. 41.

Plin. Nat.
hist. lib. 25.
cap. 2. post
med. mihi
pag. 560.

Naturæ panegyristes Plinius de vulnere canini rictus memorans: Insanabilis fuit ad hosce annos, inquit, rabidi canis morsus, pavorem aquæ, potusque omne afferens odium. Quem Cerberus commordens sauciat, is plerumque aquæ pœnitentiæ reformidat; seipsum aciculare, animi vulnera detegere, amarius medicamentum admittere, dura videtur necessitas. Sed, obsecro, pareamus religioni, & non mali remedium, sed malum ipsum metuamus, peccatum fugiamus, non exomologemur peccati, Cerberi morsus sanare non abhorreamus.

§. III.

VIr integerrimus ab exploratâ sanctimoniâ notus interrogabatur, quid in Orbe rerum præcipue timeret? Nihil sanè, aiebat, nihil timeo. At illi certam questionibus urgebant virum: Non times lanienam cordis, angores conscientie? Num mortem non times? Non penitus. Non times diabolum? Tam parum atque canem mortuum. Non times inferorum supplicium? Neutiquam. Non Mundum, non insidias, non tyrannos, & tormenta times? Nil eorum timeo. Deum saltem timebis. Deum, inquit, amo non timeo. Dic tandem; quid ergo times? Nihil sibi sole, nihil supra solem, nihil in Orbe hoc universo timeo; & dicti rationem cepit reddere. Egessatem, inedia, nuditatem, famem, sitim, & hæc talia non timeo; quia mala esse non possunt nisi malis. Nam & filius Dei pauper fuit, esuriit, sitiit, nudus in crucem ascendit. Morbos & dolores non timeo, hæc sobrium faciunt animum, & vel nolentem compellunt ire ad Deum; Dei filius in doloribus fuit. Infamiam, contumelias, maledicta, calumnias non timeo, hæc enim ad modestiam salubrem deprimunt: nec enim ego contemni magis, aut irrideri possum, quam contemptus fuerit & irrisus Dei filius. Mortem non timeo, hæc enim fores

A cæli effringit. Somnium non timeamus, quid verò aliud est noster obitus, nisi prolixior somnus? Dei mater, Dei filius est mortuus, amici Dei quotidie moriuntur. Diabolus non timeo, quò enim magis me dolis tentat & vexat, hoc ego Deum ætius complector & stringo, plus inde præmii spero. Gehennam, damnatorum carcerem, non timeo, pro solis enim diabolis & Dei inimicis adificatus est; Ego Deum amo, & Dei amicum esse me cenleo, saltem esse laboro. Tyrannos afflictiores, carnifices, tortores non timeo; nam hi sunt Dei auxiliæ, qui aureas nobis & gemmaras fabricant coronas. Sed neque Deum timeo, quia in Orbe toto fidelitorem amicum non habeo, amicorum omnium fidelissimum, optimum. Ita nec inferos, nec diabolos, nec humanas miseras, nec cruciatus ullos timeo. Nihilominus timore magno sum. Quid ergo, inquiunt, times? si nihil times; & interim plurimum times? Quibus ille demum aperitissimè hunc in modum respondit: Nihil, hoc est, peccatum supra omnem modum timeo. Nam, ut nostis, peccatum eruditus est non ens, seu, nihil. Ita unice timeo hoc solum Nihil, seu peccatum, quod à divinâ lege & rectâ ratione difformitas est.

Atque hæc illa est Larunda, quæ filium suum diabolus in cælo quidem peperit, sed non in cælo educavit. Hoc monstrorum omnium prodigiosissimum monstrum reverà solum & summè timendum. Abjiciamus tot vanos & superfluos timores. De fiducia in Deum multa dixi & scripsi, sed nunquam hæcenus satis eam commendare potui. Nil enim æquè Deo placet, quam cum summâ in eum fiducia nos illi totos integerrimè committimus. Tunc autem exercendæ hujus fiducia maxima est occasio, cum animus metu suspensus & fractus plerisque omnes alios advertit pavidos, formidabilis nis plenus; Tunc enim maximus votorum locus, cum spei nullus. Non immeritò Navarchus orâ tempestate prætrepidos illos & effeminatè pavidos objurgat, eisque in os exprobrat: Apparere vos maris & navigationum planè inexpertos: Hi maris mores sunt: mare fugiat, qui procellas adeo formidat. Hæc timidus & metu abjectus occidenda: Nunc animum exere, & ostende, quòd fidus Deo. Tunc plurimum sit animi, cum plurimum est periculi. Et certè, quò magis humana desunt auxilia, hoc magis nitendum est divinis. Corde vanum metum execute. Lorica nulli telo penetrabilis est, Nil timere, nisi peccatum. Nec enim ullum in Orbe malum est, nisi solum peccatum, è quo mala omnia nascuntur. Tobias est sanctus, non timet jam se ptem maritus Saræ subitâ morte oppressos, nihilominus velut omnis periculi securus hanc ipsam Raguelis filiam, quæ virorum septem interfectrix habebatur, in conjugem sibi animosissimè depoposcit. Comiti suo credidit ad istam sese petitionem animanti. Ita nec jugulantem diabolus, nec improvisum fatum, sed solum timuit peccatum. Animus Tobie in rebus cetero qui formidolosissimis impavidus. Pellamus igitur vanum timorem, & quòd vir ille sanctus maximo subsidio habuit, Nihil, hoc est, unum atque unicum peccatum timeamus. Sapientia clamat: *Qui me audierit, absque terro requiescet, & abundantia perfructet, timore malorum suble-*

to. *Engit impius nemine persequente, justus autem quasi leo, confidens absque terro erit.* Quod Siracides confirmans: *Qui timet Dominum, inquit, nihil trepidabit, & non pavebit, quoniam ipse est spes ejus.* Enimvero cur paveat? si Deus pro illo, quis contra illum?

CAPVT XVIII.

Tobias ab bene agendi occasionem attentissimus.

CUm Raguel ad Tobie petitionem de filiâ ipsi nuptum locandâ cunctaretur annuere, Angelus patres suas

res suas interponens, animum Raguelis erexit, suasque ne assensum extraheret, sed potius divinam laudaret providentiam, quae sibi generum submisisset tam bonam. Ergo matrimonium contrahitur, matrimoniales tabulae scribuntur, dos filiae desponderetur, dantur sponsalia, nuptiae junguntur.

Quam Deus res humanas mirandis temperat eventibus! Tobias a parente mittitur ut decem argenti talenta apud Gabelum deposita repetat; ille non pecuniam tantum, sed & uxorem omni pecunia longe digniorem domum rexit, feminam oppido prudentem & piam, virtutibus ornata, gemmis omnibus praestabilior. Hanc nactus est, quam non quaesivit, sed ab occasione oblatam accepit. Hinc Raguel divinam providentiam extollens: Non dubito, inquit, quod Deus preces & lacrymas meas in conspectu suo admisit. Et credo, quoniam ideo vos fecit venire ad me, ut ista conjungeretur cognationi mea. Ita Deus bene agendi occasionem suppeditat. Apprehendit? Facile ducis capillatam quod vis. Negligis? Mox calva erit, in nullum trahenda commodum. Hic igitur explicandum, quam occasione oblatam utendum sedulo.

§. I.

Hesiodus sapienter dixit: Opportunitas in omni re optima. Et Germanorum vetus verbum submoget: Para tibi tibias dum inter falicetum ambulas, in pratis extra non licebit. Occasionis frons comata est, occipit calvum. In sacro Salomonis carmine narratur sponsus de caelo animae dilectae fores adivisse, pulsasse, aditum petivisse. At illa morabatur, & deliberabat, lente moliebatur surgere; & tandem cubitu surrexit. Sed sero nimis, jam recesserat sponsus. Hinc illae dolentis querulae voces: Pessulum ostii mei aperui dilecto meo, at ille declinaverat, atque transferat. O bona filia, dilectus homines promptos & celeres querit, qui non diu deliberent & morentur. Si redierit, vide ut ipsius pulsare, sit tuum aperire, quamprimum adest, arripienda est occasio.

Nauta, et primum secundus & favens Aspirat ventus, mox navim impellentes clamant. Agite nunc sultis, agite, pergamus dum ventus dat operam. Idem in virtutis studio, & in rebus actuosis omnibus observandum. Opportunitas in omni re optima.

Mercatores nec minimum lucelli tempus negligunt, nec enim ignorare possunt, multa modica in acervum denique ingentem excrecere. Rutha egestatis suae non ignara tempus colligendis spicis opportunum studiosissime observavit. Quae quidem re opes magnas feliciter enixa est. Semiramis Assyriorum regina dum caelestis, dum vestitur, dum caput & capillos componitur nuntium non laetum audit, Babylonem defecisse. At illa, ut illico in rem praesentem veniret, passos, turbatosque crines ventis involtandos praebens, omnia moliri & fatagere, nec prius decorem capillorum in ordinem, quam tantam urbem in suam potestatem redegit. Ita demum factiosa urbe composita & alteram crinium partem colligendam dedit. Quocirca statua ejus Babylone posita est illo habitu, quo ad ultionem exigendam celeritate praecipiti tendit.

Parva momenta saepe maximas rerum attulerunt mutationes. Nocuistis differre paratis. Jam tunde ferrum, tunde, tunde, dum cander. Prudenter dixit Romanus orator Tullius: Minimis momentis maxima temporum inclinationes fiunt. Philippus Bosquier e divi Francisci familia vir eruditus asserit, Ernestum Comitem Mansfeldium centum paene annorum senem saepius dicere solitum, quod ab ore dicentis exceperit: Qui tempus expectat, cum tempus habeat, in tempus incidit, quo eum morae poeniteat. Nimirum:

Fonte capillata est, sed post occasio calva.

Occasio actionum anima, & rerum omnium bene gerendarum mater est. In eam rem hortatur regius plal-

Tom. II.

tes: Hodie, si vocem Domini audieritis, nolite obdurare corda vestra. Si hodie, si hac hora sit occasio bene agendi, arripite occasionem. Si hodie, si hac hora dilectus ad fores pulset, quam primum aperite, ne declinet & alio transeat.

§. II.

M. Cato, quod Frontinus memorat, in Hispania brevissimo tempore loca munitissima occupavit complura primis insulibus. Inter quos, qua tandem arte, quibus viribus id effecisset, id unum respondit: Ulus occasione, iter quatruidui, & duo confeci. Eadem usus occasione, ad omnes civitates, quas Romanis subijcere cogitavit, misit litteras, sed ejusdem opinio argumenti, & eodem prorsus tempore tradendas, quibus imperavit, ut lectis litteris, quamprimum moenia solo aequarent; ni parerent, eas vim experturas, & apud Romanos in offensam futuras. Quolibet earum urbium sibi uni id imperatum credidit, ita omnes obtemperarunt, & fecerunt iussa. Quod si spatium decerneret deliberandi, communicatis inter se litteris ac consiliis, facta conspiratione nunquam paruissent. Occasionem capillatam Cato in rem suam traxit.

Sanctissimi quique homines, quam solliciti & industrie omnem bene merendi occasionem vestigarunt, inventam quam accuratè & gnaviter sunt usi. Deatus Paulus Athenis a Stoicis & Epicureis philosophis cinctus rationem poscebat, quam spargeret, doctrina de Resurrectione & Christo. Dum autem in Areopagum duceretur, transeundo vidit aram cum hac inscriptione, Ignoto Deo. Hinc ille occasionem arripiens, & ex tempore struens exordium: Viri Athenienses, inquit, per omnia quasi supersticiosos, vos video, praeteriens enim, & videns simul lacra vestra, inveni & aram, in qua scriptum erat: Ignoto Deo. Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis: Deus, qui fecit Mundum, & omnia, qua in eo sunt, hierarchi terre cum sit Dominus, non in manufactis templis habitat. Occasio usus pulcherrime veri Numinis cultum instillabat.

Ita Joannes Baptista discipulis eum ad Christi dignitatem evehentibus, causam & occasionem sumpsit mittendi Christum duos e suis, velut legatos, quibus dicendum illud commisit: Tu es, qui venturus es, an alium expectamus? Noverat eam occasione discipulos suos ad Christum opinari. Ita Christus ipse artificiosissime usus occasione, ad fontem Sichar ex itinere sessus substitit, quod venturam noverat Samaritidem adulteram. Ab ea velut sitibundus viator primulum fontanam petere, deinde sensim aliam sermonem trahere, de Dei donis & aqua viva differere, immortalis vitae desiderium movere, denique ut accersat virum, jubere, & occulta quaque pandere.

Ita mulier victa manus dedit Christo, religionem & mores mutavit. Haud aliter Christus occasione usus Hierosolymis, ad convivia & mensas se vocari passus, subinde etiam invocatus ultro venit ad prandium, quod scribas & phariseos praesceperat venturos? Nempe omnem occasionem quaesivit hos homines alloquendi, erudiendi, ad se trahendi. Venator feras sequitur, non fera venatorem. Oblata occasio, si non repudiatur, lucrum maximi esse solet. Dum vivimus, horis singulis locus nobis datur exercendae virtutis. Curis nostrum dicitur: Tempus oblatum noli praetermittere.

§. III.

Quod Paulus omnium animis inhxum cupiens: Ecce, ait, nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Quanta occasio largienda stipis! Nam, verbo Christi, semper pauperes habemus nobiscum. Hi petiores oblivioni nostrae medentur, rogant, monent, vellicant, urgent & instant: Christus sponsor appromittit, & cautionem praestat, eleemosynas omnes cum ingenti fenore restitueudas.

H h h

quendas;

tuendas: nihilominus cunctamur, & occasione non utimur. Quanta ubique precandi occasio! tor templa, tor aedes sacrae, tor sacella, tor domi recessus & loca sola, tor exhortationes ad precandum, tor bene precantium exempla. Nihilominus occasione non utimur, & tor horas garulis nugis transmittimus. O aurea occasio, ubi transferis, quam eris plumbea! Et quanta occasio jejunandi? moment statim dies, cineralium tempus, Ecclesiae leges, Christi praesentis memoria. Quanta porro est occasio patendi pro Christo? Nullius rei vilior est annona quam afflictionis & poenarum. Nusquam deesse potest, quod vexet, torqueat, cruciet. Horis paene omnibus sua heret cruciabilitas. O gemma nunc occasio, quam omne perdis pretium neglecta! Nihilominus tor pretiosissimas negligimus occasiones. Ecce nunc, ecce tempus acceptabile, & dies salutis. Quam in re duo potissimum expendenda summamur subijcio.

De occasione duo expendenda:
1. Occasionis indoles est, ut fugiat non illico arrepta.

2. Occasio ubi abierit in omnem aeternitatem non redibit.

I. Occasionis indoles haec est, ut fugiat non illico arrepta. Occasio enim est punctulum temporis ad ea, quae conducunt vel peragenda, vel providenda opportunum. Qui punctum illud temporis non tangit, procul ab ostio caeli per errorem abit. Idcirco Pittacus est septem Graeciae sapientibus prudenter monuit: *γυῖσθι χαλεπὸν. Nofce tempus.* A momento pendet aeternitas, si ictus iste temporis negligatur, si tantulum offensum, si titubatumque sit, aeternitatis beatitudo intercidit. Serum est in mediis malis cavendi tempus.

II. Haec, & haec, & illa, & ista occasio, quae hac hebdomade, hoc die, hac hora, hoc temporis articulo veniunt, ubi abierit, in omnem aeternitatem non redibit. Alia forsitan, atque alia succedet, sed ea ipsa brevi avolutura. Hanc igitur hebdomadem, hunc diem, hanc horam, hunc ipsum temporis articulum fac tuum, tibi applica, lucrum tuum converte.

Apud inferos summi, ac immensi erit doloris, desperatissima poenitentiae tor optatissimos dies, tor optimas horas, tor imò menses, tor annos, tor commodissimas occasiones negligisse. Sæpe nimium sunt voces illae: O si vel horulam, o si vel horulam partem! Serum est in mediis flammis dolendi tempus.

Ps. 76. v. 11.

Idcirco quisque sibi ipse dicat: Nunc igitur orabo, nunc jejunabo, nunc stipem dabo, nunc adverte, queque tolerabo, idque hac die, hac hora. Quid die crastina, quid hebdomade altera, quid sequenti mense, quid anno proximo facturum, quam occasionem sim habiturus, incertissimum. Sed habeam sanè occasionem, non erit ista, si eam neglexero, sed alia. Utar igitur praesente, occasionem hodiernam inutiliter elabi non sinam: quis novit, num securatura sit crastina, vel perendina. Hodie vocem Domini sequar, an eam Cras iterum sim auditurus inter futura, ideo inter incerta numerandum. Ecce nunc tempus acceptabile. Dixi, nunc cepi.

CAPUT XIX.

Tobias junior orationis crebrae studiosissimus.

In Nito matrimonio, datoque nuptiali epulo, conclave Raguel novis conjugibus habitandum assignavit. Tobias primitus in illud introductus, praecipionem sui comitis mente memoriam cepit revolvere. Ergo jecoris est pisce sumpti partem imposuit prunis, ad arcendum cacodemonem. Hic varie ponuntur quaestiones. 1. An per hepatis fumum expulsi sit daemon. 2. An ulla naturalis huic fumo efficientia sit tribuenda. 3. Possintne alia sensilia, exemplo hujus jecoris adversus daemones parari? 4. Quomodo & quare Asmodæus à Raphaële sit apprehensus & ligatus? 5. Quo loco, quâ de causâ, quamdiu ligatus sit Asmodæus? Sunt, qui ad plura talia exactè respondeant. Aliam hujus rei jam

Nicolaus Serrarius in c. 8. Tobias, mihi p. 79.

A supra mentionem fecimus. * Jam nobis ad ista non vacat. Nec enim faciunt hæc bonos, sed doctos. Hic autem cap. 11.

Tobias igitur Raguelis filiam, quam in conjugem jam duxerat, illustri pietatis argumento ad preces cohortatus: *Exurge, inquit, & deprecemur Deum hodie, & cras, & secundum cras.* Et ejus rei geminas addit rationes. 1. *Quia his tribus noctibus Deo jungimur.* 2. *Filii quippe sanctorum sumus, & non possimus ita conjungi sicut gentes, qui ignorant Deum. Surgentes autem pariter, instanter orabunt ambo simul.* E tanto precandi studio rectè asserimus: Tobias crebrae orationis studiosissimus. Hic explicandum, quâ ratione quotidie non semel dumtaxat, iterumque, sed saepius orandum.

S. I.

Liceat hinc succinctâ catechesi quaerere: Quoties, mi Christiane, de die oras? num manè ac vespere, num quando dicumbis, aut è mensâ recedis? Quod si oras, quamdiu? an orationem ut ceremoniam capeffis, an verò ut debitum obsequium perficis? Da veniam, quod hæc interrogem: plerumque ad precandum non perinde atque ad epulandum prompti sumus. Sed aurem jam accommoda. Primum, quod ad crebriores preces impelct, est Tobiae cohortatio: *Exurge deprecemur Deum. Surge, oremus, sed animo alacri, prompto, volenti & attento, qui que hoc unum, quod agit, agat serid.* Rex David Salomonem filium ad templi structuram animans: *Ego, inquit, lignorum & lapidum, ferri, argenti, & auri impendia paravi. Surge igitur, & fac, & eris dominus mecum.* Creberrimè opus foret hominem languide precantem his talibus extimulare: *Surge, torporem excute: cum Deo loquendum est: age, quod agis, & quidquid in te cogitationum, quidquid virium est, in hoc unum impende, ut attentè ores.* Quia Deo jungimur, inquit Tobias. Ad intimam cum Deo conjunctionem nobilissimum est adjumentum oratio. Ubi rarè aurperfunctoriè ofatur, mens Deo non conjungitur.

II. Tempus ipsum tam matutinum, quam vespertinum, tam antemeridianum, quam pomeridianum orationis nos monet. An non æquissimum est, ut homo Christianus tam manè, quam vespere duo hæc attentissimè commeditetur. 1. *Peracta est & ista nox.* Bonus Deus ad hunc usque diem me pervivere concessit. Quot hominum millia hac ipsâ nocte præterita transierunt ad plures? Ego etiamnum vivo. Ergo Domino meo, & Deo meo gratias omni jure debitas meminero. 2. *Jam diem auspicor, quo, nisi me Deus tueatur ac dirigit, periculis & tentationibus plurimis expositus in exitum ruam.* Quid enim mali vel dies unica invehere non potest? Perii, nisi dextera Numinis mihi opituletur. Topo igitur animo Deum precabor, ut me ducat, regat, custodiat. Absque divino praesidio nullus sum. Quod manè nobis, hoc & vespere præstandum, agenda gratia, deprecanda culpæ per eum diem commissa, tranquilla nox efflagitanda. Hoc sanè & nobis ipsis & Deo debemus. Pari modo mensa precibus initianda, & inter preces deferenda. Non prius accumbendum, nec ante ab accubitu recedendum, nisi & præmissa & subijuncta oratione. Tam prædii, quam cenæ, omnisque refectio-nis exordium, & epilogus sit oratio. Verum eò prolapsi sunt mores, ut multi Christianorum erubescant ad mensam stare, ac precari. Nimirum id officii pueris & puellis relinquant. Interim ipsi circumspiciunt, fabulantur, garrunt. Pudet agere Christianum. Hem vetercundiam prorsus stolidam & impiam! Omnes mendicabula sumus; omnibus ad Magni Regis ostium mendicanda est sportula. Hic nemo Rex, nemo Imperator eximius; nemo non succlamare cogitur: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Quod si nescio quam opulentiam jacitare placeat, si elemosynas petere, datis gratias

tias agere, mendiculum se profiteri verecundia sit & pudori, ad bestias ablegabimur: Itē pecudes ad vestra pascua, ad praesepia vestra, quae nec praevia precatione, nec postera, sacratis. Itē boves, & alini, cibum ingerite ventri, nil opus gratias referre Deo largitori. Nos aliter erudit Christus praecipit & exemplo. Nam cibum sumpturus, aut dīvisurus: Intuens in caelum benedixit & fregit. Nos frangimus; at verò intultus in caelum, benedictio, gratiarum actio ubi est? Exurgite, deprecemur Deum, & cras, & omnibus vitā diebus.

§. I I.

III. P Rīscis philosophis, & ipsīs idololatri hoc solenne fuit, stas per diem temporibus venerari Deum. Pythagorā religioſa praecipio est. Salutate Auroram. Apollonius Thyaneus, teste Philostrato, suos docuit, ad Auroram cum Diis verſandum: ita quidem, ut in lucis ortu cum Diis loquerentur, & Diis in progressu. Alexander Severus Imperator, quod Lampridius de illo prodit, matutinis horis in latario rem divinam faciebat. Non litigem, verò an falso Numini id praestiterit obsequii: illum certè veneratus est Deum, quem putarat esse verum. Illius mater Mammaea minime exosam habuit religionem Christianam, quae illo aeo, maxime hymnos antelucanos Christo canere solebat. Nunquid deteriores esse idololatri placet? Et nec diluculo, nec crepusculo, nec ad Luciferum, nec ad Hesperum, Deum precibus venerari, sed neque auroram, neque vespertinam cultui divino consecrare. Quot homines sunt languidae, imò sepulta pietatis, & pecudes potius, quam homines, qui diem ordiuntur & finiunt sine omni Dei & divinatorum memoria? Nullae preces, nulla gratiarum actio, nulli ad eorum gemitus eunt. Manè calentem nidum aegre ac serò deserunt. E lecto ad laborem. Nec isti tamen pessimi sunt. Alii è lecto ad fabulas rectā & ad nugas, alii ad jentaculum viā proximā, aut ad ipsum prandium. Vix semifomnes oculos extiterunt, & jam cochlear aut cyathum manu tenent, aut jam ad abacum lusorium sedent, & fritillum movent, aut chartulas pictas miscent. Nimirum haec illorum sublucae sunt ad Deum aspirationes. Atqui hi prout diem incipiunt, ita eundem finiunt. Nempe qualis prologus, talis & epilogus est. Neglectis precibus & surgunt, & cubitum eunt. Diceret fessos à tritura boves in tramenta procumbere. Salutis nulla cogitatio, cura conscientiae nulla. Vix vestem excutunt, & raptim lectum insiliunt. Vix manè laciniam injiciunt, & ad sua vel negotia, vel otia indocta convolant profanissimi. Si deteriores illis esse non recusamus, tam manè, quam vesperti ad Deum vigilemus, principium mensae ac finem precibus frequentemus. Exurgamus & deprecemur Deum, quia sic jungimur Deo.

§. III.

IV. O Rationem tam matutinam, quam vespertinam, eam etiam, quae cibo praemitti & adungi solet, plurimum urgebant prisca Patres, nam istud una cum Christiana religione cepit, & adolevit. Tertullianus discretissime: Non prius, inquit, discumbitur, quam oratio ad Deum praegustetur: Editur, quantum esurientes capiunt; bibitur, quantum pudicus est utilis, ita saturantur, ut qui meminerint etiam per noctem adorandum Deum sibi esse; ita fabulantur, ut qui sciant Dominum audire. Post aquam mannalem & lumina, ut quisque de scripturis sanctis, vel de proprio ingenio potest, provocatur in medium Deo canere. Hinc probatur, quomodo biberit. Aequè oratio convivium dirimit: inde discitur non in catervas caesonum, neque in classes discursationem, nec in eruptiones laeciviarum, sed ad eandem curam modestie & pudicitiae, ut qui non tam eandem enaverint, quam disciplinam. In nostri aevi convivii benedictio praemitti solita plerumque est brevissima, gratiarum actio

Tou. II.

A nulla. Sed addens Septimius Florens: Plinius Secundus; inquit, cum provinciam regeret, damnatis quibusdam Christianis, quibusdam gradu pulsus, ipsa tamen multitudo perturbatus, quid de cetero ageret, consuluit tunc Traianum Imperatorem, allegans, praeter obsequium nationem non sacrificandi, nihil aliud se de sacris eorum comperisse, quam catus antelucanos ad canendum Christo & Deo. Ipsius Plinii Secundi verba sunt: Affirmabant autem hanc fuisse summam, ut culpa sua vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem convenire, carmenque Christo quasi Deo dicere secum invicem.

Plin. Secund. lib. 10. epist. 101.

Ergo Christianorum olim proprium erat summo mane, idque ante lucem convenire & Christum Dominum sibi precibus in diem praesentem conciliare. Quod Chrysofomus frequenter non immerito ac vehementer urgens: Hic sane mihi, ait, & ad viros, & ad mulieres sermo est, flecte genua, ingemisce, ora Dominum, ut tibi misericors sit, imò insectetur nocturnis precibus. Et in exemplum monstrat David regem, qui mediis noctibus ad precandum surgere solebat. At dicit: Laboravi per diem multum, & non possum. Cavillum est, inquit Chrysofomus, & excusatio. Vide tot in castris excubites milites in pluviarum & nivium foedissimis tempestatibus male vestitos, ob vile stipendium, quod plerumque non accipiunt, sub dio vigilantes. Vide tot in urbibus opifices, lignarios & ferrarios fabros, futores, pistores, viatores, totque alios, quorum opus hora matutina quarta jam fervet, quod adultā nocte deferuerunt. Et quorsum tam operose vigiliae? ad extundendam farinam, ad lucrandum panem. Si nihil aliud, ait Chrysofomus, erubescamus, quod nocturni vigiles ac custodes propter hominum leges loco citato obambulant in fignore clamantes, & in vicis euntes saepe compluuntur, vigentque propter te ac tuam salutem, pecuniarumque tuarum custodiam. Illi pro tuis pecuniis tantam habent curam, tu neque pro anima tua. Quare ipse Christus pernoctavit in monte? Numne ut typos nobis fieret? Non autem hoc agitur, ut precando totas noctes pervigilemus, sed ut saltem ad principium & finem noctis preces repetamus. Hic vigila, flecte genua, Dominum ora. Exurge & deprecare Deum, quia sic jungeris Deo.

Chryf. 10. 3. hom. 26. in Acta, mibi pag. 334.

Chryf. 10. 3. loco citato.

§. IV.

V. AD hoc ipsum orandi studium tot prophetarum vocibus excitamur. Rex David geminati regni curis intentus, negotii plenus, at verò nihilominus: Memor fui, ait, nocte nominis tui Domine. Media nocte surgebam ad consistendum tibi. Nocte, inquit, nocte tui memor. Nox & amor, vinumque nihil moderate suadent: Vesper somniculosus, & xenter epulis fartus orationis studium non promovent. Nihilominus: Nocte, ait, memor fui nominis tui. Imò, Media nocte surgebam ad consistendum tibi: sopor & quies mihi minimè tam chara, quin surgerem & orarem. Sed dicas: Quid magni, surrexisse hunc regem noctibus? Manè dormire potuit, dum libuit. Falleris, o bone, & imperitissime vigilias regias interpretaris. Nam audi: Praeveni, ait, in maturitate & clamavi: Praevenerunt oculi mei ad te diluculo, ut meditarer eloquia tua. Mane summo diem antevertens rex David cum Deo loquebatur. Et si iis non urgeretur exemplis, quibus nostra solamolentia quot diebus excusatur. Haec, obsecro una cogitatio animum nostrum altè penetret: jam mediā nocte, jam hora tertiā, vel quartā matutinā vigilans complura millia hominum, qui aut itineribus, aut laboribus, aut studiis, aut precibus intenti sunt; ego non solus vigilo. Hae cogitatione Rex David sese impellere non potuit, tamen surrexit & oravit. Ita Jobus exurgens diluculo offerebat holocausta per singulos. Et una secum ad eandem vigilantiam alios cohortatus: Tu tamen, inquit, si diluculo consurrexeris ad Deum & omnipotentem fueris deprecatus, statim evigilabit ad te, & pacatum reddet habitaculum justitiae tuae. Dies cum Deo & ordiendus & finiendus, est. Su-

5. A Pror. Phetarum vocibus.

Psal. 118. v. 55. & 62. Ovid. lib. 2. Amor.

Psal. 118. vers. 147. & 148.

Job 1. v. 5. Idem cap. 8. v. 5. & 8.

Hhh 1

est. Su-

est. Sumendum à Deo principium; omnis in eo finis claudendus; omnia Dei beneficia paratis gratis accipienda. Exurgite ergo, & deprecemur Deum, quia sic jungimur Deo.

9. V.

6. A. Serratore orbis Domino Jesu. Luc. cap. 6. vers. 12. Ambros. l. 5. scribitur quam debeas emulari. Quid enim te pro salute tuâ post initium.

Chrys. to. 3. inquit, si qua vos necessitas facit ire in agrum, vel ad vigiliâs progredi, quomodo per totam noctem vigilant. Toto anno Christi Nascens non pervigilari solet, sed nec tota. Sunt, qui vel herilis officii, vel aliter coacti surgant, sed eam noctem pane omnem lusuibus consumant. Sunt & alii, qui surgant, sed etiam in vii, hinc angulos querunt & latebras, ubi somno intemptivo indulgeant. Hinc jure Christus suum occinat. Sicine? Non potestis unâ horâ vigilare mecum? Vigilare & orare vel semel in anno his talibus nemo persuaserit. Pari modo plurimos nemo Tullius permoverit, ut vel unico Parasceves die, vel horam consueto somno detrahant, & ad matutinam de Christi cruciatibus cognitionem maturi conveniant. Nec objurgationes, nec preces apud ejusmodi pecudes

Matt. c. 26. vers. 40.

VI. AD hoc ipsum precandi studium Servator Orbis, Dominus Jesus temporem nostrum suis tam præceptis, quam exemplis excitavit. Et erat, quod Lucas asserit, *pernoctans in oratione Dei*. Ambrosius hanc pervigilis orationis ideam noctantibus oculis opponens: *Species tibi datur, Christiane, inquit, forma præscribitur quam debeas emulari. Quid enim te pro salute tuâ facere convenit, quando pro te Christus in oratione pernoctat?* Illud Christiani frigidissimi argumentum est. Non tantum nec unquam quidem noctem, sed nec duas tresve horulas vel semel quidem pro Christo pervigilare velle. In conventiculis nocturnis quam facile vigilatur? B

quidquam proficiunt; ab assuetis vel latum unguem abduci se non ferunt. Christiani sanè frigidissimi, aut profus mortui hæc signa sunt. Interim quotidianum est piscatoribus, poratoribus, lusoribus, amatoribus, sal. Serratore, venatoribus, piscatoribus, viatoribus, aurigis, vectoribus, cursoribus, publicis, castrensibus excubitoribus & urbicis noctes pervigilare totas. Illi ad pictas chartulas, ad calicem, ad choreas, ad fabulas & tibias amatorias, isti ad vestes pro nuptiis aut funeribus suendas, ad furnum instruendum, ad feras indagandas, ad onera tranvehenda, ad litteras deferendas, noctibus totis sunt vigilantissimi. Et vos, ô Christiani torpidissimi, cum Christo horula vel unâ non potestis, imò non vultis vigilare. Vel horulæ pars matutinis & vespertinis precibus danda, prolixum vobis & nimium videtur, auspicari mensam, & claudere precationibus puerile censetur. Eone mali moris prolapsi sumus, ut molestum sit & grave, initium diei & exitum ritu Christiano dare? eone vitiositatis degeneravimus, ut etiam erubescamus Deo preces adhibere? Exurgite, & deprecemur Deum, quia sic Deo jungimur. *Præoccupemus faciem ejus in confessione*, quod David monet, & in Psalmis jubilemus ei. Priusquam alii hesternam crapulam edormiant, & stratis consurgant, divina nos obsequia paremus? Vigilemus ad Deum diluculo, nec vesperi sine Deo vigilare destinamus. Hoc nos Tobias, hoc Ratio, hoc ipsum Tempus, hoc sapientum voces, hoc exempla optimorum, hoc prisci Patres, hoc Prophetæ & Apostoli, hoc ipse Christus nos docet. Nimiùm indocile est discipuli, sub tor magistris nil proficere. Oratio nervus animi, caput omnis boni; Oratio nos Deo jungit. *Sine intermissione orate.*

PARS SECVNDA.

CAPVT PRIMVM.

Tobias junior sanitatis à Deo impetranda cupidissimus.

Tob. cap. 8. v. 6. & 10.

OBIA & Sara matrimonio juncti tribus noctibus instanter orabant ambo simul, ut sanitas daretur eis. Orationis hæc erat formula: *Miserere nobis, Domine, miserere nobis, & consenscamus ambo pariter sani.* An non erant alia potius à Deo quam sanitas petenda? Petere valetudinem, sapiens petitio, quæ plurimum complectitur bCni. Et consenscamus, rogant ambo pariter sani. Quam amabilis sit thesaurus sanitas, à plurimis tamen neglectui habeatur, dissertatione hac exponendum.

§. I.

Sanitas est suavissimū vitæ condimentum. Vos, lambi.

Sanitas divinum maximè suavissimūque vitæ condimentum semper habitum. Qui sanus est, sat dives est, etsi se divitem esse nesciat. Metro veteri ferebatur:

*Quid sanitate vita habet præstantius?
Rectè valere, res est jucundissima.
O sanitas, nobis bonum tu maximum es!
Monsile nullum sanitate gratius.*

Latinis ad omnem epistolam solennissima coronis est, VALE. Hoc enim est dicere: Mi Domine, mi frater, mi amice inter corporis bona excellentius nullum est secundà valetudine, hanc tibi opto, vovebque, VALE. Ardens Tobias votum fuit: *Consenscamus ambo pariter sani.* Tanta sibi, quam conjugi longævam sanitatem pe-

tit. Multum profecto petiit, tamen rem corporis solum petierit. Quærit Theologorum princeps: *Utrum debeat aliquid determinatè à Deo petere?* Socrates olim censuit, nihil à Diis petendum, quàm ut bona tribuerent; ipsi enim sciunt, aiebat, quid cuique sit utile. Tobias rogat valetudinem prosperam velut adjumentum maximum ad rectè ac laudabiliter Deo servendum.

Reverà rale corporis bonum est valetudo, ut omnis ab eâ hilaritas vitæ ac voluptas pendeat. Omnia amica, grata omnia reddit sanitas: quid honores, aut quid opes absque sanitate magni conferunt? Mors est diuturna, voluptas quæ vivitur sine sanitate, vitæ. Valet regum delicia, si vitæ pedit vobis contubernium sanitatis. Ille verè vivit, qui det valet. Arabes dicere solebant: Sicut omnia, quæ ambrosii Celi continet, à sole, sic voluptas omnis à valetudine dependet. Hominem ægrotum doloribus correptum, in argenteâ lecticâ, quam blandissimè componite, plurimæ lectuli olorinæ sint mollissimæ, lecticam operiant phrygii operis cortina pretiosissimæ, apponantur exquisitissimi cibi, cerebrum Jovis, præstantissimum nedulæ ægrum mulceant suavissimis, hæc ægro sunt amara omnia; nil horum afficit. Lectus etsi mollissimus eum tamen urit, conopæum non delectat, cibus ac potus lelectissimus non exhilarat, nobilissima musica non recreat; fastidit æger & nauscat omnia, quia æger est.

Idcirco Pythagoras tria suasit à Diis petenda, formam, opes, sanitatem. Inter quæ optatissimum semper censebatur sanitas, hoc quidem triplici gradu. Optimum & primum, Bene valere; alterum, formosum esse; tertium, divitias habere nullâ fraude quasitas. Ita inter hæc bona ducit agmen valetudo.

Sanitas, robur; quartum, opes non casâ, sed acervum ceruantes, scilicet justitiam.